

ANTON OVEN — KSAVER MEŠKO

OPREMILING. ARH. J. ČERNIGOJ

To knjigo posveča

Ksaverju Mešku

za njegovo šestdesetletnico.

rodna zemlja Slovenskih goric

po svoji

Tiskovni založbi r. z. z o. z. v Mariboru.

A N T O N O V E N

K S A V E R M E Š K O

NJEGOV RAZVOJ V ŽIVLJENJU
IN LITERARNEM UDEJSTVOVANJU

1 9 3 4

ZALOŽILA TISKOVNA ZALOŽBA R. Z. Z O. Z. MARIBOR

T I S K A L A T I S K A R N A
S V. C I R I L A M A R I B O R
P R E D S T A V N I K A. H R O V A T I N

328

S-3880-D-dpl.
19.3.1980

KRAJ IN ROD.

Slovenske gorice! Še ko jih nisem videl, so mi značile nekako posebno sončno in plodno pokrajino tam za Dravo, od Maribora preko Ormoža do Ljutomera in Radgone, vso prepreženo z goricami, ponašajočimi se s svojimi vrhovi (zidanicami), ki jih tako lepo povzdignejo še palme (jagnedi). In ko sem hodil po teh krajih, zlasti po njih vzhodnem delu, po ponositi

Prlekiji,

kjer ima vsaka vas svojevrstno zanimiv grb — kakor pri nas pridevek — sem kot Beli Kranjec še s posebnim veseljem ogledoval to našo sočno deželico svetniških in patronimičnih imen, po kateri zvone klopotci na vse strani in vabijo vinotoči od vseh strani. Ljudje pa, z visoko razvito in točno opredeljeno zavestjo kmeta, želarja in viničarja, realni ter precej nagnjeni k formalnostim in vdani dobremu življenju, a še posebno zvezani s svojo zemljo, ki obvladuje vse njih mišljenje in ravnanje, samozavestno in prevdarno hodijo za svojim delom po tej močni zemlji brez kamenja. Poti so ob deževju zato seveda mehki, a še megla, ki preko njih prekuhava svoj plodni vonj, ki je zlasti jeseni kakor grozdna okusno sočna sladkost in moč moštovega vrenja, izpričuje svet, ki ima svoj vonj in sad.

Zaradi vsega tega pravijo, da ta dežela ni ustvarjena za lirika, pač pa bolj za življenjskega praktika, politika in znanstvenika, kakor menda Štajerska sploh. A vsaj za Prlekijo to ne bo prav veljalo, ker je — čeprav poleg dr. Franca Miklošiča, dr. Matija Murka in politikov: Božidarja Raiča, dr. Ivana Dečka in dr. Antona Korošca — za Stankom Vrazom, lirikom pesmi, vzrasel tam Franc Ksaver Meško, lirik proze.¹

In če hočemo potegniti med njima še eno črto, ki naj nam to malo razliko nekoliko utemelji, potem bomo dodali, da je Vraz zastopnik vinorodnih holmov, Meško pa tihih dolov (dolinic) med njimi.

V z g o d o v i n i je jugovzhodni del Prlekije že od nekdanj obvladal Ptuj. Za rimsko dobo so se tam naselili naši predniki, a kraj je bil zaradi mejnega značaja in neprestanih bojov dolgo časa bolj malo obljuden. Šele v trinajstem stoletju se je začel položaj polagoma boljšati. Ker so namreč Madžari te kraje od Ormoža proti Ptujju že nekaj stoletij sem še vedno čestokrat opustošili, a so bili strategično važni kot vrata v Podravino, je sklenil tedaj Friderik I. Ptujski napraviti tem vpadom konec. Podpiran od solnograškega nadškofa je pridobil Križarje in z njihovo pomočjo prav na veliko noč (nedeljo) 1199. premagal Madžare ter takoj na tistem mestu zasadil svojo zastavo in ustanovil **V e l i k o N e d e l j o**, ki jo je s pravico do polovice desetine dal Križarjem, da kraj ščitijo in kultivirajo. Njegov naslednik Friderik II. jim je vse to zopet potrdil in dodal 1233. že župnijske pravice, ki jih je 1236. potrdil tudi solnogr. nadškof.

Tako je nastala križniška Velika Nedelja, ki je obsegala poznejši ormoški sodni okraj, se začela vedno bolj uveljavljati ter postala kmalu prav mogočna.

Isti red je na svojem področju sčasoma ustanovil še več svojih župnij, med katerimi je bil prvi **O r m o ž**, ki je bil ustanovljen takoj po Veliki Nedelji, a je najbrž že naselbina iz madžarskih časov. Leta 1271. imamo zanj že izpričano cerkev, 1331. pa je postal mesto in se tudi začel polagoma uveljavljati. Za njim prideta nekako istočasno **S r e d i š č e** in **S v. M i k l a v ž**, ki imata 1528. oba že župnika. Za temi pa je 1719. začel stalno bivati vikar še pri **S v. T o m a ž u**, ki je postal 1772. župnija.

V novem veku si sicer jugovzhodni del Prlekije

delita nekaj časa Ptuj in Varaždin, dokler ni v dobi železnice vpliv slednjega prenehal. Pa tudi časi Velike Nedelje so minevali — veliko posestvo, bolnica in sirotišnica Križniškega reda še pričajo o njih — in središče okraja je postajal vedno bolj Ormož, ki si je svoje pozicije utrdil zlasti z dograditvijo železnice.²

V teh krajih je doma naš Meško. Komaj dve uri hoda je iz Ormoža do njegovega rojstnega doma v Ključarovcih, od koder je še kake dobre pol ure do župnije Sv. Tomaža, ki se ponaša s Hermanovo gimnazijo v prvi polovici devetnajstega stoletja,³ a ima poleg tega še troje svojih domačih zanimivosti, in sicer: Na Kostanju zidanico, v Peklu mlin in v Grmeh vas.⁴ In v slednji izmed njih — v Grmeh števil. 4, ali bolj oficijelno: v Ključarovcih, kakor domačini tudi rajši slišijo — žive M e š k o v i.

Kar vedo povedati tomaževske župne knjige, kmetuje pri tej hiši Meškov rod. In sicer so nam znani poleg pisateljevega očeta Antona še dedek Štefan in pradedek Štefan, ki se je 1771. tam rodil takratnemu gospodarju Blažu Mešku.⁵

Starejših jasnih sporočil nimamo, pač pa še nekaj dejstev. Hiša nima domačega priimka — pravijo, da je to znak priselitve. V ormoškem sodnem okraju (ob madžarski meji) je ime precej razširjeno, drugod ne. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja se pisatelj spominja poslanca barona Meška v budapeštanskem parlamentu. Tudi v naših dneh čitamo o poslancu Mešku istotam. Dr. Fran Kovačič pa pravi v svoji »Slovenski Štajerski« na 84. strani, da kaže ime na Moravsko in v Kocljeve čase in bi se takrat priselili na jug (vsaj prvi) ter dodaja, da je ime »istovetno z Mečislav, tudi pri Poljakihi običajno ime«. Meški pa so bili na Poljskem tudi knezi in kralji, in sicer od desetega do štirinajstega stoletja, ter imeli vsaj preko Madžarske svoje sorodstvene zveze tudi z našim jugom.⁶

MLADOST IN ŠOLE.

Po tihi dolinici se vije cesta od Ormoža proti Meškovemu rojstnemu domu. Na obeh straneh teče gričevje, ki je tu večinoma poraslo z gozdom. Ne vidiš nikamor kakor v nebo in udaš se sam sebi in svojim čuvstvom, mislim in hrepenenju. Tako hodiš enkrat, dvakrat — Meškovi že stoletja in mnogokrat. In ko se dolinica čisto zoži in pritisne nekaj grmovja še danes čisto do ceste, ki jo prav tu prečka z desne nebogljen potoček, si na mestu — v gorenjem delu dolge vasi

Ključarovi.

Prva hiša na desno, kakih sto korakov od ceste, je Meškova. Visok hrast stoji ob cesti in te pozdravi, ko zaviješ na dvorišče proti lični hiši, vsaj 65 let že na tem mestu. Na levi pred njo so veliki novejši hlevi, v njih štirje močni konji. Zadaj za hišo pa je še prenovljena kovačnica in nekaj prostora do omenjenega potočka.

Dne 28. oktobra 1874. proti večeru »je prišla po dolini sreča s smehljajočim se licem. Stopala je počasi... Ni gledala mrko in trdo samo na cesto pred se, na levo in desno so se ozirale blesteče oči...«⁷ V dalji nekje se je oglašal zvon. Večerna zarja je bila že daleč in le hrepeneče srce jo je čutilo in vdane oči so jo odsevale. Pri Meškovih so ob osmih dobili sina, ki so mu dali botri Janžekovičevi s Seancev naslednjega dne pri krstu zapisati ime **F r a n c K s a v e r**. Bil je četrti otrok Antona in Marije, rojene Obran, od katerih je bila najstarejša Marija, nato pa Lojze in Tone. Še mlajša sta Vanek, sedanji gospodar, in Filip.⁸

Oče jim je bil zelo skrben, miren in prevdaren. Dolinar v romanu Na Poljani je narisana povsem po njem — še celo nesreča njegovega očeta je vpletena.

Nadučitelj Majcen ga je stavil za zgled drugim. Posestvo je prevzel mlad, ker se mu je oče ponesrečil pri Sv. Lovrencu v Slovenskih goricah, kjer se je zvrnil nanj sod vina, ki ga je peljal v Gradec. Mati pa je bila temperamentnejša in strožja, a so jo imeli radi.

Družčine torej doma ni manjkalo. Posebno s Tonekom sta skupaj držala. Ta bi naj zaradi svoje nadarjenosti tudi prav za prav šel študirat, a so se prepozno domislili. Zato je šel pa Franček, naslednji, ki je bil tudi priden in v šoli med prvimi, poleg tega pa nekoliko posebneža že od nekdaj. Bolj majčken in drobčkan se je posebno zanimal za pripovedovanja in pravljíčnost in posvečal posebno pažnjo vsemu okoli sebe, zlasti vsemu novemu in daljnemu, ter skušal vse razumeti. V duši mu je vstajalo vse polno lepote in hrepenenja za srečo, ki mu ga je budilo zlasti pripovedovanje domačega strica kovača, krojača Mihala Skuhale, čevljarjev, kupcev, krošnjarjev in beračev, ki so prihajali in znali pripovedovati toliko lepega.⁹ Veroval je v vse te čudovite zgodbe in želel, da bi bilo v življenju prav tako lepo ali pa še lepše. Zato mu je zloba sveta napolnjevala srce s posebno žalostjo. Pa bodisi to pravda za Skuhalov hrast, bodisi tovariš, ki ga je zadržal pri skoku preko potoka, da je padel vanj in bil ves moker in blaten, bodisi hlapec Tine, ki mu je vrgel cestnega prahu, ko se je zagledal za lepo kočijo, ki je odbrzela po cesti in kdo ve kam ponesla s seboj one srečne ljudi z lepo deklico vred. Zato je bil že od nekdaj tako rad sam, zlasti v gozdu ob belolasih brezah in šumenju vetra, ki je prihajal od daleč in dal slutiti toliko lepega. Tu se je človek zlasti še pozneje tako nemoteno vdajal skritim in nejasnim sanjarijam svojega za srečo koprnečega srca ter zraven mirno motril življenje svoje domačije, Grma, Dola, Tihega Dola, Poljane ali kakor vse že imenuje svoj rojstni kraj v svojih spisih. Je to pet, oziroma osem hiš — slednje tri že bolj proti dole-

njemu delu Ključarovcev — ki jih tako pogosto srečamo z njih ljudmi vred v njegovih delih.

Na gorenji strani, od Sv. Tomaža sem, je 1. številka Gašparičeva, po domače Veldinova. Fantje so radi včasih koga tudi pretepli. Številka 2. je bila Matija Skuhale, posestnika in učitelja, ki se je pozneje preveč vdal pijači ter le nadomestoval kako učno moč. Sicer pa je bil dober človek. Prišel je zjutraj k njim, popil kozarček žganja, nato pa sta šla skupaj v šolo. Po poti mu je seve dajal obilo dobrih nauk. Pozneje pa je bil ponosen nanj.¹⁰ Na številki 3. je Horvat, po domače Čiričevi. Številka 4. je Meškova. Razen njihove je bila v dolnjem delu Ključarovcev še ena kovačnica. Kovaču je menda vedno zvonilo v ušesih. Zato ga je strašil, kadar je prinesel priostriti plužno črtalo, da mu bo jezik izdril, ker je potrkaval po poti. Nasproti Meškovih domuje na številki 5. sosed Brumen, Valentovi. Gospodar je bil trd človek, železen in priden. Imel je tudi mlin. Vnukinja Otilija je bila lepo in razvito dekle.¹¹

Na hribu proti Ormožu na levi strani so povrsti še te tri hiše: Prva Meglova, sedaj Gašparičeva. Mladi gospodar je v pijanosti večkrat pretepel mater, da je pribežala k njim in ostala pri njih tudi čez noč in kaj potožila. Druga je Kukovčeva. Stari Kukovec, visok človek, je rad modroval in dobro poznal sv. pismo, ki ga je imel doma in ga cenil kot zaklad.¹² Tretja pa je Horvatova. Tu je bil doma Peterček, s katerim sta hodila skupaj v šolo in Majcenovemu Hanzeku, sošolcu (njih hiša spada že v Hranigovce, a je najbližja Grmem), nekoč čmrlje kradla. Umrl je mlad in zapustil ženo in dva otroka. Njegova mati je bila babica. Razumela se je na vse stvari, čula pri bolnikih in bila sploh povsod doma. Zato so jo klicali kar ujna.

To je svet njegove mladosti. In še večji potok, prihajajoč iz Koračič oz. Pršetinec, ki teče po njih dolinici, s svojimi raki in tratami in Brumnovim mlinom. Mlini so ga sploh zelo zanimali. In če bi ne

bil študiral, bi bil najbrž postal mlinar. In to vkljub raznim fantastičnim zgodbam, ki so si jih ljudje pripovedovali zlasti o Dihurjevem mlinu v Peklu. Pod Koračicami je bil Žgankov mlin, sedaj že razvalina. Mlinarja v Hranigovcih, bogatega in brez otrok, si je bil izbral celo za birmanskega botra, pa mu ni hotel kupiti niti zaželenega molitvenika.¹³ Pintaričev mlin na veter v Žvabu pa se mu je sploh zdel čudo vseh čudes.

V l j u d s k o š o l o k S v. T o m a ž u ,
dvorazrednico, je začel hoditi po veliki noči 1882, uradno 1. aprila. Da so do jeseni nekoliko odrasli.

Poleg strašnega Bacmanovega psa, pametive, konkurence z Nedeljkovim Martinkom, sedaj vpokojenim profesorjem Davorinom Majcenom v Ljubljani, in rdečelasim Košarjem iz Rakovcev, ki ni študiral, razen ježe na pašo s hlapcem Tinetom, ki jim je bil nekaj v sorodu, pozneje pa orožnik v Bosni, razen povodnji, ko so pripovedovali, da sili na dan zmaj, ki spi pod hribom, razen pogostih poti s Peterčkom v Ormož po možice in konjiče, s katerimi sta si poslikala vse knjige, razen zanimivega učiteljevanja Skuhalovega in za vse se zanimajočega nadučitelja Majcena, je tu doživel tudi svoje prve uspehe in razočaranja v pisanju in s Škrlečevo Pepiko.¹⁴

Osemleten je v drugem razredu tako dobro opisal kravo, da mu je dal nadučitelj Majcen pisni kamenček — prvi pisateljski honorar, kakor se pisatelj rad pošali ob bridkih spominih iz poznejših dni. Z verzi pa je bila bolj smolasta že od nekdanj. Zanimali so ga in jih je rad prebiral po mohorskih knjigah, doma in na paši. V šoli pa je nekoč staknil v zadnjih treh praznih klopeh menda Orožnove pesmi, se kar preselil tja in jih pričel prepisovati. Preselitev je nadučitelj Majcen molče odobril, a pri neki lepopisni uri je prišlo vse na dan. V naglici je načečkal svojo vajo in se lotil prepisovanja pesmi. Pa jih je začel nad-

učitelj klicati z zvezki ven in — vprašal po vzroku nelične pisave. Povedali so drugi. In pesmi so izginile, čeprav ni bil nič kaznovan. A kmalu potem je iz nevolje nad poštarjevo (Škrlečevo) Pepiko, ki ni mogla doumeti, zakaj je tako majhen — še v nižji gimnaziji je zaradi tega sedel vedno v prvi klopi — zložil svojo prvo pesem in jo zaupno pokazal bratu Toneku. Ta mu jo je pa vzel in ga potem strašil, da jo bo pokazal Pepikinemu očetu, ki je bil hud mož. Vse to mu je precej ohladilo njegovo maščevalno navdušenje napram Pepiki kljub njeni rdečeličnosti in koketnosti.

Že v prvem razredu so pri Jakobu Stvarniku tudi deklamirali. Sestavil jim je dolge stvari o šolski sobi in slično ter jih dal najboljšim, da so se jih naučili na pamet. In kadar je prišel kdo nadzorovat, so stopili drug za drugim na prazno klop ob strani in kar se da glasno deklamirali.¹⁵

Tako se je zgodilo, da sta nadučitelj Majcen, doma na Seancih, in kaplan Murkovič, pridigar na njegovi primiciji, začela nagovarjati starše, naj ga dajo v šole. Da bi napravil sprejemni izpit (analizo, računstvo in diktat, kar je bilo vse nemško) in imel dobro podlago, so ga dali v šolskem letu 1885.—86. najprej v četrti razred nemške deške šole v

P t u j.

V šolo je šel rad.¹⁶ Tudi nemščine se je kmalu priučil. Učil se je dobro in imel razen prirodopisa, zemljepisa z zgodovino, risanja, telovadbe in marljivosti konec leta vse prav dobro, celo nemščino, ter takoj ob koncu šolskega leta napravil sprejemni izpit za gimnazijo. Naloge je oddal prvi. A v računstvu je enkrat sešteval mesto odšteval, zaradi česar mu je dal prof. dr. Unterhuber nato ustmeno še en prav težak račun. Pa je šlo dobro.

In jeseni 1886. je vstopil v prvi razred ptujske gimnazije. Ob semestru je dobil nezadostno v latin-

ščini, pa ga je po poti domov radiral v zadostno. Kar tako, ne da bi se zavedal, da ga zaradi tega lahko izključijo. To je izvedel šele pozneje in se prav bal, da ga ne bi kdo naznanil, ker so nekateri za to vedeli. Zaradi tega slabega reda je tudi moral plačati šolnino. Potem pa se je bolj učil in vedno dobro izdeloval. Šola mu odslej ni delala več težave. V drugi bi bil že odličnjak, ko bi bil imel nemščino en red bolje.

Šolsko leto je trajalo tedaj od 15. septembra do 15. julija. Domov je hodil vedno peš, tudi pozimi, v šolo pa ga je oče vozil. S teh poti mu je ostalo v spominu zlasti lepo Toševo posestvo v Bratislavcih pod Polenšakom.

V prvi šoli se je v Ptujju seznanil s trgovskim vajencem iz domačega kraja.¹⁷ Vabil ga je v trgovino, pa je prišel po bonbonov za en krajcar. On pa je samozavestno rekel: »Za šest!« In mu jih je dal za šest krajcarjev in še štiri nazaj, kakor da bi mu bil dal desetico. Seveda ga potem ni bilo več ponje. Pozneje so mu prišli pri nekakšnih stvareh na sled, na kar se je zaradi tega vrgel pod vlak. Mešku pa je bilo potem strašno tesno pri srcu in kar čakal je, kdaj bodo prišli ponj in ga odvedli.

Nekega popoldne je bil v šoli prav dobre volje, ker se je napil medice s prodajalcem sladkarij iz domačega kraja, in je v odmoru vihtel svoje pero ter izjavljal: To pero bo še nekaj napisalo! Tako pripoveduje njegov sošolec Arnuš.

In v gledališče ga je vleklo neodoljivo že skoro od prihoda v Ptuj. Ker navadno niso imeli denarja, so hodili večinoma »črno«, šele po prvem dejanju. A ko ga je nekoč policaj prijel za ovratnik in potisnil ven, si ni več upal. Šel je le, če je imel denar, sicer se je zadovoljil s tem bolj natančnim ogledovanjem gledališkega lista. Za opereto Trompeter von Säckingen je nekoč s težavo zbral šest krajcarjev, prišel tja — pa so bile cene povišane. Zato je lepo čakal, da se je

predstava pričela, ter šele nato pristopil in poprosil lepo gospo ravnateljstvo, naj mu vsaj sedaj, ko se je že začelo, da vstopnico za šest krajcarjev. Pa ni hotela. Po prvem dejanju je poizkusil še enkrat — strašno rad bi bil šel poslušat — pa zopet brez uspeha. »Samo smejala se je«, pravi pisatelj še danes in dostavlja, da je bil zlasti v svojih mladih letih neštetokrat lačen ne le kruha, ampak tudi umetnosti.¹⁸

Literatura in gledališče, to dvoje mu je bilo pri srcu. Čitali so, kar so dobili, torej zlasti Hoffmanna, ki ga je bilo v dijaški knjižnici dovolj. Pozneje tudi W. Scotta in druge boljše pisatelje. Slovenskega seveda niso dobili v šoli ničesar. Še doma je prebiral Mohorjeve mladinske poučne povestice, tu pa je imel srečo, da se je kmalu seznanil s tovarišem Matevžičem, ki je stanoval pri proštu Modrinjaku in imel dosti knjig, zlasti Jurčiča, za katerega so bili vsi silno navdušeni. Zlasti »Hči mestnega sodnika« se mu je vtisnila v spomin. Matevžičev Jurčič in deloma Stritar sta ga tako opogumila, da je v tretji šoli tudi že napisal začetniško »izvirno povest« »Starši in sin« ter jo celo poslal Mohorjevi družbi. Saj je bila čisto taka ta povest o razvajenem sinu, njegovi hudobnosti in kazni, kakor jih je čital po mohorskih koledarjih in večernicah. Tudi lepe in dobre nauke o strahu božjem in pravi vzgoji otrok je propagiral v njej, a vendar ni bilo ne odgovora in ne objave — dvajset let! Šele 1908, ko je imel Meško že svojo junaško dobo za seboj, jo je v pasjih dneh nekje izbrskal in objavil urednik celovškega »Mira« dne 29. avgusta in 5. septembra — na pisateljevo veliko začudenje in nevoljo. Tedaj pa, ko bi mu bilo to v veselje in vzpodbudo, seveda ničesar. Je pa to ena prvih njegovih stvari v prozi, ki ima poleg snovi, obdelane v Hoffmannovem mladinskem smislu, še precej tekoč izraz in že skoro nekaj kompozicije, ako upoštevamo, da je tak način pisanja tipičen za mladega človeka, ki ga je prijelo veselje. Piše seveda, kakor čita — v mladini-

ski literaturi, le fabulo si izmislil. In »izvirno« je bilo v tistem času pri nas vse, kar ni bilo prevedeno.

V četrti šoli pa je, kakor pripoveduje pisatelj sam, pisal razne »neumne« pesmice tudi kar v šolske knjige, ki so bile večinoma izposojene in jih je moral konec leta radirati ali celo izrezovati in iztrgovati. Bil je v četrti šoli že precej razgiban. Ni bilo seveda temu vzrok dejstvo, da je bil četrti razred najvišji na ptujski gimnaziji in so morali misliti na nadaljnjo pot, a vse kaže, da imamo pred seboj razboritega fanta, ki se že prebuja. Najprej v šoli. Brez posebnega npora je bil to leto prvi za odličnjaki. A zlasti še izven šole. Baval se je z več stvarmi, se zanimal zlasti za vse na umetnostnem področju in ni sprejemal in ne vrednotil nobene stvari več samo pasivno, ampak vse s stališča svoje razvijajoče se mladosti in svoje domovine. Recitator Strakoš iz Nemčije ga je navdušil na svojem recitacijskem večeru. Bil je lep človek in je prednašal z občutkom in zanosom. In takoj je mislil, kaj, ko bi on postal kaj takega svojim ljudem v njih domačem jeziku. Največja želja velike večine pa je bila, da bi smeli kot odrasli, zlasti profesorji, hoditi v čitalnico. Narodno je bil namreč tedaj že močno zaveden. V prvi in drugi gimnaziji je hodil v dijaško kuhinjo pri oo. minoritih, ki so bili večinoma navdušeni Slovenci in so nanje v tem oziru vsaj deloma vplivali. Med njimi zlasti p. Nikolaj Stazinski, ki jim je posojal tudi knjige. — In narodna štajerska zgodovina! Za izpit se je prijavil le, kdor je hotel. Izmed petih je bil tretji — bil bi gotovo bolj spredaj, pa ni točno razumel vprašanja in je namesto o reformaciji pripovedoval o protireformaciji — ter dobil za nagrado vsa Schillerjeva dela.¹⁹ In kako ga je razvnela Tschanetova opazka o Strosmajerju, ki da je največji sovražnik Nemcev. Ni je mogel pozabiti, a kako vse nasproten učinek je imela pri njem, kakor je bil nameravan!

Za slovenščino — dve tedenski uri — je imel

znanega profesorja Cilenška, ki se ga spominja z ljubeznijo.²⁰ Vsako novost v slovenskem narodnem in književnem življenju so pozdravljali ti četrtošolci in se ob njej navduševali. Zlasti ob Vošnjakovih »Pobratimih« to leto. Lokalizirani v domače kraje, da jih je takoj spoznal, so še s svojo nacionalno vsebino delovali nanj neposredno in močno. Šel je domov na počitnice, sedel na kamen ob cesti in jih bral z vsem svojim mladostnim ognjem.²¹

Pa tudi drugače je bil razgledan kot petnajstleten četrtošolec. Stanoval²² je to leto v Grajski ulici pri naglušni vdovi Evi Apel, ki je vedno skrbno pazila, da se ja uči in ne morda gleda s Pintaričevimi dekleti, ki so stanovale na drugi strani dvorišča in je na cesti z njimi večkrat govoril, zlasti z Lojzko, najmlajšo in najlepšo.²³ Ta njegova gospodinja je bila še povsem stare vrste in je tudi romane smatrala za gnusobo, ki mu je ni dovolila. A pri njegovi književni lakoti ni nič pomagalo. Bral jih je med učenjem v miznici, ki se je oprezno zaprla, če je gospodinja dvignila glavo iznad šivanja in pogledala izza naočnikov. Tako zlasti Scottovega Ivanhoea, ki ga je s svojimi zgodovinskimi postavami silno mikal. Zgodovina! Slava Celjanov in lepa lega celjskega mesta, kakor se je izrazil ravnatelj Tschagnet, sta bila tudi glavna nagiba, da se je odločil nadaljevati svoje študije v Celju.²⁴

Tako lahko rečemo, da je prebujajoči se Ptuj s svojo čitalnico indirektno in še kakim zavednim Slovencem ter našimi književniki direktno vplival na rojenega slovenskega pisatelja prav ugodno, čeprav je bil na splošno nemčursko prepleskano provinci-jalno mesto s svojo jaro gospodo, skromnim gledališčem in še kako slučajno atrakcijo, kar vse je bilo Mešku poleg šole nekako ozadje, na katerem se je poskušal in si iskal življenjske direktive in svojega mesta. Videl ga je vedno bolj v smeri svoje slovenske proveniјence. In pripravo za uveljavljanje v tej

splošno prebujajoči se slovenski narodnosti je smatral za častno, viteško, kakor tudi vsakršnokoli udeležbo v narodnem boju, ki je bil neenak, a pravičen in prav zaradi tega še tem bolj privlačen za mladega, zanese-njaškega fanta. Ni mu dala usoda na pot kakega posebno pripravnega mentorja, a vendar se je znal v vseh teh za mladega človeka dovolj kompliciranih razmerah znajti in pregledati bistvo od nebistvenega ter tako na svoj način tudi v takih okolinostih črpati bodrilo zase in za svojo pot. — Tak je prišel v

Celje.

Tu pa je bilo življenje že bolj razgibano in njegova prebujajoča se mladost je zaživela v širokem obsegu, tako širokem, da znači Celje v njegovem navzven se izživljajočem razvoju lep strmec in višek. To je njegova prešerna, neugnana in vihrava epska doba intenzivnega dožemanja, spoznavanja in prvega uveljavljanja. Vse nekaj drugega bi bilo iz Meška, ko bi ne bila pozneje prekinjena.

V nacionalnem oziru je bilo v Celju še bolj vroče in slovenski dijaki s Čušem na čelu so se tudi dejanjsko spoprijeli z nemčurskimi provokaterji. In vsak dan so bili izkušenejši in večji in tudi njih ozadje, njih zaslomba, je vedno bolj rasla in se organizirala vedno močnejše. Takoj po novem letu v peti šoli je začela tam izhajati Hribarjeva »Domovina«, slovenski politični tednik, naslednjega leta pa že kar visokošolski leposlovni list »Vesna«. In niso stali ob strani, pri vsaki stvari so bili zraven, i pri resni i mladostno razigrani. In z Rastom Pustoslemškom, pri katerem so imeli naročen »Slovenski Narod«, sta postala med tamkajšnjim dijaštvom nekaka voditelja.

Poleg vsega tega pa je bil tedanji čas pri nas na Slovenskem v sličnem razvoju in razmahu kakor ti mladi fantje. Vsepovsod se začenja v začetku devetdesetih let stopnjevano udejstvovanje in utiranje novih poti — od politike do literature. Kulturni boj

se javlja poleg narodnega, politične organizacije se začno v dveh smereh, še napredne poleg konservativnih. A Mahnič, Rimski katolik ter Dom in Svet si utirajo svojo pot ob boku Ljubljanskega Zvona in napredne akademske mladine, ki žal ni imela svojega Mahniča — le Masaryk se je javljal polagoma na njenem obzorju.

In vsa ta prizadevanja in vsi ti boji se odražajo tudi v naši literaturi in pri njenih nosilcih. Z devetdesetimi leti se ta naša mlada literarna generacija polagoma javlja in formira, a proti njih koncu je že povsod na svojih nogah. Iz uhojenih stopinj Jurčičevih, Stritarjevih, Kersnikovih, Tavčarjevih, Aškerčevih in Gregorčičevih zavijejo preko tujih literatur takoj na nova in svoja pota. Naturalizem je trenutno njih geslo, a še preden so na svojih toriščih, preden se prav znajdejo na svojih tleh, so že preko njega v modernih literarnih smereh ob koncu prejšnjega stoletja. Vse naše poznejše osebnosti na literarnem polju od Govekarja z Vesnani, kjer je začel tudi Meško, od Cankarja in Župančiča z njihovimi Zadrugarji, so šle preko njih. In vsaka na svoj način. Zelo zanimiva in značilna ter prav svojevrstna v naših razmerah je Meškova pot v literaturi z njegovo usodo v življenju vred. Življenjska pot drugih je šla iz Ljubljane preko Dunaja in še dalje, Štajerc Meško pa skoro brez prave literarne družbe v Celju, še bolj seveda v Mariboru, a tudi pozneje.

V p e t i g i m n a z i j s k i r a z r e d

v Celju je vstopil jeseni 1890. V novih razmerah se je kmalu našel, le zajutrka in večerje ni imel do osme. Dijaške kuhinje so bile šele v povojih in so dobivali le kosilo včasih. Pa se je v teh letih kljub temu potegnil in bil prav zdrav. Zlasti kraj mu je ugajal in prav živahno je bilo.

Stanoval je skupaj s Poplatnikom, Belšakom in Rogačem. Prvi župniku je sedaj na Polenšaku, druga

Drugošolec ptujske gimnazije.

(Slika je povečana po skupinski, ki jo je dal prijazno na razpolago g. Viktor Skrabar, notar v Rogatcu.)

To pero bo še nekaj napisalo!

(Glej 11. stran.)

Abiturijent celjske gimnazije.

(Slika je povečana po skupinski. Njen original hrani mariborski banovinski arhiv.)

Celje je bilo in ne bo ga nikoli več!

(Glej 29. stran.)

dva sta umrla mlada kot lazarista. Kmalu so si nabavili obširnejši zvezek ter vanj kakega pol leta zapisovali svoje literarne produkte in jih kritizirali, dokler se niso prav zaradi tega sprli in potem populili vsak svoje prispevke.²⁶ Neposredni vzrok je bil ta, ker so ostali trije enoglasno strašno razcefrali Rogačevo zaljubljeno črtico »Don Juan«, na kar je užaljeni avtor prvi iztrgal svoje liste. Meško je vpisal balado »Zaklad«, nekaj trioletov in elegijo »Na Prešernovem grobu«. Pripravljal pa je tudi zgodovinski spis »Lucrecija Severina«.²⁷ To je bilo privatno literarno uveljavljanje le njih štirih. A poleg tega so ustanavljali ob Seidlovem viru vsi skupaj literarno društvo, pri katerem sta bila glavna akterja z Rastom Pustoslemškom iz pete in šestošolec Zorko.²⁸ Pa ni prišlo do ustanovitve. A že naslednjega leta je začela izhajati »Vesna« in Meško se je oglasil v njej.

Aškerčeve »Balade in romance« so izšle tedaj, ko je bil v poeziji. Bral jih je v zimi pri peči in čital, da je pozabil na ves svet, kaj šele na suknjo — pa mu je pregorela. Potem je moral nekaj dni tudi v šoli sedeti v zimski. Aškerca so splošno visoko čislali. Vedeli so, da piše v »Ljubljanski Zvon« in je kaplan v Št. Lovrencu v Slovenskih goricah, kjer je bil njegov sorodnik Jakob Meško župnik.²⁹ Ko je tega v počitnicah obiskal, se je seznanil tudi z Aškercem. Dopisovala si sicer nista dosti niti pozneje, a Meško je imel vanj mnogo zaupanja in so njegova dela po svoji poetičnosti nanj zelo vplivala.

In še sošolca Zupana, doma z Gorenjske, ki je bil tu pri svoji teti, so imeli to leto na piki zaradi njegovega nemčurstva.³⁰ Sicer pa se je poleg vsega prav pridno učil in bil prvi v razredu, čeprav ne odličnjak. Matematika, ki mu je delala težave tudi še pozneje, mu je pokvarila odliko. Profesorji so bili v splošnem strogi, zlasti Gubo za nemščino, pa tudi dr. Vrečko za matematiko in Kurz za latinščino. Grščino je znal zelo dobro in ga je imel prof. Ploner izredno rad. Pri

njem je tudi naprošen dvakrat vstal za svojega tovariša, ki je imel sicer korajžo na glas zabrundati, a pozvan, naj vstane, je zaradi grščine izgubil pogum.

V drugem semestru so stanovali v ozki Kovaški ulici in večkrat poslušali godbo potujočih pevcev s steklene verande hotela »Pri zlatem levu«, na katerega dvorišče je bila njih soba. Vzljubil je zlasti mehko in nežno Chopinovo glasbo.

Tako je bilo v peti šoli mnogo novega. A fant se je poleg zunanjega impulzivnega uveljavljanja začel vedno bolj obračati vase. Mladostno hrepenenje je trkalo vedno močneje in hotelo življenjskih izgledov, ki jih ni bilo. Ko je iz svoje tihe dolinice odhajal v Celje v šesto šolo, mu je bilo težko za vsem in nad vsem. Sam s seboj je imel vedno več opravka, zaradi česar je opaziti v drugem semestru tudi že nazadovanje v šoli. Stanoval je to leto na sedanjem Krekovem trgu. Tik spodaj je bila branjarija, kjer se je vse dobilo. Opoldne so si hodili tja po mleko, da so imeli za kosilo. Ker je bil mnogokrat tam, se mu je vse dobro vtisnilo v spomin in dalo pozneje tako zanimiv opis prodajalne v »Kam plovemo«.

Ob novem letu je začela izhajati v Celju pri Dragotinu Hribarju

V e s n a ,

dijaški leposlovni list dunajskih visokošolcev. Pošiljali so jo na gimnazijo zlasti sedmo- in osmošolcem. Čuš je dobil enkrat zaradi njenega razpečavanja osem ur karcerja, ki so mu ga sladili na ta način, da so mu po vrvi pošiljali pivo.

Tako se je nudila lepa prilika in Meško se je oglasil s prispevki. V 11. številki prvega letnika ima Jaroslav, ki zahteva oceno poslane pesmice, poziv, naj javi pravo ime. Tega je namreč skrival, ker se je bal šole in urednikovega razpoloženja. Upal je pač, da bo pesmica priobčena tudi tako, če je kaj vredna. Sedaj pa jim je na ta poziv sporočil svoje ime in za božič je

osemnajstletni sedmošolec doživel svoj prvi tisk. Bila je to lirično melanholična: »Nazaj ne bo ga več nikdar.«³¹ Ljubega ne bo več nazaj, ki je brezupen zaradi dekletove nezvestobe odšel v boj in tam padel in sedaj njegovo ljubeče srce počiva sredi širnega polja. Razpoloženje nerazumevanega fanta, ki se prebujaja sredi težav brez izgledov. Fant, dekleta, neživa ljubezen, boj, širno polje. Lahen vpliv ruskih pesnikov in ruske narodne pesmi i v motivu i v dikciji. Ruska lirika se mu je priljubila zaradi svoje lahkotne dikcije in lirične vsebine, kakor tudi drugim našim pesnikom, zlasti Župančiču in Murnu. Poleg te pa je nanj deloval tudi Funtek — pri tej pesmici je po njem povzeto ono ponavljanje prve vrstice v četrti — in Božidar Flegerič s svojimi pesmimi v mohorskih koledarjih.³² Slednji je rad hodil v počitnicah z dijaki po primicijah. Za vsako izmed njih je napravil pesem in Meško jih je nekolikokrat tudi deklamiral. Tako je prišel z njimi skupaj in tudi osebno vplival s svojim modrovanjem. Z Meškom sta se tudi shajala v Ormožu.

Takoj v naslednji številki »Vesne«, prvi drugega letnika, so objavljene njegove »Solze« s podnaslovom: »V spomin Janeza Rakuša, sedmošolca mariborskega. Umrli 6. decembra 1892.« Je to obolus prijateljstva na prerani grob nekdanjemu ptujskemu sošolcu iz Spuhle doma, ki so ga imeli vsi radi. Tej sledi v tretji številki elegična »Tožba«. Tožba za minulimi dnevi sreče in ljubezni. A v »Svaritvi« v peti številki se mu že dvigne njegovo malodušno razpoloženje in ne sluša več matere, naj moli z njo in ne hodi k Alenki. Mati zaspi, njega pa nese z gradu k njej vranec. Z gradu! Kot viteza na čilem konju se vidi s svojim hrepene-njem pogumno drvečega skozi noč in vihar za svojimi cilji! Mladostne sanje in mlada volja, ki hoče za njimi.

V tretjem letniku »Vesne« — sodeloval je torej pri njej ves čas njenega izhajanja — pa kot osmošolec preko rahle refleksije prihaja tudi do domo-

ljubnih in socialnih motivov. Formalno pa se pozna vpliv Jenkovih Obrazov. Simon Jenko se mu je s svojo mehko liriko izmed vseh naših najbolj priljubil, njega je najbolj doumel, čeprav je čislal Prešerna kot prvaka naše poezije. Tako mu je ostala kitica nezavedno in deloma tudi njeno razpoloženje, ki mu je bilo blizu. Impresionistično podajanje motiva, ki ga včasih poudari še z nasprotjem. »Čemu?« je slika bojnega polja po končani bitki. Vse strto in pomandrano. Mati plaka, deva ihti — a »z neba sonce se smeji«. V »Čez polje« kar vidimo tožno jesensko pokrajino, preko katere veje veter. A tudi v njem plapola žalost in njegovo srce se čuti sorodno temu jesenskemu razpoloženju. V njem prihaja vedno bolj do zavesti spoznanje, da zanj ne bo več ne pomladi in ne sreče. »Brata« sta opazovana po življenju z njegovimi socialnimi razlikami, ki so tako velike in pogoste, a jih mlado srce tako težko umeje v svojem idealizmu. Starec šteje doma zlate, a po svetu mu tava toliko gladnih in bednih bratov. Primera »Prepelica — orel« pa je narodno domoljubna. Nad prepelico na njivi kroži orel. Pa to ni prepelička, naš dom je to, in ne orel, pač pa njegov kleti sovrag.

Tako nam žalostno tožijo njegove pesmice o lastni usodi, težavah mnogih in oblakih nad domovino. So odraz tihega razmišljanja njegove notranjosti v samotnih urah, ko si utira svoje poti, ne njegovega viharnega zunanjega dogajanja. To je samo še zadnji upor brez realnih izgledov, ki mu bo odzvonilo po maturi, pa naj se vsaj do tedaj še razvihra. Težke slutnje so mu že docela prepregle njegovo nebo in sam pri sebi že uvideva, da bo moral pustiti vse, za čemer teži njegovo srce, in ne bo zanj nikoli sreče. Vedno bolj jasni so mu njegovi prihodnji dnevi, vedno bolj neizogibno, da v tej kompliciranosti življenja ter realnih računov in zahtev na več straneh ne bo imel moči, da bi šel za najjasnejšim hrepenejem svojega vzbujenega srca. Zgodilo se bo prav

nasprotno! To visi nad njim in ga pritiska k tlom v najbolj skritih kotičkih vsega njegovega bistva. Kako bi torej njegova duša z vedrim čelom zrla v življenje in ga pozdravljala. Resignacija prihaja. Kot Ahazver³³ bo romal po svetu brez ljubezni, doma, sreče in miru. A saj jih je toliko nesrečnih od posameznikov do slovenske domovine! Pesniško občutje, kakor ga ima Prešeren v Slovesu od mladosti in v Sonetnem vencu.

A na zunaj se še ni udal, saj še ni prišel oni trenotek; na zunaj je prav ti dve zadnji leti še posebno zavihral — za slovo. Kakor da hoče pa sedaj po možnosti še vse pregledati in premotriti, predno steza njegovega življenja zavije na samotno pot. Koliokrat še se je v poznejšem življenju z vsem žarkim spominom zazrl prav v te celjske dni nazaj.

A zlasti pridno je v teh dneh delal. Tešil je samega sebe celo z učenjem, da ima v sedmi tudi matematiko befriedigend in ne genügend. Pa tudi njegova nadarjenost je postajala vedno bolj očita. Profesorji so mu jo priznavali vedno bolj. Zlasti Knittl, profesor zgodovine in logike v sedmi. Pri njen je imel zaradi tega celo obed. Kosil je z njim in njegovo soprogo bolje kakor njegovi otroci. Enkrat mu je kar vsilil tudi čevlje in suknjo, čeprav se je otepal. Je pač študiral, ker so ga tudi šolski predmeti vedno bolj zanimali.

Še vse drugače pa seveda lepa knjiga. Mnogo je čital. Slovensko vse. Od hrvatskih pisateljev se mu je s svojo liričnostjo priljubil zlasti Gjalski. Nemško je čital zelo mnogo, tudi druge literature je spoznaval večinoma preko nemščine. Tako je čital nemške zlasti pesmi: Scheffla, Webrov Dreizehnlinden, Heineja; v nemščini Puškina, Lermontova, Korolenka in v osmi še posebno Byrona. Dr. Janežič ga je hvalil, ker da je tako čuvstven. V Reclamu ga je kupoval in bral, ker mu je s svojo mehkobo in psihologijo tako pri-rasel k srcu. Od pripovednikov pa je zlasti čital

Sienkiewicza, Dickensa in Scotta. In poleg nemških dram tudi Shakespeareja.

V gledališče so mnogo hodili in se zanj živo zanimali. Svojemu prepričanju so dajali tudi duška in na ta način odločali o kvaliteti igranega komada. In politizirali so. Poleg »Domovine« in »Slovenskega Naroda« so čitali še »Südsteirische Post«, ki je Nemcem izpraševala vest, in se navduševali v nacionalnem smislu. Zaradi narodne zavesti so jih imeli na piki policaji in zagrizeni nemčurski uradniki ter jih za vsako malenkost naznanili na šolo — že če so se po osmi prikazali na ulici ali bili kdaj kaj bolj glasni. Dne 14. julija 1893, ko so dobili letna spričevala za sedmo, so pozdravili prag najvišjega razreda s pohodom po mestu v gosjem redu. A so jih polovili, zvezli na magistrat, in ker so se začeli zbirati ljudje, po legitimiranju izpustili. A v počitnicah so bili klicani zaradi tega na glavarstvo v Ptuj in morali plačati po goldinarju kazni, čeprav so si najeli odvetnika dr. Brumna, ker da so žalili policaje s »polipi«. Ob prihodu v osmo pa so jim še vedenje poslabšali v *entsprechend*, zaradi česar so morali tudi plačati šolnino.²⁵

In Mahničevo delovanje jim ni ugajalo. Poslali so mu nezaupnico z izmišljenimi podpisi. Zlasti jih je razburjalo, ker je tako izdelaval naše pesnike.³⁴ A s tem so še najbolj dirnili v sršenovo gnezdo. Pustoslemšek je dobil *consilium abeundi* in odšel v Novo mesto. Njemu pa so nekako prizanesli, ker so ga imeli radi. Karcer je dobil — šest ur menda — kakor tudi še dvakrat po dve uri, ravnatelj Končnik ga je večkrat oštel, enkrat tudi mestni župnik opat Ogradi, kjer je imel enkrat tedensko kosilo, pa je bilo zopet dobro. Ko ga je Hribar srečal, ga je začudeno vprašal: »Kaj vi niste dobili *consilium abeundi*?«

Sicer pa je moral včasih preslišati tudi kaj za grehe drugih, čeprav je bil tudi sam nemiren duh, kakor zlasti Čuš, s katerim sta skupaj stanovala do

osme in skupaj junakovala. V peti je namreč instruiral Eriha Negrija, ki je hodil v prvo in imel lepe zlate dolge lase do pasa, pa si je pustil rasti svoje svetločrne kodre še sam, da so mu legali prav na ramena. Ljudem se je to zdelo seveda nekaj posebnega in so bili splošno pozorni nanj, zlasti ženske. Dr. Vrečko, plešasti profesor matematike v peti, šesti in sedmi, mu je vedno obetal, da bo dobil še take kot on. Nekoč mu je v jezi, ko mu pri tabli nekaj ni šlo skupaj, rekel celo loncevezec. Slovaki-loncevezci, ki so prihajali v naše kraje, so namreč tudi nosili dolge lase. Meško sam pa jih je imel rad in si takih stvari ni jemal k srcu. Vendar mu ni bilo prav, da so ljudje ob vsaki priliki, kadar so se poklicani zopet bavili s kako dijaško neumnostjo, izjavljali: »Oni z dolgimi lasmi je bil tudi zraven.« Nato je sledilo seveda: »Kdo še« in »Ne vem« ter kazeni.

Tudi k plesnim vajam je hodil, a se ni mogel prav navdušiti in ni nič kaj znal. Hodil je, ker so hodili i drugi in so rekle dekleta — Baševe, Devčičeve — da bodo one plačale, česar pa seveda ni bilo treba. Tako je prišla matura, katere se je zaradi matematike nekoliko bal, a resno si stvari ni jemal k srcu. Pismeno je precej prepisal od Hojnika pred seboj, čeprav nekoliko nerodno, ker je nekaj izostalo; a profesor Prechtl, ki ga je imel rad, se je zadovoljil s pojasnilom, da na konceptu je bilo in ni vrtal dalje. Ustno pa je bil vprašan približno isto kot že enkrat v šoli — in še takrat izjemoma domačo nalogo — a tudi ni šlo kdo ve kaj. In ko mu je dejal nadzornik Ziendler, čigar mnenje je bilo odločilno, da matematike pač ni posebno znal, je odgovoril, da se je ustrašil, na kar je zvedel staro resnico: Saj vas ne bom snedel!³⁵ Druge predmete je znal seveda prav dobro.³⁶ Vedenje pa so mu dali befriedigend, kar je imel v višji itak večinoma.

In ko so pri sošolcu Šešerku v Št. Juriju proslavili maturo, se je odpeljal domov.

Razgiban in vzbujen fant, ki je poznal precej svetovne literature in ljubil domačo besedo, v kateri so mu že tiskali pesmi, ki so govorile o njegovem hrepenenju in pričakovanju, ki mu prav za prav ni bilo še ne meja in ne oblike, ki pa si jo je hotel priboriti v življenju, ki šele prav za prav pride z vso svojo svobodo in delom, je bil precej viden med tovariši. Tako v vidovih zarjah so se peljali in še po poti dajali duška svoji zasanjani bodočnosti, ki so ji govorili krilate besede, polne poguma in samozavesti.

BOGOSLOVJE IN PISATELJEVANJE.

Zrel na počitnicah! Kolikokrat si je človek v raznih šolskih otepanjih zaželel samo onega dne, ko bo zrel. In sedaj je za njim. A Mešku že pot domov ni bila lahka.³⁷ Lepe so počitnice, zlasti abiturijentu, mogočna je zavest, ves svet ti je odprt, univerza te zove. »Voli, svobodna je pot!« Kakor je vse to za razbo-ritega fanta nekaj neodoljivega, tako strašno je zanj, ki mu ne velja.

Meško je slutil in skoro vedel že dolgo, kako bo. Vendar so bili težki ti dnevi, ko je prihajalo. Malo bolj sicer doma sedaj upoštevajo človeka, a kdo ve, kaj jih prav za prav privede do tega. V Ormož je hodil zopet vsaj dvakrat tedensko k pevskim vajam kakor prejšnja leta. In lepo patrijarhalno dijaško življenje je bilo v čitalnici v Geršakovi hiši, kjer so se shajali iz vse okolice. In kako gostoljubna hiša je bila to. Komaj je prišel kdo izmed njih, so ga že opazili, tako tiho ni mogel priti, in mu na krožniku prinesli prigrizka. In kolikokrat so jih nasitili in napojili v gostilni zraven rodoljubi.

A doma? Mati, katere brat Lovro je bil tudi kaplan, a je mlad umrl, je zdihovala, oče je hodil zamišljen in že skoro vsak pijanec si je dovolil grožnjo na njegov račun, ako ne pojde. — In Meško? Ni še bil mesec dni na počitnicah, ko je že začel zbirati dokumente za prošnjo. Prav mesec dni pozneje, kakor je datirano maturitetno spričevalo, to je 17. avgusta 1894, si je preskrbel zdravniško spričevalo,³⁸ a 22. avgusta mu je potrdil Florijan Kuha-rič, župan šardinjski, izkaz o premoženju, ki je bil tudi potreben kot priloga. In ko ga je 27. avgusta podpisal še župnik Jakob Caf, je romala prošnja v mariborsko bogoslovje.

Kaj je tudi hotel. Doma ga niso več hoteli in

prav lahko tudi ne mogli podpirati. Pri posojilnici v Ptuju je povprašal zastonj. In vere ni izgubil kljub vsemu svobodnemu življenju in čeprav so bili precej liberalni v celjskih dneh. Ravnatelj Končnik je prav zaradi tega celo izrazil dvom, da bi res šel v bogoslovje, kakor je napisal v prošnji za pripustitev k maturi. Tudi konkretne in močne srčne vezi, ki bi ga pridržala, ni imel, čeprav je bil vedno eleganten ter fin in nežen napram ženskemu svetu, ki mu je štel to seveda v dobro. Sicer pa, vse bi še prenesel, le materinega trpljenja ne, pravi v avtobijografski »Mladosti« v Mladiki 1928. leta. In še tedaj zapiše zraven: Zbogom, mladostne sanje!³⁰

Tako je bil rešen tega prežečega vprašanja in »naš narod, ki je zdrav, in ve, kaj je prav«, je bil zadovoljen. Ali bi bila Meškova dolžnost, da bi bil odpornejši, in kaj vse bi bilo z njim, ko bi šel po zaželeni poti v svet in študiral pravo, to je sedaj brezplodno ugibanje. Prepričan pa sem, da je bila ta žrtev zanj nepotrebna in vsaj brez koristi, če ne celo nekaj povsem drugega, a dodajam, da je tudi v teh razmerah — kakor bomo videli — našel svoje mesto in izpolnil — kakor in kolikor je mogel v trpkosti in premagovanju — svoje posebno poslanstvo, ki je le zaradi nacionalnih borb obmejnega pasu, v katerem je živel, prišlo manj do veljave, a vsaj v enem delu mladine rodilo tedaj in še pozneje mnogo sadu.

A bal se je bogoslovja, čeprav je šel vanj s trdno voljo, da vztraja. Pomagal si je v teh težkih dneh počitnic zlasti s tem: Če drugi žive, bom pa še jaz! Saj so bili tudi v sorodstvu duhovniki. A glavno, kar ga je držalo pokoncu in se mu vsesavalo vedno bolj v vse njegovo bistvo: upal je, da se bo v tem stanu lahko tem bolj nemoteno posvečal literarnemu delu. Za bogoslovje — služba domovini! Pastirovati kje in v odpovedi pisateljvati, delati nesebično za narod

na ljubljenem literarnem polju, to se mu je zdelo idealno in vredno tudi žrtve. In v tej točki je tolažilno vplivalo nanj dejstvo, da so bili duhovniki Aškerc, Gregorčič, Raič, ki so jih čislali.

Za vso bridkost torej mirno in zato morda tem uspešnejše literarno udejstvovanje z upanjem na uspeh in v nadi, da tako ne bo živel zastonj in ne bo pozabljen, ker bo to njegovo delo v dobrobit njegovega zatiranega naroda, to je bila njegova vera tistih dni, v kateri je zmagoval, pa naj so vihrali v njem še taki viharji, to je bil lek, ki mu je mečil srce. —

Že v sedmi šoli ga je angažiral Hribar pri svojem tedniku

»D o m o v i n a«,

da mu je prevajal za podlistke razne stvari iz starih nemških koledarjev in Mihe Vošnjaka državnozborske govore. V osmi je celo nekolikokrat zaradi tega izostal iz šole. Hasek, ki ga je imel pri tem, je bila vaja in enkrat en goldinar. In v splošnem se razni času primerni podlistki iz onih let v Domovini čitajo prav lepo in gladko, kar se tiče jezika. Za slovenščino se je Meško vedno potrudil.

Ko pa se je poslovil od Celja in so mu bili prevodi odmaknjeni, je začel takoj pisati zanjo izvirne podlistke. Prvi je 15. avgusta 1894. objavljena humoreska »Vila«. ⁴⁰ »Spisal Aleksander Orlov«. Iz dobro opazovanega gostilniškega ovzdušja nam prikaže pehanje krojača Jarneja za petično nevesto, ki se mu izmakne, kar vse berač Sova tako obrne, da si pri tem napase svoje maščevanja željno srce. Okolje: gostilna, berač, krojač s kozo in kočo, dedovo pripovedovanje o vilah, naši zanimivi mali ljudje od svoje naivne in preproste strani, vse to nas spomni Jurčiča in Kersnika. V gostilnah so bili zlasti v počitnicah večkrat. V domačem kraju so zahajali navadno k Škrlecu. Tudi v teh počitnicah po maturi je bil večkrat tam, dokler se mu ni ozračje zaradi vsepovsod

grozečega »greš ali ne« pristudilo in je rajši hodil več v gozd, kakor tudi prejšnja leta.

Prav dva meseca po tem prvem prispevku pri naša »Domovina« v svoji 29. številki »L j u b e z e n d o d o m o v i n e. Spisal Franc Aleks. M e š k o.« Bil je ta čas že od začetka oktobra v mariborskem bogoslovju. In njegovo razpoloženje in duševno stanje pred odhodom je stisnjeno v to kratko izjavo. Glasi se:

»V dnevih nesreče in bede, v dnevih, ko mi tare dušo obup, si mi edina podpora, edina tolažba ti, ljubezen do svete naše domovine, ljubezen do rodne grude, ljubezen do onih krajev, kjer sem brezskrben deček igral prve igre s sodrugi svojimi, ljubezen do milega jezika slovenskega, v katerem mi je govorila v dneh mladosti, sreče in brezskrbnosti majka moja . . .

Kam bi že zabredel, ko bi ne bilo tebe, sveta ljubezen domovinska?! Kako bi prenašal življenja pezo, ko me ne bi krepila misel, da človek, da mož ne živi le sebi, radi samega sebe, ampak da živi domovini svoji, narodu svojemu.

Kakor vodi mornarja v temni noči jasna zvezdica na svodu nebesnem, tako vodiš ti, ljubav domovine, mene mej zevajočimi prepadi, mej štrlečimi skalami tega življenja.

Ti si oni dragoceni kamen, oni svitli kristal, od katerega sijejo v noč in temo življenja mojega ogrevajoči, blagodejni žarki. Ž njimi se poji duša moja, iz [njih] črpa moč za boj v življenju.

Sveti mi jasno na potu v življenje, krepí me tudi v prihodnje, vodi me srečno, kaži mi pravo pot!«

Kar se mu je izkristaliziralo v njegovi bolesi te zadnje čase za vse življenje, to pove tukaj javno pred vsem svetom in se prav zato prvič podpiše s svojim pravim imenom. Ta njegova izpoved jasno priča, v

čem mu je odslej še vsa vrednost njegovega življenja. Spomni nas ta njegov s srčno krvjo pisani manifest slavospeva Ivana S. Turgenjeva o moči in lepoti ruskega jezika v njegovih »Senilijah«, a podan je le končni rezultat vseh njegovih borb, prisega njegovi omalovaževani domovini, slavospev njenemu jeziku, v katerem bo klesal zanjo vse svoje življenje, pa naj bo zanj kakršnokoli hoče. Vse drugo je zanj umrlo v teh dneh. Zase ne zahteva ničesar, odrekel se je vsemu, a za domovino in svoj narod bo živel in delal odslej. V kratkih in pregnantnih stavkih izkriči tu njegovo razbičano srce svoj credo in vdano prestopi prag bogoslovja. Sicer je še prihajalo hrepenenje, a odločitev je bila sklenjena in žrtev posvečena domovini in ni odnehal. In v tej lučki njegovega življenja so bile vse ostale zunanje neprijetnosti in šikane teh let neskončno bagatelne in brezpomembne. Saj je bilo sklenjeno in zapečateno: Celje je bilo in ne bo ga nikoli več! Povsem drugo in drugačno življenje se je pričelo.

Ako ga danes od tu in teh njegovih zanosnih besed pogledamo naprej, moramo reči, da so bile žive in se jim ni izneveril, ampak jih je v življenju potrdil z dejanji preko vseh križev in težav. In mnogo lepote in srčnosti in moči je dal Mešku ta njegov notranji žar zlasti naslednjih deset let kljub vsem nepravilnostim. Izkoval ga je in počasi na novo uglasil. Izoblikoval nam je polagoma od nekdanjega Meška pisatelja, ki je govoril in bo govoril mnogim našega rodu. Saj ga je vodila tako svetla ljubezen. In ljubezen zmaguje vse, prepričevalno propoveduje »Na Poljani«.

Prav takih ljubezni je moralo biti že več tedaj pri nas po Slovenskem. Menda ne toliko na vodilnih mestih, ker se je tako redko jasno manifestirala v dejanju, kakor v Masarykovem smislu pri naših podrobnih delavcih, ki so znesli toliko skupaj v svojih neprestanih vsakdanjih žrtvah, da je svetovna vojna,

ki se je začela dvajset let za tem, prinesla osvobojenje večini našega naroda.

A »Ljubezen do domovine« je bila le uvod raznim črticam, ki jih je poslal in nameraval še pošiljati celjski »Domovini« ter zaenkrat sploh ostati pri njej. Njih skupni naslov je bil »Arabeske in freske«, ki ga je pa Hribar s Heinejevim verzom vred izpustil, zaradi česar cikla ni nadaljeval ter se je začel rajši ozirati po bolj leposlovnem forumu.

Tik za »Ljubeznijo« je v isti številki objavljena črtica »Vse to bodeš moral pustiti«, ki je po svojem motivu tudi vsebinsko potekla iz razmišljanja onih dni. Postaren mož ogleduje delo svojih rok, dom in polje, se veseli svoje družine in denarja. A vse to bo moral pustiti! In kaj bo vzel seboj? Ničesar? Nikakor! Dobra dela ga bodo spremljala. — Slične misli so mu bile tedaj gotovo blizke in njegovemu duševnemu razpoloženju ljube.

Tudi »Na grobeh« v naslednji številki je njegova. Grobovi vsepovsod v teh njegovih dneh. Pozneje bo ta motiv še vse bolj poglobil, kakor tudi še nekatere druge iz teh dni. Omenjeni Davorin bo sollicitator Trstenjak v Ormožu, ki pa je tedaj še živel.

Okrog božičnih počitnic tega leta je moral poslati Hribarju v prvi številki naslednjega 1895. leta objavljeno »božično sliko« »Ob božiču«. Spisal Aleksander M. Orlov. Slika nam žalostno usodo prevžitkarja Matije Kolarja iz vasi Dol, ki na božični večer domov grede iz zidanice zmrzne in je tako rešen vsega nadaljnjega hudega. Njegova zapuščenost je v danem okviru narisana toplo in tudi njegovo slovo od tega sveta sredi zasnežene pokrajine diha božično nastrojenje.

In ko je po 25. juliju prišel kot bogoslovec prvič na počitnice, je takoj napisal za »Domovino« kratke »Črtice«, ki so izšle 25. avgusta s podpisom Fr. Aleks. Meško. Bile so to: »Upanje«, ki ga pozdravlja, »Nevihta«, ki je vihrala proti koncu julija, »Odhod«

sredi septembra s počitnic in »Zavist«, ki ga zasleduje po ozki dolinici. Izdelane so bolj v smislu Turgenjevjevih »Senilij«, katerih slovenski prevod je še kot bogoslovec nekaj časa vedno nosil s seboj, ker so mu silno ugajale.

Proti koncu teh počitnic je poslal pod glavnim naslovom »Iz naše vasi« še sliko »Nočni čuvaj«, ki je izšla v štirih številkah od 5. oktobra dalje. V smislu glavnega naslova nas seznanja z vasjo Grm, ki je slovela po brhkah dekletih, klepetavih ženicah in nočnem čuvaju Nacetu Suhovu. Njegov prijatelj je Janez Smuk. Zopet gostilna, župan, koza na Mavričevih gredah in maščevanje na ta način, da se Nace slabo oženi, Smuk ga pa zbada. Kočno je Nace Suhov kot nočni čuvaj v gostilni nabunkan od Jakobeta Križana pri svojem človekoljubnem opraviilu pomirjevanja duhov, na kar ga spomladi pokoplje gospod Anton pri Sv. Tomažu. — Njihova vas seveda nikoli ni imela svojega nočnega čuvaja. Nekoliko je pri tej svoji selski zgodbi mislil na ormoškega, ki jih je večkrat preganjal s svojo dolgo sulico.

V teh svojih prispevkih se bavi z domačo vasjo in njenimi malimi ljudmi, ki smo jih že tako prerasli, da so nam samo še zanimivi v svoji naivnosti, ter nam jih prikroja približno tako, kakor sta to delala najboljša zastopnika naše vasi, Jurčič in Kersnik. Tudi on postavi svoje ljudi v svoj domač kraj, vzame iz njih življenja nekaj splošnih in bolj zanimivih stvari in vse naslika tako, da bodo naročniki Domovine radi čitali. Take so te prve njegove stvari v prozi, prirejene za ljudski časnik, vzete iz kmetskega življenja. In prav to življenje in še dijaško in mestno nam bo oblikoval tudi v Ljubljanskem Zvonu in pri Slovenski Matici vse do 1899, le da vedno bolj umetniško. Ob enem pa se bo vzporedno s tem vedno bolj očitovala njegova individualnost.

Tudi črtico »Hrast« je nameraval dati Hribarju. A ker ni nič honoriral in je bil pri Zvonu sprejet z

umevanjem, je čisto prešel tja, ker je ta forum tudi vse bolj odgovarjal njegovim željam in namenom. A pri Hribarjevih podjetjih, kjer je bil za knjigovodja priljubljeni Srb Kostić, s katerim so večkrat govorili, je še sodeloval; pri Narodnem koledarju 1900. z dvema pesmicama in pozneje pri Slovanu.

Z odhodom v Maribor ga je že sprememba kraja in razmer, zlasti pa še njegova neomajna odločitev v smeri pisateljstva poleg samozavesti zrelosti in poguma po prestanem trpljenju silila, da si je iskal novih in vedno višje stoječih torišč za svoje literarno uveljavljanje, da bi se v njih lahko razmahnil in neovirano razvil vse svoje zmožnosti. Tak pa je bil tedaj edinole

Ljubljanski Zvon,

ki je imel svoje utrjeno stališče in velik ugled, saj so sodelovali pri njem vsi naši najboljši pesniki in pisatelji. Za literaturo se zanimajoče dijaštvo ga je smatralo za avtoritativen leposlovni list ter naš najvišji literarni forum in objava v njem je veljala vsakomur za potrditev njegovega umetniškega daru. Zato je krenil proti njemu in mu začel po prihodu v Maribor pošiljati svoje prispevke, v začetku kot za poskušnjo najprej pesmi. Z urednikom ni bil osebno znan do počitnic pred odhodom v Celovec. Ker pa je bil Zvon v bogoslovju pod izključitvijo prepovedan in ker poleg svoje visoke zaobljube literaturi tudi domačih ni hotel pustiti na cedilu in ne biti izključen, se je zatekel k psevdonomom, ki jih je spreminjal, kadar se mu je zdelo potrebno. Tako je nekdanji celjski dijak kot mariborski bogoslovec obenem z akademiki Vesnani prišel v Ljubljanski Zvon.

»Vesna« in »Domovina« — prva v poeziji, druga v prozi — je bila priprava, Ljubljanski Zvon pa znači zanj novo dobo zavestnejšega in umetniško intenzivnejšega ter čistejšega literarnega uveljavljanja. Njegova lirika postane izvirnejša in bolj osebna. Ne več

toliko refleks čitanja in mladostnih vzorov, ampak lastnega dožemanja sveta in življenja ter njegove umetniške obdelave. Tudi študija naše narodne pesmi nas spomni katera. Saj je Aškerc svetoval našim poetom, naj študirajo narodno pesem in se v potopisu do Carigrada izrazil, da brez narodne pesmi pri nas noben pesnik ne bo postal velik. Sicer pa ljubi Meško v svojih pesmih zlasti opazovanje narave in življenja okoli sebe, ki ga nato primerja s seboj, s svojo usodo in doživetji na svoji poti, kar vse skupaj strne v enoten akord, ali nam na dveh različnih predmetih prikaže disharmonijo ali pa naznači kako žalostno življenjsko izkušnjo ali resnico. Tako je tudi v njegovi pesmi več odraza iz njegovega težavnega monotonega življenja, kakor bi si predstavljali. Pesmi, posamezne tožne cvetke z njegove poti, neurejene še in dojemajoče, so še dokaj časa edini izraz njegovega duševnega življenja. In tako so tudi v tem oziru pomembne zlasti do 1899, ko zajame proza celotno njegovo duševnost in vso življenjsko pot.

V bogoslovju je sodeloval pri »Lipici«, pisanem listu mariborskih bogoslovcev, ki je začela tedaj svoj XXIII. letnik.⁴¹ Že takoj uvodni »Proslov« v svojem prvem letniku 1894—95. v zanosu Gregorčičeve »Oljke« govori o kmetu, ki poseje svoje njive in ob času viharjev prosi Vsemogočnega varstva.

»Tako i mi
drevesce majhno smo vsadili,
a da bi srečno ga vzgojili,
žrtvujmo vsi
z veseljem svoje vse moči!
Da to drevesce sad rodi
v prid domovine, v njeno čast,
daj Ti mu, Večni, krepko rast!«

Tako njegov nov stan polagoma prinaša v njegovo liriko tudi nove snovi. Pozneje še vse bolj. Zraven programatičnega »Proslova« pa je še v isti

prvi številki objavil »Brata« iz Vesne III. letnika, tri »Obraze«, katerih drugi je enak »Čemu?« prav tam, a jim dodal še četrtega pod posebnim naslovom »Mladost«. Roža ovenela v dnevni vročini se v noči spet omladi, tudi drevje spomladi zopet ozeleni, le čas mladosti »več ne vrne se nikdar«. Izmed pesmi naslednjih števil in letnikov pa so vse primernejše izšle v Ljubljanskem Zvonu ali Mohorjevem koledarju, kamor je katera bolj sodila.

V »Jesenski sliki« nam riše jesensko razpoloženje. Jate ptic lete v toplejše kraje. Daleč. Starec zre za njimi in oko se mu zolzi. Tudi njegovi vnuki jih spremljajo z očmi, a te so vse iskrece. »Bitke« hrušč prihaja tudi v njegov tihi dom. In ker je to borba »za sveti dom«, jo spremlja prošnja do najvišjega Gospoda vojnih trum, naj stoji v naših vrstah, da nam že enkrat zasije soj sreče. »Dobljeni mir« pa nam v sonetovi kitici in rimi s ponavljanji izraža njegovo vdanost v razmere, v katerih zaprt prisluškuje nemiru sveta in je pri tem skoro srečen v svojem miru. Objavljena je po pesmi »V sveti noči«, zaradi česar si laže razlagamo tako njeno nastrojenje takoj v prvem letu.

Njegove balade »o bolniku«, »o zimi« in »o svetišču« niso krepke pripovedne pesmi v Aškerčevem slogu, ampak mehke lirične slike bolj tožnega značaja v smislu liričnih balad Jaroslava Vrhlickega. »V polmračni sobi mlad bolnik umira«. Vsi njegovi upi in nade so pokopani, celo v delu za domovino je doživel le razočaranje. Edina uteha mu je še misel, da se mu bo nemara srce v Njem končno spočilo. Mlado srce trepeče pred mislijo o izgubljenem življenju v tej »Baladi o bolniku«. V naslednji »o zimi« je trpko zimsko razpoloženje poudarjeno s težkim položajem dekleta-sirote, ki ji je umrla mati in sedaj nima nikogar, »na majke grob pa snežec pada, pada...« V »Baladi o svetišču« srčno pozdravlja staro kapelo v gozdu kot znamenje miru. Ko mu besne v srcu vi-

harji, se poda k njej in v molitvi išče pozabe svojim revam in prevaram. In ko se vrača zopet v šumni svet, mu je srce mirno in pogled jasen. — Tako poje v »Lipici«.

Poleg naše narodne pesmi raste v svoji pesmi iz najboljšega v preteklosti naše lirike. Tuji vplivi (nemški) niso bili dovolj sočni, zlasti ne v izrazu. A velike vrline naših pesnikov vedno bolj dopolnjujejo njegovo liriko: čuvstveno nežnost Jenkovo in milino Gregorčičevega izraza oplodi Prešernova globina in Aškerčeva klenost. Bil je na najboljši poti, da se razvije v dobrega pesnika. Lirične vsebine in zmožnosti mu ni manjkalo, pač pa deloma življenjskega izkustva in realne podlage. In že v teh dneh se v njegovi pesmi rahlo oglašča ono tiho Meškovo hrepenenje po sreči, življenju, ljubezni, sreči domovine — in ob iluzornosti vsega tega še zadnje hrepenenje — po miru. Njegova življenjska pot mu ni več dopuščala razmaha v Župančičevem smislu. Zanj je konec zlate svobode, a njegovo srce se še kar ne more sprijazniti z vsem tem in umiriti. In težko je s tem zgočim ognjem v duši čutečemu človeku. Mešku je bilo zelo težko še dolgih deset let.

Veliko svetlega je bilo v njem kljub svojevrstnim razmeram, ki jih je v svoji nevolji skušal upoštevati na skoro edino možni način — ni obtoževal, le milo je tožil, zaradi česar bi hoteli nekateri smatrati ves ta njegov trpek odraz za nekaj sentimentalnega, čemur pa ugovarja že njegovo hotenje, ki gre kljub vsemu neodjenljivo svojo delavno pot. Vsa tegoba ga biča in bije, a ne ubije. In kljub razpoloženju, ki mu ne izsili niti mladostno borbenih pesmi, je še dolgo neuklonljiv. Njegova borba je v delu, ki si ga je zastavil iz ljubezni do domovine tedaj, ko se je moral odpovedati vsem tihim nadam svojega mladega srca.

V takih razmerah je njegova lirika bolj tožeče osebna in domoljubna. Ljubavna lirika v pesmi pri njem ni zaživela, vsaj direktno ne, kakor tudi ne pri

Gregorčiču. Ali govori le o »dekličjih očeh«, ki so že marsikoga zmotile; ali o dekletu, ki zajema vodo »Pri viru« in po stezi mlad potnik prispe; ali o »Ptici«, ki jo pozdravlja kakor Gregorčič »Lastovke«; ali o žalosti »Slovesa« ali »Slutnje«, a vse tako lahno in mirno, kakor kadar pada »Sneg« in zakrije ponoči še zadnje cvetove — kakor prevzame šestokrat čisto nalahko in polagoma tudi naše srce in nam zakrije toliko lepega, da veje potem v njem sama mrzlobela žalost.

Tako gre njegova poezija z njim ravno življenjsko pot polagoma navzgor od slutenj in opazovanj v »Vesni« preko »Ljubljanskega Zvona« tudi še v bodoče, čeprav se je vedno bolj posvečal prozi, ker je tam vse bolj in vedno bolj našel samega sebe. Verzi, lirika v vezani besedi je tudi v bodoče še vedno njegova znanka, čeprav ne v taki meri, a vse lepše misli, motivi in čuvstvena razpoloženja se mu vkljub svoji liričnosti vedno bolj sproste v prozi. To tudi odslej vedno bolj goji, dočim si s pesnjenjem več ne prizadeva toliko. Le kdaj pa kdaj še nekoliko bolj, ko nima pod peresom kaj posebnega v prozi ali pa zanjo ob obilnem stanovskem delu sploh ne najde časa. In tudi prav zadovoljen ni bil s pesmijo nikoli. A ko je prišla v njegovo življenje begotna lepa misel, vzdih srca ali klic življenja, topla slika ali želja, in si je našla primeren izraz, se ji je še vedno posvetil z vso ljubeznijo, jo zapisal in tiskal. In mnogokrat je bilo to in je še danes včasih. Mnogo značilno Meškovega je v teh njegovih utrinkih. Mehki so in nežni in ob trpkosti sveta nas skušajo vtolažiti, dati nam dobro in sočutno besedo. In če se kateri prav ujame z našim razpoloženjem, smo ga veseli kot mehke roke v žalosti.

Take so njegove pesmi; včasih nekoliko blizke Medvedovim, pa zopet povsem približane moderni, zlasti v Ljubljanskem Zvonu. Formalno ne prikazujejo njegovega svojskega stila, do katerega v pesmi

ni prav prišel, pač pa so zanj bolj značilne v vsebinskem oziru, kjer je vedno podčrtana misel, kleno zrno, od osebnih preko socialnih in nacionalnih do religiozno snovi. V splošnem pa pri njegovih pesmih pogrešamo res enotne probojne linije in sile, zaradi česar menda tudi nimamo njegove pesniške zbirke. Izdali je niso tudi drugi, ki so to poskušali, ker so njegove pesmi nanje vplivale.

Proza v Ljubljanskem Zvonu

pa gre i vsebinsko i oblikovno svojo razvojno pot dalje in jo sedaj srečamo v povsem novi, svojevrstno realistični smeri, vseskozi umetniško obdelani in že pobarvani z Meškovo osebnostjo. Je to velik korak preko celjske »Domovine« in njenih prispevkov v smislu naše prejšnje vaške pripovedi sedaj v stilno povsem novem pravcu. Vsebinsko in po ozadju pa je še preko »Kam plovemo« v začetke pri Slovenski Matici tesno zvezana z njegovo ožjo domovino in mladostjo. A ne na čisto realističen način, ampak na svojski način po Turgenjevu ožarjen poduhovljen realizem, v katerem zveni v spominih njegovo srce, hotenje in čuvstvovanje. Po obliki pa niso to točno niti več povesti niti novele — in ne še docela črtice. Vse so zlasti čuvstveno pregnete. Pripovedovanje je le mimogrede vpleteno. Tako še najbolj odgovarjajo črtici, do katere v vsej globini in širini je Meško tudi kmalu prišel.

Zaradi odklanjanja Ljubljanskega Zvona pri seme-niškem ravnateljstvu je hotel s prozo najprej sodelovati pri Domu in Svetu, ki mu je zato poslal črtico »Moj prijatelj«, a ga je urednik dr. Lampe takoj odbil z omalovažujočim odgovorom. Užaljen je v nekaj večerih napisal »Hrast«⁴² in ga s »Trnjem in lovorom« poslal Zvonovemu uredniku Bežku. Ta piše o tem 1. marca 1896. Aškercu, uredniku pesniškega dela Zvonovega. »Znani ‚Carmen‘ (Fran Meško v mariborski bogoslovnici) mi je poslal to pot dva

prozaična spisa, recimo povest in novelo. Toda očitati bi jima bilo isto hibo, ki ste jo vi njegovim pesmim, namreč: opisovanje prenavadnih predmetov in situacij. Mož pač nima dovolj snovi, ker še ni ničesar doživel. Toda uvod k prav navadni povesti (prepir med kmetoma zaradi hrasta in pravdanje, dokler ne pride eden izmed [njiju] na kant) se mi vidi tako originalen, da bi morda povest prav radi tega sodila v Zvon. Vsekakor pa je mož vse pozornosti vreden; iz njega bi se še dalo kaj narediti. Prav rad bi zategadelj vzbudil Vaše zanimanje zanj, in ako Vam je všeč, pošljem ob priliki obe povesti v pregled.«⁴³

Tako se je urednik Bežek zanj karakteristično razpisal svojemu mentorju ob Meškovi prvi pošiljki proze. Kljub temu, da se urednika ne živita v Meškov stil in oba motrita ta dva prispevka s svojega stališča, ki je bilo drugačno od Meškovega, se vendar zdita Bežku tako močna, da ga osvojita, čeprav utemelji to z uvodno originalnostjo. In 25. aprila zopet omenja Aškercu: »Glede Carminovih povesti sem se odločil, da objavim vsaj eno — ‚Hrast‘. Meni je ugajal zlasti originalni naravoslovni uvod, ki tako naivno lepo pripravlja na pravi tema. Ko jo preberete, prosim, da mi sporočite ob priliki svojo sodbo.« Zraven pa dodaja še naslednje, kar nam kaže, da sta ga oba resno jemala, z njim računala in da sta bila Aškerc in Meško v zvezi. Bežek namreč piše: »Osebnosti, ki mi [jih] sporočate o Carminu, me jako zanimajo, tembolj, ker je, po pismih sodeč, skromen, do vzeten mladenič. Meni je zlasti do tega, da bi se nam vzbudilo kar največ mladega naraščaja, zlasti tudi za beletristično prozo. Naša mladina in naš ženski [svet] hoče čitati, veliko čitati, in mi mu dajemo premalo, in zato čita nemške reči.« Uvideven urednik se veseli tu novega svojevrstnega talenta in se zanj natančneje zanima.

Tako je prinesel Zvon to leto oba Meškova prispevka v prozi enega za drugim. V majski številki je

začel izhajati »Hrast«. »Slika. Spisal Aleksander Orel.«

»Ljudje božji, krščanski, eno bi vas vprašal: kaj je hrast? — Drevo! Res, drevo je. A nihče ga ne vsadi, nihče mu ne zaliva. — Tako je, tako je bilo, tako bode na vekov veke . . .

— Hrastov gozd! — Kdo se še ni nikdar iztegnil s samopašno slastjo, z dušnim in srčnim zadovoljstvom po zelenem, mehkem, volnatem mahu v veličastnem hrastovem gozdu ter zrl s polodprtimi očmi v zelene, lahko se zibajoče vrhove, dihaje počasi, krepko in enakomerno vase sveži, oživljajoči gozdni zrak . . !«

Tako se začinja ta po Bežkovo originalen naravoslovni uvod. Je bil pač Meško velikokrat in rad v gozdu in ga je občutil na svoj način. Zato so njegove besede tako močne in gozd tako dobro zadet od te strani z vsem svojim vrvenjem, idilo in vso slastjo, kakor jo je občutila dovzetna in razmišljajoča narava v vsej svoji fantaziji mladih in hrepenečih let.

In na njih dvorišču doma sta stala dva velika, košata, širokovejnata hrasta. Lepšega, ki je še ujet na levem robu slike v Ormoških spomilih 1902. in je bila pod njim primicija, so pred kratkim posekali, drugi bliže ceste pa še stoji. Meško je bil seveda velikokrat pod njima in ostala sta mu v spominu še vse lepša in mogočnejša. Njih šumenje je poslušal in njih moč mu je imponirala. Saj mlad človek bi bil tako rad toliko močan, da bi pravičneje in lepše preuredil svet, ali pa vsaj tako, da ga ne bi mogel ukloniti ves svet in nobena burja. Kakor hrast!

Toliko jih je tam v Grmeh in okoli. Tudi drugod še imajo na dvorišču kakega takega orjaka. Skuhalov pa je stal prav nasproti vhoda k Meškovim kakih 30 metrov onkraj ceste, ob oglu današnje ograje, toda izven nje. Za časa njegove mladosti še v predšolskih dneh je tekla o njem dolga pravda in ljudje

so o njej mnogo in s prepričanjem govorili. In Mešku ni šlo v glavo, ni mogel razumeti, da je na svetu sploh mogoče kaj takega. Posekati nekomu hrast! Ni čudno, če se potem pravda in zapravda. In propade. In vzrok je — hrast.

Ko je hodil s Skuhalom in razmišljal o usodi te družine še pozneje, mu je zopet in zopet prihajala na misel ta pravda. In ko je kot dijak hodil s knjigo in brez nje po živem in pravljicnem gozdnem kraljestvu, se je bavil z njo. Pa se je zamislil v hrast. In »prav preprosto, vsakdanje in nedolžno drevo« se mu je zdel hrast, kakor pravi ob koncu svojega uvoda, na kar takoj dodaja: »In vendar igra često usodno, odločilno vlogo v kaki nekrvavi tragediji.« In jo nato opiše, kakor se mu je v letih izoblikovala v duši. Saj je ta pravda Skuhalo stala toliko, da ga je gmotno uničila, čeprav je pil tudi že prej.

Soseda Kalinov Jože (Brumen) in Medvedov Grega (Skuhala) se tožita zanj. Vzame si vsak svojega odvetnika in peljeta dolgo pravdo. In ob njej nam živi vse okolje — od odvetnika Milčeviča preko razburjene vasi, ogleda na licu mesta, vaških klepetulj in originala Smuka. Ni to le golo brezdušno opisovanje, žive slike so impresijonistično nanizane ena na drugo v zaokroženo celoto, za katero vidimo še marsikaj.

Omalovaževanje našega kmeta zaradi sličnih pravnih kaže le na njegovo nerazumevanje. Priroden človek (n. pr. Cankarjev »Hlapec Jernej«) ima veliko večje zaupanje v pravico kakor razočaran inteligent. In če je naš človek prepričan o svoji stvari, bi šel za svojo pravico na konec sveta in se ne bi ustrašil ne poti in ne težav. In dva kmeta z njih prizadevanji sredi take žive pravde in mrtvih paragrafov imamo tukaj.

Mnogo srčnih utripov je za tako pravdo, ki jih je Meško vsaj naznačil v tej v značilnih potezah

podani sliki. Zato pravi na koncu: »Moj Bog, kaj je vendar hrast, kaj je svet in kaj smo mi!«

Na takem in sličnih sujetih se nam že kaže Meškova poznejša značilnost. Do potankosti prečuvstvovana in preživljena v njem samem stopi pred nas ne z realistično epske strani, ampak psihološko podana in utemeljena s poduhovljene lirično realistične strani. In za uvod nekaj svojevrstnih stavkov naravnost na nas, da nas zanesejo v primerno razpoloženje. Torej v smislu moderne psihološke črtice in ne naturalističnega seciranja in počasnega ter natančnega opisovanja zunanjega dogodka.

»Hrast« je v treh številkah izšel, naslednje štiri pa so prinesle »Trnje in lovor. Odlomek iz umetnikovega dnevnika. Priredil Alojzij Nigrin.« Tu pa fabula nima realnega ozadja. Razmišljanja o njem samem in njegovi usodi so predstavljena v ta dnevnik slavnega pevca Odoarda, ki zapuščen in pozabljen še enkrat preživlja svoje umetniške triumfe in polom svoje ljubezni do Silvije. In nekdanj šumno in mogočno njegovo življenje se nagiblje k zatonu.

Ocenjevalec v Slovenskem Narodu imenuje to črtico znamenito zaradi pri Slovencih nenavadne snovi. In kje naj bi Meško dobil prvi impulz za njo? V Zvonu 1895. so izhajali »Življenjepisi znamenitih Slovencev«. Med njimi sta bila tudi dr. Karel Dolenc, jezuit s Štajerske, in Štefan Dolinar, sloveč slikar na Dunaju. Obe imeni srečamo pri Mešku. Prvo kot psevdonim, drugo za svoje ime v avtobiografski »Mladosti« 1928. Ostali sta mu v njegovem življenju brez večjih zunanjih dogodkov bolj v zavesti kot drugim — in sam je tedaj v spisih že imenoval svojo vas Tihi Dol. In psevdonime svoje rad naveže na kak dogodek, ki mu je ostal. Nigrin n. pr. je po Erihu Negriju, katerega prvi del srečamo pa v Ljubljanskem Zvonu 1900.

Recenzent Slovenskega Naroda si ob koncu obeta od pisatelja še mnogo, če bo zajemal snovi iz

resničnega življenja, kar velja seveda za vsakega pisatelja.

Tako je Meško preko zanimivosti vaškega življenja za Jurčičem, Kersnikom in Tavčarjem prišel v Zvonu do takrat moderne črtice — kot Cankar. A vsak zase in vsak na svoj način.

Ko je tako Zvon prinašal njegove prve prispevke v prozi, pa je Meško dobil pogum in je pisal že roman. Kljub temu, kar je sporočil 21. junija 1896. Bežek Aškercu: »Ker Vas bo zanimalo, naj Vam povem, kaj mi je Meško pisal: da so mu v semenišču za petami radi sodelovanja pri Zvonu; in ovadil ga je kolega. Torej se bo moral sedaj še bolj skrivati za psevdonimi. Žalostno! Zanj bi bilo res dobro, ko bi se mogel kam drugam obrniti.« To bo odslej vzrok, da izhajajo v Zvonu prispevki vedno bolj pod različnimi psevdonimi in da polagoma začenja misliti na bolj nevtralna tla, kar ga privede pozneje k Slovenski Matici. A literature vzeti si ni dal, čeprav je bil šele v dvaindvajsetem letu.

V velikih počitnicah t. l. je namreč poslal uredniku Bežku »troje ali četvero prvih poglavij romana, češ, kaj poreče.«⁴² Prof. Bežek pa mu je konec novembra sporočil, naj pridno nadaljuje, ker bo priobčeval roman kot uvodno in glavno delo v prihodnjem letniku. Meško kaj takega ni pričakoval in na to niti ni bil pripravljen. Zato mu je bilo v začetku nerodno: skrivanje pred ravnateljstvom in še učenje zraven. In šele prva poglavja so bila napisana, za ostalo je imel šele glavne obrise. Seveda pa ni mislil, da ga sedaj ne bi res napisal do konca.

Tako je potem za Govekarjevim »V krvi« 1896. začel naslednjega leta v Zvonu izhajati naš drugi naturalistični roman

»K a m p l o v e m o«,

čigar naslov je pri nas kmalu postal geslo. Danes se nam skoro čudno zdi, da ga je spisal Meško, seveda

pod psevdonomimom Karel Dolenc,⁴⁵ a ob dobrem poznavanju in upoštevanju Meškovega razpoloženja in razmer tistih let ter njegovega prejšnjega življenja, nam bo stvar takoj jasnejša.

Vodilna nit romana — življenjska pot gospe Eveline dr. Zoričeve, rojene Riegersbergove — je skonstruirana po opazovanjih malomestnega življenja naše jare gospode, a stoji za njo kot živa oseba Pintaričeva Lojzka iz ptujskih dni. Pri ostalih spremljajočih in dopolnjujočih dejanjih pa je vse polno resničnega življenja, kakor se mu je prikazovalo po čitalnicah in drugod, zlasti v Celju in Ptuju ter ob počitnicah v Ormožu. Nekako vsa njegova mladost do bogoslovja pride v danem okviru po možnosti do veljave.

Za sekundarijem dr. Zoričem je mišljen dr. Heis v Ormožu, čeprav je bil starejši. Bil je idealist, abstinent in vegetarijanec. Koncipijenta dr. Pečnika je poleg drugih, ki jih je poznal, podal največ po Davorinu Trstenjaku, svojem prijatelju, koncipijentu pri dr. Omolcu v Ormožu. Bil je bolj faustovsko razmišljajoč duh in je pisal dobre podlistke v Slovenski Narod in Südsteirische Post. Nadarjen fant, ki je vodil narodno borbo v Ormožu, a mlad umrl — po štiriletnem koncipijentiranju. V njegovi ljubezni do Eveline je refleks prijateljstva s Pintaričevo Lojzko.

Oficirjev dijaki niso marali. Bilo jih je vedno in vsepovsod dovolj — zlasti v boljših kavarnah — in za vsemi najlepšimi dekleti. Pl. Stanski je njih tipičen zastopnik brez kakega konkretnega ozadja. Isto je z Otilijo. Ona je samo vnaprej pokazana Evelinina usoda.⁴⁶ Na njej jo že nekako slutimo, dejanje pa se zaradi tega lahko hitro in efektno konča. Spominja pa nas Pintaričeve Pavle, zlasti tam, ko hoče začeti novo življenje. Jezične ženske in druge osebe so bolj okvirnega značaja iz vsakdanjega življenja.

Začetek: nekdo pride, o čemer zvemo v pogovoru, domač večer v proslavo tega prihoda s prvim

zapletom dejanja ter še piknik med drugim nas v kompoziciji spomni Kersnikovih romanov. A pisatelj hodi tu povsem svoja pota, ker ga vodi resnično življenje in umetniški okus ter volja po oblikovanju svoje mladosti, kar vse ne prenese posnemanja. Pa tudi Vošnjakovi »Pobratimi« so ponekod slično zgrajeni. Iz vsega, kar mu je iz njegove lektire ostalo nezavestno — iz vse šole torej — je po doživljajih in opazovanju svoje mladosti zgradil ta roman. In kjer je ozadje najbolj realno, tam je roman najboljši.

Tudi kompozicija romana je lepo zaokrožena. Kljub natrpanosti gradiva, ki ga umetniku nudi lastno življenje, ki ga človek tako rad obdela do podrobnosti, je vse smotrno podrejeno celoti in zabrisano v splošni družbi tako, da se nihče nikjer ne spozna, vse pa med seboj utemeljeno in psihološko dobro premišljeno. Zlasti glavno dejanje, Evelinin razvoj, je v danih razmerah tako mogoče, da mu brez vsega verjamemo. Prepasivna ljubezen iz mladih dni, dobro situiran in precej zaposlen ter komoden mož, vse jo sili v danih okolnostih na njeno pot. In tudi njen značaj je od vsega začetka orisan prav odgovarjajoče in življenjsko kar že skoro premalo komplicirano. Ona je čisto resnična lepa ženska v vsem svojem ponašanju, presojanju in odločanju.

Pečnik je nekoliko idealiziran. V njegovi usodi, samoodpovedi, mišljenju in ravnanju je mnogo našega Meška. Saj je tudi hotel biti jurist. On je nosilec pisateljevih zamisli in nekako ogledovanje svoje lastne usode v bodočnosti. Z njegove strani je tudi najbolj vidno, da je roman nekako zabrisan obračun s pisateljovo mladostjo, v katero v romanu preko njegove usode že posega njegov tedanji položaj — odpoved trpečega srca brez vsakršnegakoli umevanja. Zato je njegov razvoj vsaj na zunaj statičen, v glavnem sličen pisateljevemu v onih dneh. Dijaška leta so nekajkrat kar direktno omenjena. In splošen niveau ne sega preko razgledanega visokošolca. Oris Pečni-

kovega življenja po Evelinini poroki in njegovo pismo dr. Zoriču, to je globoko doživljen položaj, ki je nastal za Meška z bogoslovjem. Nekaj povsem drugačnega od prejšnjega.

Zato nam bo razumljivo, da ga je že snov silila k oblikovanju in da mu je odleglo, ko je roman napisal, ter da nas najbolj prevzamejo prav ona mesta in osebe, ki jih je najbolj doživel in preživel. Poleg Pečnika še prisrčno in globoko razmerje med njim in Zoričem, kolovratenje slednjega v zimskem večeru, piknik na slavnih celjskih tleh in klasičen opis prodajalne gospe Želakovke v Weinerlovi hiši na Aleksandrovi v Celju, znane nam iz njegove šeste šole, ki je še dandanes na istem mestu, le blago si je nekoliko izpremenila. To je Meško, kadar se loti realnega ozadja, kakor smo ga opazovali že v »Hrastu«. Ta prodajalna je opisana tako epično široko, da bi človek lahko sanjal o njej. Poglavje zase je seveda, da so naši kritiki — javni in privatni — prav taka mesta najprej načeli in ga še odvrčali od te smeri, ki je bila prav tedaj celo moderna.

Prvotni načrt je bil čisto v smislu naturalizma, oziroma novostrujarstva, kakor so ga tedaj pri nas imenovali. Saj pravi pisatelj kmalu v začetku ob Pečnikovem značaju čisto v njegovem smislu, da »človeka naredi okolica in odgoja«. In končni Zoričev »Kam plovemo« je bil v prvotnem zasnutku vse bolj upravičen.

A neumetniške sile so se oglašale in zahtevale upoštevanja. Bal se je, da bi mu prišli na sled in ga odslovili, česar ni maral, ker je hotel zaradi znanih razlogov vztrajati na začetni poti. In da ne bi moral po treh letih iti, je začel vso stvar obračati nekoliko bolj na pobožno plat. Nekoliko so mu pomogle v tej smeri tudi razne izjave proti Govekarjevi struji, ki jih je bilo tedaj več. A se je še za vsak slučaj dogovoril z Resmanom, postajenačelnikom v Zalogu, da bi on vse nase vzel, če bi prišlo do česa. Pa tudi z ro-

jakom Davorinom Majcenom, ki je potem v dunajskem krogu res fungiral kot pisatelj, kar je smatral za resnično Ivan Cankar, ko je pisal svojemu bratu.⁴⁹ V takih razmerah je urejal in pisal svoj roman, ki znači lep napredek in višek njegove prve dobe in sodelovanja pri Zvonu.

Kritika v Slovenskem Narodu je bila ugodna. Tudi Grivec, ki mu je Meškov način ustvarjanja ugajal, se izrazi 1899. v svoji znani kritiki »Za novimi cilji«, da je po tem romanu v pisateljevem delovanju nastopila nagla kriza. A kljub temu uspehu ni napisal več nobenega romana v tej smeri, čeprav ga je nameraval, kakor je razvidno zlasti iz njegovega dopisovanja z urednikom Bežkom in prof. Levcem, predsednikom Slovenske Matice. Številne epične kompozicije v širokem obsegu se mu ne strnejo, ker za njimi ni realnega življenja, in od vseh le preveč ostaja samo čuvstvena vsebina. Urednik Bežek ga je še večkrat drezal, naj napiše še en tak roman v stilu Kam plovemo, le še bolj materijalistično fundiranega. Imel je že ime: Greh in kazen. Bilo bi zopet zakonolomstvo. A mu ni šlo in je pustil vse skupaj. Isto je bilo pozneje z romanom »Moderni ljudje«, ki bi naj opisoval življenje letoviščarjev okoli Klopinskega jezera. Pa že, ko se je Govekar proti Neubauerju izrazil, da Meško vendar ne pozna tega življenja, je pustil vse skupaj. Edino »Dekadenta«, roman iz umetniškega življenja, je za Slovensko Matico napisal 74 folio strani, potem pa tudi pustil. Ni bilo v ozadju življenja in zlasti ne mladosti, pa je ostal le pri svojih ljubljenih črticah.

A kaj vse bi nam lahko bil, ko bi bil mogel v tej smeri dalje, nam da slutiti v tako neugodnih razmerah nastalo delo — naš drugi naturalistični roman — 23 letnega fanta v bogoslovju. Pa njegova mladost se je prelomila, zaradi česar je šlo za življenjem polagoma tudi njegovo literarno udejstvovanje v novo smer.

Roman je izšel 1927. precej predelan v novi izdaji. Poleg umirjenih izrazov in nekaterih tudi vsebinsko spremenjenih, je izpuščenih več vmesnih scen (razgovor Mihelčev in Irmin na Riegersbergovem vrtu v prvem delu, nato sledeči konflikt med praktikantom in dijakom, zaroka v hotelu »Pri zlatem levu« z Vernikovo polomijado in Želakovkina trgovina).

Pri Ljubljanskem Zvonu je potem še sodeloval i z verzi i s prozo. Naslednjega leta so izšli trije njegovi prispevki v prozi, vsak z drugačnim psevdonimom. »Dogodek« pripoveduje o eni izmed avantur, ki sta jih s tovarišem Čušem imela več sličnih v celjskih dneh, saj sta od pete do sedme skupaj stanovala. Silhueta »Kako so sveži bili, kako nežni cveti« je spomin na osmo šolo, ko je stanoval zunaj na Glaziji pri mestnem kopališču. Namenjena je bila najprej Slovenski Matici. S spominčico »Moj prijatelj« pa je urednik Bežek počakal toliko časa, da je bil ordiniran, ker so jo poznali v mariborskem bogoslovju. Je ta črtica obolus prijateljstva tedanjemu tovarišu, sedanjemu škofu Ivanu Tomažiču. V šolah je bil ta sicer eno leto za njim, a oba sta bila bolj nežna in mnogo skupaj. Drugih prijateljev v Mariboru skoro ni imel in je bil v odmorih često sam kje na hodniku. Eden prvih njegovih spisov izven okvira celjske »Domovine« je ta »Moj prijatelj«. O dveh študentih govori, ki se imata rada. A Ivan je bolehen in potem kot bogoslovec umre. Če bi mu ga dr. Lampe sprejel, bi bil gotovo ostal pri Domu in Svetu in »Kam plovemo« najbrž ne bi bil napisal.

In še pozneje je vedno znova zopet sodeloval pri Ljubljanskem Zvonu vse do 1916. leta. Dobrohotnega in razumevajočega sprejema v teh prvih letih ni pozabil nikoli.

A posvetil se je Meško sedaj samo prozi. Zlasti v tem času okrog »Kam plovemo« se je prepričal, da je njegovo polje proza, in je povsem krenil nanj. A ne

le to. V publikacijah Slovenske Matice se je pod Levčevim vodstvom polagoma tudi razvil v to, kar nam danes pomeni ime Meško v naši literaturi.

Njegova mladost se je prelomila po maturi — v književnem uveljavljanju obsega njena moč še roman »Kam plovemo« — pa se je tudi njegovo pisateljevanje spremenilo. In prav ob tej spremembi je vplival nanj največ Turgenjev s svojimi drobnimi liričnimi sestavki v prozi. Ko je Meško na višku, so tudi vsi njegovi proizvodi skoro sama lirika v prozi.

V šolskem in pozneje stanovskem strogo odmerjenem delu je tedaj večinoma pisal krajše stvari, v katerih je polagoma našel samega sebe in so se mu še najbolj posrečile, pa je ostajal skoro samo pri njih.

Na začetku tega njegovega razdobja je njegov odhod v

C e l o v e c

in krško škofijo. Maribor sploh v njegovem življenju ne pomeni prijetne postaje. Nič lepega ni imel tu, le težaven začetek ob obilnem nerazumevanju. V počitnicah po prvem letniku bogoslovja se je slučajno seznanil na primiciji s pesniško nadahnjeno nečakinjo ravnatelja dijaškega semenišča in bogoslovnega profesorja Mlakarja, ki ga je skušal nato spraviti iz bogoslovja, česar pa Meško ni hotel. Tudi Hribovšek, ravnatelj bogoslovja, ni bil za to. Iz dogmatike je dobil pri Mlakarju konec drugega letnika težko vprašanje o svobodni volji, ki ga je pa izvrstno odgovoril. In tudi direktno mu je rekel: Izstopite! Ker se v tretjem letniku, čeprav ga ni več imel, ni še vse pozabilo, in da se ogne poznejšim nagajanjem, je ob koncu leta izstopil in nameraval najprej k benediktincem v Št. Pavel v Labodski dolini. Njegov znanec Žibert je bil že eno leto tam. Ugajalo mu je zgodovinsko ime in noša, a zlasti misel, da bi kot duhovnik in profesor lahko mnogo storil v začrtani si smeri. A je kmalu sprevidel, da mu kot slovenskemu pisatelju

med nemškimi dijaki tam ne bi bilo za Slovence blagoslovljeno mesto. In zaradi mladostnosti bi izgubil dve leti z novicijatom, na univerzo ga pa takoj niso hoteli poslati, ker so jim že nekateri nato ušli. Zato je razmišljal dalje, nameraval nekaj časa tudi k minoritom, ker so bili v Ptujju in je bil tam Arnuš, a ko je na njegovo vprašanje prišel iz Celovca pozitiven odgovor, je šel kar tja.

Okrog Ljubljanskega Zvona so sočuvstvovali z njim in se zanimali za njegove odločitve. Dne 10. novembra 1897. poroča Bežek o teh njegovih korakih Aškercu in dodaja: »Sodim, da mu manjka energije in pusti preveč vpliva svojcem. Toda stan in ženo si mora človek voliti samo po svoji volji in n i k o m u r d r u g e m u na ljubo, niti materi in očetu. Vsaka hvaležnost ima svoje dobrote in nobena dobrota ni tako velika, da bi smela zahtevati za žrtev — samega sebe. Taka žrtev pa je izvolitev neljubega stanu ali neljubljene žene.« Nekaj sličnega je Bežek Mešku najbrž tudi izrazil te počitnice v razgovoru pri otvoritvi Narodnega doma v Celju, kjer sta se osebno seznanila in govorila tudi o tem, saj je bil Bežek tudi nekaj časa pri benediktincih v Št. Pavlu. A preveč prigovarjali mu niso, te lastnosti naši naprednjaki tudi v takih okoliščinah niso imeli. Toliko so bili že preveč svobodoljubni ali pa premalo odločni. Storili so svoje, da so ga opozorili, nato pa si mislili, kakor slove začetek omenjenega Bežkovega pisma: »Za Meška je res škoda; spone bo šele čutil pozneje in to vedno bolj. Izkušal se jih otresti — poskušal, tu in tam.«

Meško sam pa se je pred Mariborom oddahnil in bil v Celovcu bolj zadovoljen. S tovariši se je dobro razumel. Slovenci so imeli tu svoj pisan list »Bratoljub«, kjer je tudi priobčil svojo epsko lirsko »Vrnitev«,⁴⁷ in svoje društvo »Slomšek«, ki je imelo tedensko svoja predavanja. On je predaval o Fenelo-

novem Telemahu in nekoč ex abrupto o larpurlar-tizmu. Malo jih je bilo, pa so bolj skupaj držali. Spoprijateljila sta se zlasti z drugoletnikom Fr. Neubauerjem, ko mu je neke nedelje od maše grede pravil navdušeno o »Kam plovemo« in ga končno še kar tako brez slutnje vprašal, če ve, kdo je ta Karel Dolenc. Presenečeno je pogledal. In še danes sta dobra prijatelja preko vseh rev in nadlog. Poleg tega je tedaj največ občeval z Rozmanom, tajnikom Mohorjeve družbe, in deloma njenim faktorjem Legatom ter Sketovimi.

In kar se Mariboru z njegovo strogostjo ni posrečilo, je šlo v Celovcu kar nekako laže in samo po sebi. Mohorjeva družba je bila tam. In prav zaradi pisateljavanja mu tu niti tedaj niti pozneje ni nihče delal nobenih posebnih težav, pa tudi mirnejše življenje na koroških bolj razčlenjenih in manjših župnijah mu je bolj ugajalo od štajerskega. Bil je bolj sam svoj gospod in skoro brez družabnih obveznosti.

Prijatelju Resmanu piše 7. novembra »D o m o v i n o s e m m o r a l z a p u s t i t i (vsaj moralično sem se čutil sam primoranega, da bi se izognil nasledkom, ki bi gotovo tekom tega leta prihruli nadme radi mojega literarnega delovanja), ker s e m s k l e n i l, p o s v e t i t i v s e s v o j e m o č i s v o j e m u n a r o d u.«

In ker se mu je Dom in Svet zameril, večnega strahu zaradi sodelovanja pri Zvonu pa se je tudi že naveličal, si je začel polagoma iskati manj nevarnih, primernejših, zanj bolj n e v t r a l n i h t a l.

Vedel je za splošno željo, da si Slovenska Matica pridobi več članov in zaradi tega začne bolj negovati leposlovje. Vedel je, da ta prav zaradi tega tudi razpisuje nagrade. Toda Meško ta leta (1895 do 1896.) še ni bil noben priznan pisatelj, on je šele prav za prav namerjal svoje korake na polje proze in bil daleč od tega, da bi se začel ponašati takoj s

svojimi prvimi objavami in zahteval zase kake posebne pozornosti.

A ko je za »Hrastom« in »Trnjem in lovorom« začel izhajati roman »Kam plovemo«, je zbral nekaj svojih koncipiranih slik in povesti in 8. marca 1897. že povprašal za njih sprejem v publikacije

Slovenske Matice

njenega tedanjega predsednika Frana Levca. Pisal mu je svoje prvo in značilno pismo. V začetku pravi: »Obračam se do Vas, velecenjeni gosp. profesor, z neko ponudbo in nekimi vprašanji. A predvsem Vas prosim najpristrčneje in apeliram na Vašo plemenitost, da ne izdaste mojega imena in stanu, ker bi postalo to zame lahko usodepolno.« Nato pravi, da zahtevajo naročniki Slovenske Matice leposlovnega čtiva. In če bi jim ga Matica dajala, bi se brez dvoma v nekaj letih dvignila na stopnjo Matice Hrvatske, katere dela sprejema hrvatski narod z navdušenjem. V tem smislu piše tudi urednik Ljubljanskega Zvona in »svetuje, da bi se Vi kot urednik leposlovnih spisov ‚Matičnih‘ obrnili do mlajšega naraščaja Zvonovega. A ker je to sploh težavna stvar, si usojam pisati Vam kot eden izmed teh.« Nato omenja svoj »Hrast« in »Kam plovemo« ter Aškerčevo ugodno izjavo o obeh, česar njemu kot priznanemu estetu niti ni treba omenjati, ker lahko sam presodi. Nato stavi svojo ponudbo. Piše namreč: »Sedaj izdelujem večji ciklus slik, povesti in novel pod skupnim imenom: ‚Iz zapiskov neznanega človeka.‘ Namenil sem se, začeti ga priobčevati v drugi polovici tega leta v Zvonu. A pripravljen sem, odstopiti ga Matici pod pogojem, da smatra te povesti kot skupno delo, ker se mislim z njimi potegovati za Jurčič-Tomšičevo ustanovo. V razpisu te pa se zahteva ena povest, obsegajoča najmanj 10 tiskanih pol.

Pod tem pogojem pošljem letos prvi del cele-

ga ciklusa z naslovom ‚Morituri‘. Vsebina je: I. V salonu gospe Sokolove. II. Malomestna drama. III. Prepozno! IV. Radi mačke. V. Vojak Ivan. VI. Tri smrti. VII. Norec. VIII. Berač. IX. Izza mladih dni. X. Elegija (proza seveda)«. Kakšno tretjino bi lahko poslal do julija za Knezovo knjižnico, seveda le tako, da se smatra kot skupno delo s poznejšo pošiljatvijo. »Uvažujte, prosim, mojo ponudbo ter mi javite svoj ukrep čimpreje in sicer, prosim, tako, da dobim pismo kako s o b o t o p o p o l d n e ali p a v n e d e l j o z j u t r a j, ker bi ga sicer lahko dobilo ravnateljstvo.

Kar se tiče m o r a l n e strani povesti, ste lahko mirni. Predmeti so preprosti ter izvedeni v žanru ‚Hrasta‘. Kot kandidat duhovstva moram imeti trdne nazore ter se skrbno varovati vsega, kar bi moglo biti v pohujšanje. Če moram slikati kje greh — kakor v ‚Kam plovemo?‘ — ga kažem vedno kot z l o, kateremu mora slediti k a z e n. A tudi tega ne bo mnogo v povesticah.« Ta pasus naj bi Levca pomiril, ker sta bila v odboru tudi dr. Lampe in Tavčar, profesor verouka na realki, in je bilo predsedniku treba vpoštovati tudi drugo plat. Zlasti še, ker je prav tedaj Lampe v Domu in Svetu strgal Govekarjevo »Ljubezen in rodoljubje«.

Nato pa zaključí zopet z apelom, ki je sličen uvodu: »Ker je Zvon pri nas pod izključbo prepovedan, torej sodelovanje pri njem še strožje, Vas še enkrat prav prisrčno prosim, da zamolčíte napram vsem in vsakomur moje ime, ker bi sicer lahko zvedeli o mojem sodelovanju pri Zvonu. Jaz bi bil izključen — a starši!!

Če morate odboru javiti to stvar, recite, da Vam je prišla ponudba od g. koncip. Davorina Trstenjaka pri dr. Omolcu v Ormožu. Pod njegovim imenom tudi pošljem spise v določenem času in bo on sploh veljal pri odboru za pisca celega ciklusa (za kaka 4 leta),

dokler ne bodo pripuščale meni okolnosti, da se javim pred svetom.

Prosim torej!

Z najodličnejšim spoštovanjem beležim

vdani Vaš

Fran Meško,

bogoslovec III. leta.«⁴⁸

Kljub temu, da ni dobil odgovora, piše 9. septembra Levcu iz Št. Pavla drugo pismo in mu obenem pošilja tri izmed obljubljenih prispevkov, »Norca« pa obljuba do 1. oktobra. Za naslednje leto obeta več. Letos je predolgo čakal odgovora in ni začel izdelovati. Za tretjo knjigo pa namerava spisati »daljši roman iz današnjega socialnega (socialno demokratičnega) življenja.« In omenja še, da je stavil one pogoje, da se smatra delo kot celota, ker je »že tedaj mislil na samostan in bi rad s tem, kar si prislužim s pisateljevanjem, plačal svoje dolgove, katerih imam kakih 400 gld.« Dolgove so namreč napravili bogoslovci večinoma pri krojačih, ki so jim kar hodili ponujat svoje blago, plačali da bodo že pozneje, pa tudi pri knjigarjih. Knjižno tako lačen Meško si je moral vse knjige in liste kupovati sam.

Malo čudno prav za prav, da mu Levec kljub zaposlenosti pri svojem »Pravopisu« tudi sedaj ni odpisal. Zato urgira 22. januarja 1898. pri Evghenu Lahu, tajniku Slovenske Matice. In zraven še omenja: »V tej prvi knjigi so večinoma predmeti, vzeti iz dijaškega življenja. V II. (menda tudi v III.) knjigi bom opisoval bolj malomestno in kmetiško življenje. V IV. pride večji roman 'Moderni ljudje', katerega sedaj snujem.« Da je že preko naturalizma, spoznamo iz naslednje izjave v tem pismu, čeprav je pisana v obrambo in pojasnilo: »Morda bodo imeli nekateri ljudje že a priori kake predsodke proti meni, ker me nekateri prištevajo novostrujarjem, kar pa n i k a k o r n i s e m.« Bolj bi odgovarjalo: kar pa več

nisem. Devet dni za tem piše Resmanu in ga prosi, naj povpraša pri Levcu, če bodo njegove povestice sprejete. »Veselilo bi me, če bi se sprejele, ker bi imel potem vsaj polje, kjer bi v prihodnosti lahko deloval z mirno vestjo in vztrajno navdušenostjo.«

Med tem je bil 19. julija 1898. posvečen in je 7. avgusta primiciral pri Sv. Tomažu, 12. avgusta pa že nastopil svoje prvo kaplansko mesto v

Š k o c i j a n u

pri Klopinskem jezeru. Kraj mu je zelo ugajal. Letovišče. Gore v ozadju. Spodaj Drava in Tinje preko nje. Poleg pisateljevanja in stanovskih opravkov se je zanimal tudi za ostalo življenje in pošiljal dopise v »Mir« in »Naš list«, zlasti o ponemčevanju v šoli. Bil je Škocijan še skoro čisto slovenski, kakor tudi še pri plebiscitu.

In 21. julija mu je sedaj Levec pisal svoje prvo in obširno ter tehtno pismo, kakor jih je znal pisati le on. Po opravičilu svojega molka piše: »Da imate lep pripovedovalen dar, velike samotvorne sile, nazorno pisavo, da plastično rišete značaje in posebno zanimivo opisujete d u š e v n o življenje raznih oseb, tega ne bom tukaj povdarjal, ker to se vidi jasno iz vseh Vaših povesti.« Nato pa preide kar k poslanim spisom, o katerih na splošno pravi, da tiči njih glavna hiba v predolghih opisih, moraliziranju in Stritarjevi sentimentalnosti.

Nato po vrsti omenja vse prispevke. Z vaško sliko »Štiri smrti« (pozneje »Drama v vasi«) je bil skoraj povsem zadovoljen. »Bolnik« da je lepa študija, samo predolga; naj jo okrajša. Črtici »Sestanek« naj z nekaj stavki naznači še konec. »Prepozno« pa potrebuje še korenitega popravila, ker »ni zadostno motivirano, zakaj je Ivan zapustil Irmo ali Irma njega.« »Moj prijatelj Rudolf« pa pri obstoječih razmerah ni za Matico. Če vse to upošteva, potem si jih upa tiskati pri Matici. In proti koncu izraža tudi

on Meškovo željo, da bi postal stalen sotrudnik Slovenske Matice, zaradi česar pa še posebno želi, da si že pri prvem nastopu pridobi zaupanje »naših kritičnih in hiperkritičnih ‚gospodov‘.«

Tako se je sedaj začela Meškova edina literarna šola pri Levcu kot predsedniku Slovenske Matice in uredniku njenih knjižnih zbirk.

Meško je bil vesel pisma in šolanja. Dne 23. avgusta mu vrača spise popravljene in v P. S. omenja, da se lahko objavijo s pravim imenom. In 3. novembra pošilja še »Zaradi mačke«, 8. novembra pa »Bajko o kreposti«. Pri slednji pripominja, naj jo takoj pošlje uredniku Bežku v Gorico, če bi se mu zdela *p r e r e a l i s t i č n a*. In 15. novembra sledi še »Srakoperjeva hruška«. Obljublja še »Vojaka Ivana«. Sicer ima še dve črtici: »V salonu gospe Sokolove« in »V letovišču«, »a obe sta slični glede realizma ‚Bajki o kreposti‘ ali pa sta še malo bolj moderni.« Dne 22. novembra je potem res še poslal »V salonu gospe Sokolove«, spremenjeno v toliko, da je prej »Hinko ostal pri vojakih. Kot tak je prišel v Celje, kjer ga Friderik v kavarni javno opsuje. Potem dvoboj.« Pa tega si seveda ni upal pustiti.

Tudi »V letovišču« ga je mnogo okupirala. Ponovno si o njej pišeta z Levcem. Sujet bi bil naslednji: »Na Klopinjskem jezeru biva vdova višjega uradnika z Dunaja z dvema hčerka. Starejša je zaročena. A na jezeru se zaljubi v drugega in zane-marja zaročenca, katerega pa ljubi mlajša. Ko nekoč zaloti zaročenec mlada ljubimca v objemu, sklene, da mora eden izginiti s površja. — Mladeniča odideta v gozd — drugi dan pa najdejo prejšnjega zaročenca Palminega mrtvega v jezeru... Slučajno sem bil jaz priča sestanka Palminega z novim ljubimcem in poznejšega spora z zaročencem. Palma me prosi pri odru zaročenčevem, naj molčim... Zvečer po pogrebu najdem na pokopališču plakati mlajšo sestro...« Levec mu je svetoval spremembo kraja. Táko je

poslal 5. decembra, a je Levec ni natisnil. Ko mu 1. marca 1899. Meško piše in da prav, da je ni natisnil, se še bavi z njo in pravi, da ne bo pustil Feodorja laziti za njo, ampak bo zvedel za »spletke svoje ljubice bodisi po kakem pismu ali letoviščarju.« Potem jo vpraša — in ko zve, odide in čez nekaj dni ga najdejo v jezeru. Samo da ne bo zopet dvoboja. In še ga vprašuje za njegovo mnenje o njej. — Zdi se mi, da je v njej zarodek slike »V Koroških gorah«, ki je izšla naslednjega leta pri Matici.

Tako so sredi marca 1899. izšle njegove »Slike in povesti« v Knezovi knjižnici za l. 1898. Tako je nadomestil prejšnji skupni naslov »Iz mape nepoznanega človeka« po Levčevi opazki, da ni v zvezi s prispevki. In ker se je podpisal s pravim imenom, tudi ni bilo več pravega razloga zanj. Vsega skupaj so obsegali njegovi prispevki preko 11 pol, a nagrade vseeno ni dobil, ker ni bilo enotno delo. A Meško je bil z njimi uveden pri Slovenski Matici, in sicer na čelu 5. zvezka Knezove knjižnice.

V »Kam plovemo« so večinoma njegovi doživljaji in deloma opazovanja strnjena v roman, tu pa so letos obdelana le še bolj posamezna premostrivanje in slike iz domačega in malomestnega življenja in šele prihodnje leto nam prvič že bolj pokaže tudi Meška samega.

»D r a m a v v a s i« — tudi »Na Meglovini« je predlagal pisatelj Levcu — je kljub tragičnosti dobrodušno pripovedovana kmetiška povest. Poudarjena je beseda in volja mož na eni in ponižen strah žena na drugi strani. In ko tako malo zagrmí in ženske vzdihujejo, pa nastopi tercet starih tercijalk in njihove brezzobe čeljusti, prazna glava in zaradi lastne usode zavidljivo srce s svojimi svetohlinskimi vzdihmi in zavijanjem oči nas zopet udobrovolje. In Janez se kljub vsemu poroči s »ciganko« Alenko in živi srečno, dokler ne začne piti. Potem pa je konec ljubezni, mnogo gorja in — štiri smrti.

Janez je v začetku nekoliko idealiziran, ob koncu pa risan v smislu oblakov, ki so bili včasih na Meglovini. Ljubko je naslikano zlasti njegovo srečanje z Alenko na košnji v zgodnjem jutru.

»B o l n i k« je študija. Pravnik Ludvik Pivec se je doma prehladil, ko se je zasanjaril in ga je objela noč in večerni hlad z roso, sedaj pa preživlja svoje zadnje dni. Enega izmed teh nam riše pisatelj. Sam se sicer čuti boljšega in nove nade vstajajo v njegovem srcu, a okolica ga v tem ne potrjuje. Bolniško ovzdušje in bolnikovo razmišljanje je podano točno. Zlasti lepo je orisano bolnikovo hrepenenje po življenju. Diha toploto tiste dobrodejne zavesti po prestani krizi. Nekaj sličnega je doživel Meško v Celovcu po izpitih ob koncu prvega semestra, ko je zaradi napornega študija obolel in nekaj kratki celo bruhal kri. In se je bal umreti. Saj mladi ljudje se — naravno — vsi boje.

»S e s t a n e k« imenuje črtico iz dijaškega življenja. A vsa konkretnost je vsaj v prvem delu zabrisana v preteklosti: Meško je pravnik in nosi triko hlače ter čita Giustijeve pesmi, dočim pride zlasti v drugem delu že bolj do izraza sedanost in domače okolje: gozd, ki živi svoje čudovito življenje, Zorko, ki je »pravnik iz vasi K...« (Ključarovci) in zlasti razmišljanje o ljubezni in njeni privlačnosti. Mirka je privlačevala lepota, umirjena klasična lepota, kakor je menil. A ni pomislil, »da bi prav tako upravičeno lahko ljubil tudi kamen, umotvor, ki čuti prav toliko, kakor nekatera živa bitja — da namreč ničesar ne čuti. — Človek je vobče zagonetka sam sebi — nekatera ženska pa je zagonetka vsemu svetu... Livija je bila lepa. In Mirko je občudoval njeno klasično lepoto in jo — ljubil. Prvo bi še ne bilo tak greh. A drugo je bilo greh... in — in — no, misleč človek bi rekel, da je bila neumnost. A zaljubljen človek nikdar ne misli«, živi vedno v nekaki na pol omotici, pogreza se neprestano v čuvstva

»neizkončne« ljubezni, kar pa je le neka vrsta dušne bolezni. »In prav to je veliko zlo, ki tiči v ljubezni.« In tudi Mirko je bil tako bolan, odkar je v gozdu srečal hladno in nedostopno šestnajstletno Livijo z gradu z njenim osemletnim bratcem Emilom, ki mu je postal nato domači učitelj. Učiteljeva Danica je bila seve pozabljena.

»B e r a č« je vaška slika, kot jo je Meško lahko mnogokdaj opazoval v svojem domačem kraju, kjer jih je bilo mnogo in so bili med njimi nekateri veliki originali. Štefuca nam prikaže pri Obranovih, dobrih ljudeh, kjer je bila doma pisateljeva mati. Prigovarjajo mu, naj ostane čez noč, a on hoče še do Ključarovcev. Pa mu je pijača zlezla v ude, da je spotoma sedel, na kar ga je zapadel sneg in je zaspal za vedno. Prav to okolje med snežinkami z vso svojo lepoto je verno podano. — V resnici je Štefuc utonil v Savcih. Milje sam pa nas spomni slike »Ob božiču« v Domovini 1895.

»Z a r a d i m a č k e« je postavljena v skrivnostno strahoten Dihurjev mlin v Peklu. Razne fantastičnosti so si pripovedovali ljudje o njem, da je bilo šolarjev kar groza. Zato nam bo razumljivo, da je to svojo čudaško zgodbo izmislil prav ob njem in jo tudi postavil vanj. Nikogar ni imel mlinar Peterček, pa se je tako navezal na mačko, da je zaradi nje v svoji jezi z gorjačo, ki mu je prav prišla pod roko, malo preveč udaril Orehovčevega Valteja, s katerim sta si bila prijatelja, ter ga tako po nesreči ubil. Dobil je za to dve leti, ki jih pa ni preživel.

»B a j k a o k r e p o s t i« pa nam kaže očetovo navezanost na svojo hčerko, ki jo obožuje preko meje. Slična je usoda Merkove Otilije v »Kam ploremo«, kjer kot zapeljivec fungira ritmojster Stanski. Tu odvede hčerko solicatorja Zupanca sin njegovega šefa. Oče se obesi, ona pa zapuščena pozneje zblazni. V ozadju bo kak sličen dogodek iz Ptuja ali Celja.

Iz mestnega življenja je tudi »V s a l o n u g o-

s p e S o k o l o v e«, kjer se vdova po sodnem svetniku dolgočasi zimskega popoldne s svojim znancem dr. Leitnerjem, dokler se ne spravita nad njen album. In tu ob sliki kontese Negri oživi v doktorjevem spominu njegova nekdanja zaročenka Filomena, preprosto dekle, ki mu jo je izneveril njegov najljubši prijatelj Hinko Borštnar. Zaradi tega od tedaj ne veruje več ženskam.

»S r a k o p e r j e v a h r u š k a« je posebno dobro obdelana. Tobak in hruška, to je bilo vse, kar je imel na tem svetu stric Janža Srakoper. In čuval je to svojo hruško kakor zaklad. Ko je zorela, je marsikaterikrat planil ponoči iz spanja in iz postelje ter jo šel braniti, čeprav ni bilo nikjer nikogar. Pa je prišla železnica in hruška je morala pasti. In ko je že padala, je prihitel Janža, da sta padla oba. Ljubezen oziroma primitivno čuvstvovanje ubogega in od vsega sveta zapuščenega deželana do njegove edine dobrote je mojstersko orisana v njegovem doživljanju. Razumemo njenega gospodarja in njegovo bridkost ob razstanku. In skoro lažje nam je pri srcu, ko se poslovita od tega sveta oba naenkrat.

Kaj raznovrstne po svoji snovi so te »Slike in povesti«, ki se oblikovno često približujejo črtici. Najboljše so one iz domačega kraja, poleg Srakoperjeve hruške še zlasti Berač, ki se jima pridružuje tudi Bolnik, čeprav ni iz kmetskega življenja — je pa iz dijaškega, oziroma kar njegovega. Meškova poglobitev v dušo svojih oseb in njih razumevajoče prikazovanje, ki nam jih tako približa, se nam lepo pokaže zlasti pri najboljših, kar bomo opazili še bolj v naslednjem letniku.

Sprejete so bile v splošnem dobro, zlasti v Slovenskem Narodu, Slovenki in Zvonu, kjer je napisal oceno sam Anton Aškerc. Tako se je Mešku odvalil kamen od srca, ker kritike se je bal in je bil precej nemiren. Sedaj pa se je opogumil, spravil honorar 300 goldinarjev — dolga je imel pred od-

hodom v Celovec 500 goldinarjev — in takoj začel pisati za novo knjigo nove »Slike in povesti«, ker do maja, oziroma junija ne bi več mogel napisati kakega večjega dela zaradi stanovske zaposlenosti v postu in birme 18. aprila, kakor piše v že omenjenem pismu 1. marca, kjer tudi sporoča, kaj vse namerava poslati za prihodnji letnik. Poleg »V letovišču« še »V sveti noči«, »Za kruh« (iz delavskega življenja), »Požigalec« in morda tudi »Vojak Ivan«. Morda začne polagoma tudi daljšo povest iz r i m s k i h časov, piše Levcu 9. marca. In dodaja, da se v slučaju ugodne kritike, ko bi Matica lahko sprejemala njegove spise brez škode, docela posveti njej, ker ima tam tudi tako izvrstnega mentorja.

Že 1. maja nato poizveduje pri Levcu, koliko prostora bi mu dali letos na razpolago v Knezovi knjižici. Pravkar dokončuje »Pravico do sreče« (= Za kruh), ki bi jo že sedaj poslal, da se mu niso pred desetimi dnevi na nesrečo vnela pljuča in je moral ostati v postelji. Dalje poroča, da bo »V letovišču« popolnoma spremenil, skrajšal, prvo osebo sploh izpustil in naslovil »Silhueta iz letovišča«. In poslal bi še »V sveti noči«, »A vse to je minilo«, »Vojak Ivan«, in če bi bilo časa do 1. julija, morda tudi »Zapadle zvezde« in drugo.

Dne 20. junija pošilja že tri črtice in omenja »Odlomek iz življenja modernega človeka«, ki ga je mislil začeti pisati, pa je premalo časa. Zato napiše rajši še nekaj črtic, Odlomek pa zgotovi do novega leta in konkurira z njim za Jurčič-Tomšičevo ustanovo. Tudi zaradi zdravja ne more več toliko pisati, ker še vedno kašlja.

Dne 15. avgusta pošilja zopet novo črtico. Opravičuje se z obiski, vročino in tujci na jezeru. Pisal je namreč večinoma v gozdu ob Klopinjškem jezeru. Odlomek misli sedaj nasloviti Zapadle zvezde. Po naravnem razvoju dejanja pa pride zopet do dvoboja.

A če bi se izpodtikali ob njem, ga bo že nekako objadral.

Težave s kompozicijo se nam odkrivajo v teh njegovih pismih do Levca. Ogrodje je skoro povsod za večja dela, povesti oziroma romane. Toda način njegove obdelave ni genetsko realističen in epično razvojen, kakor so značaji in dejanje s svojim zapletom in razpletom v romanu, ampak čuvstveno pregnete slike, narisane impresijonistično v velikih obrisih pod vidikom celote, kjer dobe osebe in dejanja enoten vtis in oznako in njih sožitje v danih razmerah povzroči konflikt, oster in neizbežen, ki ga mora potem reševati na radikalen način, z dvo-bojem ali slično. Je to nekak idealističen in liričen način gledanja in obdelovanja sveta in življenja bolj iz razdalje. V vsakdanjosti se polagoma razvije in razvozlja vse samo ob sebi in manj tragično. In prav ta vsakdanjost v svojih življenjskih podrobnostih, kakor je običajna tudi v širokih realističnih romanih, se mu tako rada izmika in onemogoča velika platna. Ni je poznal, ker je ni preživeljal. Moral je zato nujno kreniti polagoma od realističnega opisovanja k enotni ubranosti svojega dela, kar ga vedno bolj privlačuje, s čemer se vedno bolj bavi, ter pod dojmom celote obravnavati ves sujet. Je to po takem prelomu njegovega življenja nujna posledica v njegovi pisateljski tehniki, ki izvira iz notranje vsebine snovi in človekovega življenja. Ta način pa nam obenem tudi jasno izpričuje še njegovo mladostno dobo nemira in iskanja resnice, ki je čuvstveno prizadeta in se ne more docela potegniti v ozadje ter klasično mirno z objektivnega zrelišča čisto nepristransko samo oblikovati. In ta njegova mladostna doba z vsem iskanjem brez kompromisov i v snovi (življenju) i v svojskem načinu gledanja in obdelave se sedaj pri Mešku na tej novi poti življenja po maturi to leto v Knezovi knjižnici šele prvič prav pojavi pred nami. V mari-borskem bogoslovju mu je vse to polagoma šele začelo

prihajati v zavest, on je vse to šele spoznaval in obenem razmišljal o najboljši rešitvi, sedaj pa je že prišlo v konflikt z njegovo naturo ter se ne da več odlagati, ampak je treba vse to končno pod nekim možnim vidikom tudi res rešiti, ker je to zahteva hotenja mladosti in volje po delu za domovino iz ljubezni do nje.

Meško prihaja tako polagoma na svoji novi poti do končnega izoblikovanja svoje osebnosti.

Seveda je pri tem iskanju in borbi imel svoj levji delež literaren razvoj tedanjih dni — ki je prav spravil na površje zlasti psihološko črtico — in idejna gibanja, ki so bila pri duhovniku možna — zlasti povdarjanje ljubezni in srčne dobrote.

Zato mu tudi Zapadle zvezde niso šle izpod rok v široki kompoziciji, kakor je želel, kar piše Levcu 14. septembra, na kar ga ta prosi 18. septembra, naj mu pošlje še ostale obetane dekadentične spise, ker so ga drugod pustili na cedilu. In Meško je pošiljal: 21. septembra, 1. in 17. oktobra, ko obljublja, da še pred koncem meseca pošlje »Cirila Závozla«, psihološko sliko, ki jo je potem pošiljal sproti še tudi pozneje.

Tako so izšle drugič v Knezovi knjižnici njegove »Slike in povesti« za 1899. leto še v večjem obsegu in še pestrejše od prejšnjega leta.

»V o j a k I v a n« je svojska slika vojakovanja naših fantov, zlasti onih, ki so bolj navezani na domače in manj samostojni. Spremljamo Ivana Sušnika od tedaj, ko dobi pozivnico k naboru od svoje domače občine šardinjske — Meškova domača občina — preko odhoda do njegove vojaške službe. A ne opisuje nam toliko zunanosti kakor tiho notranjo borbo tega dobrega prirodnega fanta s svojim novim položajem, strogo disciplino in nerazumevanjem njegove mehke duše. V vsej zunanji burnosti nabora in odhoda čutimo samo mogočen krik, ki naj prevpije notranje malodušje. Tako »so šli — pojoč in ukajoč, a s solzeči-

mi se srci...« In ko je ostal Ivan v Celju prav sam in zapuščen, ni mogel več prenašati tega življenja, kajti bil je »sin prirode«, ljubil je dom in delavno, toda svobodno kmetiško življenje. In ko so pritisnili dolgotrajni deževni jesenski dnevi in je prišlo nadenj poleg napornih vaj še maltretiranje, ni imel več skoro občutka. Med tednom je še nekako šlo, le ob nedeljskih popoldnevih mu je bilo posebno težko. In v gostilni nekega takega nedeljskega popoldne mu je še vse bolj živo stopila pred oči vsa lepota in vabljenost domačega življenja. Ko je nato napol v omotici stopil v mrak in dež, je začel kmalu kar na slepo srečo bežati v smeri proti domu. V temi in viharju mu je zmanjkalo tal — pljusk in krik — in Savinja je zopet šumela dalje kot poprej. Tudi stara Sušnikovka, njegova mati, tega ni mogla prenesti. Dva svetova sta se stepla in mehkejši je podlegel.

»P o t č e z t r a v n i k« je slika z vasi. Postavil jo je iz Hranigovcev v Grm in iz Mraka napravil Straha. Bil je skopuški človek, ki je vedno mrmral in se kregal, če je kdo kje le količkaj stopil na njegovo. Pozneje sta z ženo itak propadla. A ne riše nam toliko njegovega jezljivega razpoloženja, kakor nam prikazuje njegovo ravnanje kot plod njegovega razmišljanja in njegovih življenjskih razmer. Uboga sta bila in sta morala paziti na vsako malenkost. In je na svetu že tako, da vsakdo preveč razume sebe in premalo druge. In ker ni zalegla beseda, je tožil in — izgubil. A se je v zadevo tako zagrizel, da ni mogel jenjati niti sedaj. Hladil si je svoje srce nad gosposko, kregal se kar dalje nad vsemi in vsakomer, da so ga neke nedelje fantje, ko so bili že dobre volje, pa jim je zopet na mostu zastavil pot, vrgli kar v potok. Tožil jih je, oni pa so izdali njegovo zabavljanje čez gosposko, da so tako dobili vsak svoje. In je potem razumljivo, da je polagoma izgubil vse veselje do travnika, ki mu je le grenil življenje.

Dobro je opazovan in podan ves kmetijski am-

bijent, ki se prav zaradi takih poti in stezic tolikokrat ponavlja na vasi — često tako tragikomično.

»P r a v i c a d o s r e č e« je slika iz delavskega življenja. Ivan Zalokar je bil revež že od mladih nog. Starši so mu kmalu pomrli, imel ni ničesar in nikogar. Le neki daljni sorodnik materin v mariborski železničarski koloniji ga je vzel k sebi, da je z njim stradal in začel hoditi v delavnice na koroškem kolo-dvoru. Sreča se mu je nasmehnila ob prvi ljubezni, poroki in otroku. A kmalu je umrl sinček in za njim še žena in bil je zopet sam in nesrečen. In spomnil se je tedaj, da so sodelavci včasih govorili med seboj o pravici do sreče, pravici vseh ljudi. Sam blodi po centru mesta, kjer ga bogastvo spominja sreče drugih in še bolj njegove žalosti.

Ob koncu dodaja pisatelj k temu Zalokarjevemu razmišljanju še svoje mnenje v tej smeri, ki ni posneto po kaki ideologiji, ampak le njegov čisto osebni odgovor na delavske zahteve z njegovega stališča življenjske odpovedi brez sreče. Poudarja, da je naše življenje odpoved, da so i premožnejši često še bolj nesrečni ter bi delavci na njih mestih ravnali prav tako in nič drugače. Zdi se mu, da je izzvan, ker tudi njega štejejo med desetisočnike, a uživa tako bore malo sreče. Pa trpi in ne terja ničesar.

»M o j a m a t i n i p o š t e n a« ima realno ozadje. V Škocijanu je bil inženir, ki je za Vošnjaka iz Šoštanja iskal rudo. Pa je bil na ženo menda malo preglasno ljubosumen, kar je šlo na srce zlasti hčerki Juliji, da je v svoji naivnosti včasih komu kaj izblebetala. So sočuvstvovali z njo, ker je bila lepa deklica.

»I z g u b l j e n o ž i v l j e n j e« je slika iz življenja faliranega študenta. Mehki smo Slovenci in velikokrat strašno naivni, zato nas tako gnete naša usoda, natura, življenje in še marsikaj. Premalo smo odporni. Sicer pa je precejšen del krivde prav na dejstvu, da je tako strašno samemu sebi prepuščen fant, ki gre s kmetov v mesto. Doma ga samo opo-

minjajo, naj se pridno uči in na Boga ne pozabi, a tisoč nadlog, ki mu jih bo prebresti, ne sprevidijo in ga nanje ne pripravijo. In tako trati svoje dragocene mlade moči tolikokrat za povsem brezplodne stvari. Dokler kaj ne postane, se nihče zanj ne briga. A prej se lahko z njim zgodi še marsikaj. In tako se često dogaja, da so prav najboljši največji reveži. Res je sicer, da se v teh bojih tudi kdo izkleše in so mu v blagoslov, a vendar teh notranjih borb ne moremo primerjati sportu, ampak vojni, ki po velikih žrtvah šele odpre oči temu ali onemu. In takih »voju« je pri nas sorazmerno preveč in preveč izgub. Če bi se upoštevale te žrtve in ne to, kar si ljudje v resnici pribore, potem bi bili mi pač menda prvi na svetu. In še se premalo zavedamo vsega tega.

Tako se je izgubilo po nepotrebnem že toliko naših mladih ljudi. Zimičev Lipe je samo eden izmed njih in samo en način nam je pisatelj nakazal ob njem. Ga je pač najčešče videl in še najbolj razumel. Bilo je namreč v njih domačem kraju mnogo izgubljenih ljudi, mrtvih kapitalov. In razmere, v katerih so živeli in to postajali, je poznal dobro, saj jih je v svojem dijaškem življenju večkrat občutil v precejšnji meri. Brez vsega se tolaži študent v takih okoliščinah z boljšimi časi v življenju in ljubezni. A ko se pretolče do mature, mu že nastavijo nož na grlo: greš ali ne?! Sicer nisi moj sin, te ne poznam več, ni več prostora zate pod mojo streho, lahko greš, kamor te oči peljejo! Tako oče trdo in resno. Potem pa pride še mati, ki skuša s solzami in nekakim srcem opraviti na svoj način isto odurno stvar. Tako se ubija volja do življenja in dela. Kaj pomaga, če sin nato stori dobro, životaril bo zagrenjen vse svoje žive dni. A če ima kdo deklo, izbrano in ljubljeno in ljubeče, ne bo klonil kar tako. In Lipe je imel Emo in se ni vdal. Ni mogel razumeti staršev in njih ravnanja. A prebolel je vse in brez dobre besede od domačih je šel in vzdržal. Saj je imel njo, o kateri govori sveto

pismo, da mož zaradi nje zapusti očeta in mater. A ko jo je izgubil, ni imel ničesar in korenina življenja mu je bila izpodrezana. Z ljubeznijo nam ga očrta pisatelj, saj je tudi sam hotel v Gradec na jus — in bi bil kmalu zapadel životarjenju, da ga ni dvignila — ljubezen do domovine.

Zimičev Lipe potem svojih študij seveda ni dovršil in niti znesel se ni nad svojim konkurentom — kakor dr. Leitner v Salonu gospe Sokolove. Zadovoljil se je s podrejeno vlogo in životaril, da se je naveličal in vzel konec v Eminem listnjaku kakor pes.

Meško je tako postavil spomenik vsaj enemu izmed naših mnogih strtih življenj.

»Ciril Z á v o z e l« je slična iz dijaškega življenja, le da nam pokaže tu mladega u m e t n i k a v njegovi borbi in propasti. Bil je pesnik, pisal je drame in že tako proti tridesetim jih je imel. Vpisan je sicer bil na filozofiji, a izpitov ni delal. Sedaj pravkar piše »Elo«, novo »dramo v štirih dejanjih iz življenja ubogih in teptanih«. Piše jo po resničnem življenju iz onstran dvorišča, kjer živi uboga delavska družina. Oče, ves nesrečen zaradi svojega trpkega poslanstva med delavstvom, pije in robanti ob slabi službi, dokler še te ne izgubi, mati boleha in umrje — Ela jih ima kakih osemnajst, dve sestrici sta še nedoletni, brat se uči v trgovini. Slabo proletarsko življenje. In dekle gre svoja pota — tudi častniki so na njih poleg umazanega črkostavca Rusa. In ko jo oče nekoč zaradi vsega pretepe in med zmerjanjem vrže po stopnicah, gre v reko. Ciril blodi za njo in ne najde ne miru in ne obstanka. In na njenem grobu ga zapade sneg. Njegova drama ostane nedokončana — kakor njegovo življenje.

Češko okolje diha ta slika. Závozel, Havlaček, Labutka. In resnično ozadje mora imeti, ker gre Otilija Merkova tudi nekako tako v vodo in je tudi v Bajki o kreposti nekaj sličnega. Spomni nas najprej Pintaričevih v Ptuju, ki so bili prav nesrečna družina.

Do tu so njegove »Slike in povesti« čisto lepo oblikovane sine ira et studio še ob precejšnji avtorjevi distanci in v obdobju, ko se je Meško še iskal v novem stanu. Snov zajema iz kmetskega, delavskega, dijaškega in malomestnega življenja. Avtor sam kot oseba je skoro povsem v ozadju. Oblikuje z vso svojo voljo in v smeri načrtane poti — ljubezni do domovine.

A življenje ni šlo mimo njega kar tako. Po prekinjeni prvotni smeri je moral ponovno iskati svojih odnosov do njega na vse strani s stališča samega sebe in svojega poklica. In to ni šlo tako lahko in tudi ne hitro. V začetku disciplina, pozneje trdni nazori. In ker ni bil in ni hotel biti hinavec, polovičar, živeti v vednem boju s samim seboj svojega razdvojenega življenja ni maral, je bil neizprosno konflikt nezogiben. Samo sprožiti ga je bilo treba.

In Škocijan je bil kraj za to. Župnik Ledvinka je bil star in dober. Kraj prijeten in letovišče. Železnica in Celovec blizu. Sicer piše 9. marca 1899. Levcu, da je pozimi bolj sam, ker mora biti zaradi župnikove bolehnosti doma, ako pride kako obhajilo. Le z Wertheimsteinom in baronom Pinom pride skupaj. Vendar je bilo poleti drugače. In dobro vemo, da so za inteligenta ona prva leta po visoki šoli v marsičem odločilna. Takrat dobe ob realnem zasidranju v poklicu vsi njegovi nazori, vsa njegova osebnost in značaj, vrednotenje in hotenje še vedno kak osebni ton, barvo, ki je odločilna za vse njegovo življenje. V tem resničnem življenju se šele prav za prav znajde in umiri. In tako je hotel Meško spraviti v sklad suho priučeno črko in svoje živo življenje in ni odnehal.

Vendar pa že od nekdaj čutimo v vseh njegovih delih neki podtalni ton, ki prihaja vedno bolj do veljave. Vsi važnejši kritiki, ki niso strogo prisegali na realizem, ga veseli pozdravljajo: od Marice v Slovenki, Kristana v Slovenskem Narodu do Vidica v Slovanskem Přeledu. On da je glasnik človekove

duše in srca, sploh njegove notranjosti. In na tej poti da je francosko-ruski realist, kakor piše Vidic. Značaji so pri njem vedno psihološko globoko utemeljeni in plastično podani. Da ima lep individualen slog, izboren stil, zvočen jezik, krasno dikcijo, dar opazovanja in oblikovanja, le sujeti, katerih izbira poteka prav iz vseh teh značilnosti, ne ugajajo povsem temu ali onemu. So čisto preprosti, na zunaj prav nič posebnega, a on nam jih poglobi in prikaže v vsej lepoti in iskrenosti. So nujno v zvezi z njegovim umetniškim ustvarjanjem. Vsak individualen pisatelj po svoje izbira in obdelava motive. In on izbira čisto vsakdanje predmete, a prikaže nam jih v njih nevsakdanjosti. In tehnika moderne čustvene črtice bolj v Turgenjevlevem smislu je različna od realistične obdelave zunanjih faktov, kjer skuša priti pisatelj šele preko njih v notranjost. Meško gre v nasprotni smeri.

Vse te njegove pozitivne strani se šele polagoma razvijajo in izpopolnjujejo. Meško prihaja do svoje celotne samobitne individualnosti v naši literaturi tudi na svoji novi življenjski poti. In prvi jasnejši znaki te njegove nove smeri so že v Slikah in povestih, ki jih je prinesla

1899. Knezova knjižnica.

To leto je v naši literaturi sploh pomembno in označeno po prvem zmagovitem nastopu naše moderne, zlasti lirike, pri Župančiču in Cankarju. Oba sta sicer mlajša od njega, a sta imela to srečo, da je šel razvoj pri obeh premočrtno in sta imela dobre literarne voditelje. Pa kljub temu je tudi Meško že tega leta našel svoj osebni slog in snov. In nič manj korajžen in zmagovit ni bil njegov nastop, zlasti še, ako upoštevamo, kaj si je kot slovenski duhovnik upal napisati v tem in prihodnjih letih. In tudi on si je pridobil priznanje in četo častilcev, a še vse bolj in

prej, kakor ostali naši moderni. In začel je v svojem petindvajsetem letu.

In vse to je v Meškovem umetniškem ustvarjanju združeno z imenom Helena, ki nastopi sedaj prvič — v »Spoznanju« in v sliki »V koroških gorah«, še točnejše pa v »Hrepenenju« v Prešernovem albumu.

»S p o z n a n j e« je res da mala silhueta. Mišljena je kot fragment iz kake večje koncepcije, ali pa, kar je še verjetnejše, koncipirana po kakem pripovedovanju. Gospa Novakova, soproga sodnega svetnika v Celju, pride na oddih na Klopinjsko jezero. In tu doživi njena hčerka Helena z dr. Milanom Ellerjem svojo prvo ljubezen in — razočaranje, vse v dobrem mesecu. Nič posebnega na stvari sami, a čuti se že nov intimno topel vonj pomladi, ki budi nove klice in zelenje v vsem njegovem umetniškem uveljavljanju.

Isto in še vse bolj »V k o r o š k i h g o r a h«, čeprav je sujet v teh prvih dveh znanilkah še povsem izven njega. Ta slika je planinska pesem z Obirja zadaj za Klopinjским jezerom. Tam živi lepa, zdravja in smeha polna Lenica — Lenka, osemnajstletna rejenka oglarja Tevžeta, prava gorska cvetka. Od svojega osmega leta dalje že živi z njim in njegovim sinom Tomažem. Privadila in navezala sta se drug na drugega v tem času desetih let. A nekega lepega dne proti koncu julija je prišel v gore Ivan, Gorjančev študent, doma dobre pol ure spodaj pod ogljenico. In vžgal je v dekletu prvo vročo ljubezen. A Tomaž je bil strašen človek. Že Lenkin smeh in razgovor s turisti je težko prenašal, sedaj pa je divjal. Čutil je, da se Lenica napram njemu spreminja. Starega Tevžeta je vse to skrbelo in jadikoval je, da ima fant vse to po njem, ki bi v svoji mladosti kmalu postal ubijalec. Njegov sin sedaj to res postane. Nekega lepega jutra izgine študent v prepadu. Lenica plaka.

Pač vse nekaj drugega je ta slika v razmerju do ostalih. Čutiti je prav dobro nov veter, novo dobo, po kateri poznamo danes Meška v njegovem najboljšem. Njen temelj pa so »Moje poti, odlomki iz življenja«. Od njih do Poljane gre Meškova zmagoslavna pot — zopet do romana.

MEŠKO.

Le style, c'est l'homme.

Vsi tisti, ki so poznali Meška kot celjskega di-jaka, pravijo, da se jim čudno zdi, kako je mogel iz takratnega razboritega in razigranega fanta postati tako umirjen, kakor je danes. Prav ta doba nam bo pokazala, da ni šlo tako lahko. A je že tako: človek in življenje, to sta dva faktorja, od katerih je odvisen osebni zvok vsakega človeka. In blagor mu, ki si ga pribori in mu ni treba skozi življenje kot počenemu loncu — brez sreče zase in haska za druge.

Matura je prvi mejnik dijakove poti do lastne podobe, ki lahko že mnogo pokaže. A pri Mešku pomeni prelom z dotedanjim in orijentacijo v popolnoma novo smer, zasidranje v novih tleh. Pri marsikom se ta presaditev sploh ne bi dala več uspešno izvesti, on jo je pa z vso svojo v trpljenju in lepoti svoje žrtve preizkušeno voljo hotel zaključiti uspešno za vsako ceno. In v kolikor se ni dal pošteno priličiti njegov poklic, se je podal on. Upošteval je to svojo novo pot v toliko, da danes pri nobenem njegovem dejanju v onih dneh — kaj seveda šele poznejših — ne moremo v danih razmerah reči z objektivnega stališča: to pa ni bilo primerno njegovemu stanu. Seveda vse to ni bilo tako lahko. Zlasti »V mraku« v Ljubljanskem Zvonu 1899. leta nam da slutiti vse težave in ves obup, s katerim se je boril z vsemi neskladnimi strunami svojega ranjenega srca. Mnogo trpkih ur ga je stalo i v bogoslovju i pozneje, ko so mu »zlobni nočni duhovi s škodoželjnim grohotom« šepetali v dušo nesrečno usodo njegovega mračnega življenja. V bogoslovju — kakor v šoli — človek ni navajen forsirati svojih pravic v vseh smereh. In je tudi svoje študije dovršil še tako mlad in v takih okolnostih, da se je laže odrekel raznim željam. In je laže odlagal

na poznejše čase, ki so nato res prišli. A po nastopu svojega poklica si je človek kmalu na jasnem, kam kaže sreča njegovega življenja in v kakem odnosu je do njegovih mladostnih sanj. In prav gotovo se ob slabi dijagnozi pri tem usodnem konfliktu tolikrat vzpon mlade moči še enkrat požene v višine in širine, predno se vda in umiri.

Tako se je tudi Meško v teh prvih dveh letih svojega službovanja razgledal in pregledal svoje življenjske dalje. Res se je po maturi odpovedal vsemu, a med študijem se človek laže vda in prenaša svojo usodo kakor pozneje, ko je samostojen. Zopet išče in skuša najti kak boljši izhod, zlasti, ako je odločitev tako subjektivna in bi mogla biti tudi drugačna pravilna. A eno je — v vsem tem in po vsem takem je vedno zopet in zopet prišel do tega, da je zanj vse končano, da zanj na njegovi poti ni povratka in je brezplodno vse, karkoli podvzame v tej smeri. In ko je jasno doumel vse to, je spregovoril še enkrat in zaplakal z vsem žarom svoje neoskrunjene duše in vsem globokim prepričanjem svojega srca in se z vso svojo voljo polagoma umiril — oči uprte v svojo zaobljubo pisateljstvu pri upoštevanju svojega poklica.

In kot mlad svečenik vsega tega je nato brezobzirno in pogumno izpovedal vse dognano s pre-roškim glasom in zanosom iskalca novih poti in svetov, ki si je svest, da je izpolnil svojo dolžnost in preiskal vse možnosti ter podal iz vseh najboljše — da bodo vedeli vsi. Ni sicer pokazal novega programa, a svet naše duhovnosti je presvetil. In njegova preizkušena beseda nam zveni iz toplega srca in ne dopušča dvoma v njeno iskrenost in resničnost. In mladost jo je začutila — in osvojila. Zato je tako vžgala tedaj našo mladino na sličnih potih, kakor pozneje beseda Papinijeva ali Wittigova. In tam med njimi je v naših razmerah potrdila v podtalnih tokovih mnovega našega mladega človeka in mu poma-

gala do spoznanja, ki je potem dobilo vse drugačen pravec kakor njegovo. Je to doživljena in v trpljenju preživljena izpoved njegovega življenja, ki je mnogim služila za dober kažipot pri njih razmišljanju in odločanju. In je tako blagodejno vplivala na njih usode in preko njih na kulturno življenje našega naroda.

Kar je bilo mogoče ohraniti iz njegove prve mladosti, vse to je ohranjeno, dopolnjeno in izpolnjeno. Je to njegovo poglobljanje v bistvo in dušo vseh stvari in bitij v vseh odnosih, ki pridejo z našim življenjem v dotiko. A nad vsem tem kraljuje njegova duševnost, njegova notranjost kar direktno, ne kakor prej. In v prozi, v črtici, hčerki modernega časa, nam podaja svoja osebna dognanja, ki nas prav zaradi tega osvoje. Tako se je na svojski način znašel tudi v drugih okolinostih. Izoblikoval se je, dobil svojo značilno življenjsko fizijognomijo, ki je vedno le produkt resnega dela, priprave in hotenja.

»M o j e p o t i« v Knezovi knjižnici 1899. leta so prvi jasen in osebni izraz vse njegove rasti doslej i stilno i vsebinsko. A so le odlomki, obris glavnega njegovega dognanja, ko se ob njem pot njegovega življenja že dviga kvišku — z a n o v i m i c i l j i. Sam se prebija za njimi in se na tej poti spominja tudi svojih prejšnjih dni in poti drugih ljudi, ki so ga prej tako vabile. A je imel še mamico; pa tudi ona je umrla in zopet je bil sam. In še enkrat je prisijalo na njegovo pot sonce. Marta. In čeprav je zaradi nje mnogo pretrpel, blagoslavlja njen spomin. A na razvalinah vsega tega je sedaj sezidal nov oltar za novega Boga, vžgal večno luč in zaživel v ljubezni do Njega in vsega človeštva.

Znake pokreta vidimo pri tem prav v besedah nov oltar, nov Bog, nova večna luč, n o v o ž i v l j e n j e, nova sreča, novi cilji. Tudi mladostna ljubezen je očrtana v tem smislu. Ne preklicuje v svoji

doslednosti, kar je oboževal malo prej. In ne obtožuje se ničesar, ker je vse preživel v dobri veri in hotenju. In prav taka in slična mesta so tvorila glavni kontakt s študirajočo mladino, do katere je imel v tej dobi tako moč in vpliv.

Prvikrat se pojavijo tu tudi nekatere misli, ki so bolj izražene in izdelane šele pozneje. Da je v življenju mnogo grešil, a tudi mnogo trpel in naj mu Oče odpusti. O samostanu in kapelici. Tudi mati mu takrat še ni umrla. —

S k r i t i k o

je bil Meško lahko zadovoljen, čeprav ga je že kaka beseda ali nerazumevanje včasih globoko ranilo. A kako so pri nas kritikovali tudi druge, danes priznane književnike! Vendar pa zanj — kolikortoliko čudno — na katoliški strani dolgo ni bil led prebit. Ne le nerazumevanje v Mariboru, tudi v ljubljanskem bogoslovju so ga nemilo sodili, kakor piše Mešku 9. julija 1900. Fran Grivec: »Ko smo lansko leto v Cirilskem društvu ocenjevali Vaše spise, sem odločno protestiral proti splošni sodbi, pa moj glas je bil takrat še preslaboten in ni mogel ovreči mnenja večine. — Najhujše je pri nas to, da hoče biti vsak kritik, dasi se sicer malo briga za leposlovje.« Po izidu zadnjih Slik in povesti v VI. zvezku Knezove knjižnice pa je začel resno misliti na daljšo kritiko o njegovih delih. In v razgovoru z dr. Alešem Ušeničnikom je pridobil slednjega, da mu jo je obljubil tiskati v »Katoliškem obzorniku«. »Sicer bi bila najbrž moralala ostati v rokopisu — preveč so bili že razširjeni predsodki o Vaših spisih.« In je Aleš Ušeničnik nato tudi prepredil, da ni prišla v Slovenca »njegovi in moji sodbi nasprotujoča kritika«. Glavni nagib ji je bil seveda sodelovanje pri Zvonu in nerazumevanje. Mahničeva struja.

Tako je Grivec po veliki noči 1900. začel »z vse-

mi simpatijami svoje duše« pisati oceno o sorodni duši, o pisatelju, pri katerem je »našel mnogo utehe in užitka«. Mnogo mest ga je spravilo »skoraj v ekstazo«. »Moje poti« so ga ganile do solz. In za svojo dolžnost je smatral, da napiše kritiko, apolo-gijo Meškove umetnosti, ki bi njegovega ljubljenca postavila v pravo luč tudi v katoliških vrstah, kar se ji je kolikor toliko tudi posrečilo. On sam je namreč smatral tedaj Meška za edini bolj pesniški talent v našem pripovednem leposlovju.

Grivec, Opeka, Finžgar in Medved so ga potem polagoma še pripeljali docela k Domu in Svetu, kar pa je šlo prav trdo in bi se jim brez Levca najbrž sploh ne bilo posrečilo v taki meri. »Kakor Boga smo ga prosili in se vozili k njemu«, skuša seveda nekoliko pretirano danes ponazoriti dr. Opeka to težavno transakcijo. Če bi bil ostal Meško ves čas v mariborski škofiji, bi bilo to najbrž še težje, ker bi ga v njegovi tenkočutnosti in odkritosti značaja prevelika naveza-nost na dnevno politiko še bolj odbijala.

Tako pa se mu je odslej tudi duhovščina bolj približala, zlasti od »Tihih večerov« v Domu in Sve-tu 1902. do Poljane. Grivcu in še kateremu je zelo ugajala že 1898. v Domu in Svetu objavljena silhueta »Poletel bi, poletel bi«. Od 1899. dalje objavljane pa so se jih mogočno dojmile, tako mogočno, da utemelji danes dr. Opeka ta vpliv na kratko: »Saj smo videli v teh črticah same sebe!«

Zaradi sličnih razlogov je preko Slovakov, zlasti Linharta, in nekaterih Čehov, n. pr. Pate, začel to desetletje tudi močno prodirati na Češkoslovaško.

Napredna stran pa ga je pri nas v splošnem razumela in upoštevala že od začetka in taka v glav-nem tudi ostala vseskozi od Aškerca in Vidica, Go-vekarja in dr. Merharja, dr. Tominška in Laha pa do socialista Kristana.

A za enkrat je sodeloval v glavnem še vedno pri

Slovenski Matici,

kjer je imel Levca, na katerega je dal mnogo. Za Matico je že izza 1899. pisal daljši roman, ki ga imenuje najprej »Odlomek iz življenja modernega človeka«, nato »Zapadle zvezde« in končno »Dekadent življenja«. Ker pa z njim kar ni mogel priti do konca,⁵⁴ je za Knezovo knjižnico 1900. poslal že pred 13. avg. 1900. »Izgubljeno dušo« in 5. septembra »Ko je kukavica kukala. Gozdna romanca.« A 13. avgusta objavljeno »V temni noči« je dal v začetku oktobra — vsaj za sedaj —« ad akta. »Morda bi mi spet kdo kaj očital, in tega ne maram. Pač pa izdelujem ‚Življenja večerno molitev‘«, piše 10. oktobra. To je po preselitvi v Knežo dne 5. novembra tudi res poslal. O »Temni noči« pa je sporočil, da bi imela »za predmet: Mlad mož je zelo ljubosumen na svojo ženo. Nekoč, v hipu posebne razburjenosti, bere v kavarni, kako je neki delavec s petrolejem polil svojo ženo ter jo zažgal. Ves razburjen, malone nezavesten gre domov ter stori isto . . .« A se mu stvar ne zdi »prav srečna« in vsaj konec bi ob priliki predrugačil, sicer ga zopet proglase »za groznega črnogleda«.

In zraven zopet sporoča: »Sedaj se spravim spet na Dekadenta« — in Levec ga k temu bodri in sprašuje, kdaj bo dovršen, da bi kaka dva meseca poprej razpisali Jurčič-Tomšičevo ustanovo, ker bi zelo rad, da jo dobi on, ker njegovi spisi ljudem od dne do dne bolj ugajajo.

Tako so izšle omenjene tri črtice v VII. zvezku Knezove knjižnice za 1900, ki ga je urednik Levec hotel predstaviti občinstvu kot »nekak almanah«, zaradi česar je tudi povabil več pisateljev, da pošljejo »kaj kratkih stvari«, kakor piše Mešku 10. julija. Vendar s prispevki drugih ni bil tako zadovoljen. Vse da je bolj »srednja roba, ki smo je vajeni brati v Lampetovem listu«, piše 11. novembra. »Ti naši Jaklič, Trošti in Kostanjevci d o b r o pišejo, njih jezik

je celo boljši nego Kersnikov, a nekaj pogrešam v njih spisih — d u š e ! To so nekake boljše vrste Andrejkovi Jožeti! Nimajo niti prijetnega humorja Kersnikovega, niti bistrega očesa Jurčičevega, niti Vaše blesteče dikcije. O tistem Vašem čarnem inštrumentu, ki secirate z njim človeško srce do zadnjega atoma, se tem ljudem niti sanja ne! Radoveden sem, kaj pošlje Cankar. Pravi, da ne bo ‚veliko zabavljal, pobožnih ljudi pa še celo ne pohujševal‘.

Že skupni naslov »Iz mojega dnevnika« da slutiti intimnost Meškovih prispevkov. Poleg Helene — Lenice v »Gozdni romanci« je v »Izgubljeni duši« prvič poveljučana v njegovih spisih kontesa Nela. V »Življenja večerni molitvi« pa sta obe dekleti postavljeni njegovemu stanu v primerno distanco. Helena je bila učiteljica, s študentko Nelo pa sta se včasih srečala na ulici v Celovcu. A oče major je bil kmalu predstavljen v Lvov in je tudi Nela kar na lepem zginila iz Celovca in vzela s seboj njegovo mehko dušo, ki jo sedaj išče in plače za njo.

»I z g u b l j e n a d u š a« je eterična oddolžitev tej fini mladi aristokratki, ki je bila v dobi pred zarjami Vidovimi, ki dajo človeku slutiti toliko lepega. In lepoto je ljubil Meško na svoji samotni poti. In kot zadnji, ki mu je razvnela njegovo mehko dušo, ji je vklesal tu hvaležen spomin za vse to. Potem pa se je začel vedno bolj zapirati svetu in le spomini so še bili, ki so mu še prihajali v posete. A še ti so mu govorili le o minuli sreči in odpovedi.

»G o z d n a r o m a n c a« je tožna pesem strte Leničine ljubezni sredi gozdne simfonije. Že Hrast nam je pokazal, kako vsa priroda, zlasti gozd, ves diha in živi z Meškom. In na vseh svojih službenih mestih si je znal najti kak kotic ob robu gozda z lepim razgledom, kamor je zahajala v šumečo naravo na koncert njegova tenkočutna pesniška duša. In v tak pomladanski, prebujajoči se gozd postavi Lenico, lepo hčerko grajskega oglarja. Tudi ona čuti z

gozdom, ko prihaja vanj novo življenje s kukavico, ko sveži sokovi novega življenja poljejo vsepovsod. In Lenica doživi sredi te divne narave svojo prvo ljubezen ob mladem grofu in je srečna. A očetu to ni prav, ves divji postaja in kar besnel bi, da bi izmetal iz sebe jezo in nevoljo nad »plemenitim« ljubimcem. »A Lenica ni vedela, kaj je gosposka ljubav, kaj je ljubezen« za zabavo, za kratek čas. »In zato ni umevala svojega očeta.« Ta pa se je zatekal v gozd in puška in najmočnejši pes sta mu drugovala.

Pa je prihajala jesen. Grof je izostajal in izostal. Lenica je zvedela, da je odšel v mesto; tam bo preživel zimo. Če se še kdaj vrne, kdo bi to vedel. In jesenski gozd sočuvstvuje z Lenico.

In sedaj prihaja zopet pomlad. Vsa je kot nekdej. A za Lenico ne bo več pomladi, ona se poslavlja od življenja, ker »za rano, ki jo zada srcu nesrečna ljubezen, ni leka«.

Vse gozdovo življenje od prve pomladi do jeseni in zimskih dni živi ob Leničini usodi. »Gozdno katedralo« ga imenuje pisatelj naslednjega leta v »Besedah otožnosti«. Tako veličastno je to življenje prirode in tako podzavestno srečni so ljudje narave v njeni sredini. Pa pride kdo iz pokvarjenega sveta in zanese v to mirno in idilično življenje po prvih hipih navidezne sreče toliko nemira in bolesti. In zaradi brezvestneža trpe ljudje — in še priroda sočuvstvuje z njimi. — Sicer nam je snov že vsaj deloma znana iz »Spoznanja« prejšnjega leta in »V koroških gorah«.

»Življenja večerna molitev« pa je nekak psihološki esej o njem samem v teh letih. Tu je že razpoloženje mirnih in vdanih Tihih večerov, ne več one turobne borbe »V mraku« v Ljubljanskem Zvonu, ki nam govori še o vsej razdvojenosti in razbolenosti njegove duševnosti. In v taki umirjenosti njegovega hrepenenja naj bo ta večerna molitev njegovega življenja »velik confiteor«, visok psalm, njegova življenjska oporoka, v kateri se naj zrcali vse

njegovo dognanje in vsa modrost in prepričanje, vse njegovo, do česar se je prikopal preko tolikega duševnega in telesnega trpljenja, da se mu dozdeva, da mu je prisojena le še kratka pot in se dan njegovega življenja nagiba k večeru. A še predno pride, hoče še enkrat v celoti pregledati vse važne mejnike in dogodke svojega življenja in jih postaviti na svoje mesto, da bo vse urejeno, in povedati vsem in vsakomur še svojo zadnjo voljo, poslednje naročilo.

V »Mojih poteh« prejšnjega leta ga vidimo na poti k novim ciljem. In v tej molitvi še enkrat razbere ves svoj življenjski potek, preden sedaj stopi samo v njihovo službo. In pod njihovim vidikom je ocenjeno vse njegovo življenje.

Kot slovo od mladosti se bero ti odstavki. Ko bi mu bil kdo še v onih prvih letih v domači vasi odgrnil zaveso prihodnosti in pokazal vse spoznanje sveta, ali ne bi bil v odločilnem trenutku — devetleten onega meglene septemberskega dne — rajši ostal v očetovi hiši. A šel je in ladjica njegovih dni je razpela jadra na široko morje življenja — za srečo. In vse je bilo tako lepo v onih gimnazijskih letih, da je verjel vanjo in jo pozdravljal v bodočnosti. A polagoma je vstajalo v srcu spoznanje, začel je umevati svet in življenje in nekaka otožnost se je naselila v njegovi duši. Že v počitnicah pred šesto šolo je jokal, ko je odhajal od doma, da deli usodo brezdomcev — inteligentov. In Boga je izgubil med njimi. In neke pozne, deževne jesenske noči bi se bil kmalu pognal z okna v tretjem nadstropju na kamenit tlak dvorišča — že ves obupan nad »svetom, človeštvom, življenjem in trpljenjem«. In je sprevidel, da ne najde več podpore in božanstva, dokler v samozatajevanju ne odmre svetu in sebi. Tako je zaživel svoje novo življenje in se napotil k novim ciljem.

In ker je s tem nekako konec njegovega življenja vsaj v običajnem smislu besede, zato sklene z njim svoj račun in moli —

za domovino. Da bi med brati nehal boj in sovražstvo in nastopili dnevi sloge in ljubezni. In za svoje domače prosi — in za Lenico in konteso Nelo. In za vse svoje dobre, za prijatelje in neprijatelje, za teptane in zaničevane. In končno zase. Želi si le še ljubezni, ljubezni do rodne zemlje in naroda in vsega trpečega človeštva. In »da bodo njegove besede, ki jih zapusti svojemu narodu, kakor besede knjige molitvene, v katerih ni nič nečistega in nesvetega«, moli. Da bo »v njih našel vsak, ki se bo kdaj zamislil« vanje, blagost v sreči in tolažbo v dneh bede in obupa. In potem si želi le še eno: »Da si odpočije od življenja težke hoje v slovenski zemlji«. In kaka ljubeča roka naj mu zasadi »žalujoče ciprese, da šume v tihih nočeh nad njegovo gomilo — in dve liliji in z modrookimi potočnicami naj jo okrasí«. Saj smrti se ne boji, pač pa ga »zanimá velika, neprodírna skrivnost« njena.

Tako ga je sedaj vsega prevzela pot, ki si jo je začrtal v »Ljubezni do domovine«, le da jo je pobarval njegov poklic v veliko večji meri, kot je kdaj mislil. Ta pot ga je čisto prekvasila — ne sicer tako hitro, ker od sklepa do življenja po njem je še vedno nekaj dni, a vendar ta čas pri njem sedaj prihaja. In ta ga je čisto predelal i vsebinsko i oblikovno. Ona vsemu se odpovedujoča in vse žrtvujoča ljubezen je sedaj zanj najznačilnejša — in posebno lepo izražena v romanu »Na Poljani«. Zato vsi nežnega in čutečega srca ne morejo odoleti čaru in moči njegovega sorodnega, v borbi življenja na svoj način preizkušenega. In takih je po Slovenskem mnogo, ker nam je to precej v krvi.

A eno mu je pri tem zanj še ostalo, kakor se bo pokazalo pozneje — njegova mladost. K njej se polagoma zopet in vedno češče zateka v svoji boli. In tudi to velja za mnoge, zato je tudi v tej smeri govoril mnogim, ki so radi prisluhnilí svoji zlati minuli mladosti.

Od 21. maja do 13. junija 1900. je bil kot kaplan v Žabnicah za zakristana na Višarjih. Več časa zaradi prenaporne službe ni vzdržal, zaradi česar je prišel zopet nazaj v Škocijan.⁵⁰ A dnevi tu so mu bili tudi šteti. Dne 16. oktobra je odšel za provizorja v Knežo (Gnesau), tri ure nad Trgom (Feldkirchen), kjer je bil pa le do 8. februarja 1901. Bil je nemški in večinoma protestantski kraj. Moral bi pravzaprav v Šmarjeto pri Velikovcu in Limpl od tam v Knežo. Ta pa zaradi bolehnosti ne bi rad tja gor. Meško mu je šel na roko, šla sta k škofu, ki je privolil, čeprav je bil nevoljen nad takim zamenjavanjem.

V Kneži ni bilo ničesar posebnega, le Poljančevega Cencka je tam napisal. Ima zanimivo zgodovino. Od Mohorjeve družbe je dobil sliko mladega fantiča z »odprto prodajalno« in krajcarjem v roki, s prošnjo, naj zraven kaj napiše za koledar. In prav tedaj je prišlo tudi pismo Vincenca Poljanca, kaplana v Škocijanu, ki mu daje mnogo dobrih naukov, da ne sme pisati liberalno in v liberalne liste. Pa ga je na ta način malo zahvalil. Fabula je sicer izmišljena. V Škocijanu pa so ljudje le z zanimanjem čitali in ugotavljali: To so pa naš gospod!

Ob tej priliki omenim, da so tudi njegovi pripevki, namenjeni Mohorjevi družbi kot ljudski založbi, od 1900. dalje vse bolj na umetniški višini. In prav »Petelin in gosak«, ki je izšel za 1900, je v tej smeri eden najlepših in najvernejših njegovih spisov ter res posrečena ljudska slika. Pridružuje se ji »Norec«, istočasno objavljena vaška slika, dočim je »Sosedov Peterček« 1904. leta spominska oddolžitev mladostnemu prijatelju ter prav zaradi tega tako prisrčna.

Nato je bil prestavljen v Grebinjski Klošter nad Velikovcem.⁵¹ In ko je bila nato župnija razpisana, on pa še ni imel župnijskega izpita, jo je dobil župnik Kindlman iz Št. Danijela nad Prevaljami, na kar je

bil Meško imenovan na njegovo mesto, ki ga je nastopil 1. maja 1901. In od 8. do 10. oktobra t. l. je nato napravil izpit in bil potem 22. januarja 1902. imenovan in 2. marca inštaliran za župnika prav tam.⁵² So pri škofiji čakali z razpisom, da je napravil izpit. In jo je potem on dobil, čeprav so kompetirali tudi starejši. Stolni prošt Lambert Einspieler se je zelo zavzemal zanj, tudi zaradi pisateljevanja, in tajnik Rozman. Hoteli so ga sploh imeti v Celovec, a se ni potegoval za to, ker bi moral preveč hoditi v šolo. Poleg

Š t. D a n i j e l a

je imel v oskrbi tudi ekspozituro Strojno, kjer je maševal vsako tretjo nedeljo, vsak večji praznik pa na obeh krajih. Na teh potih na Strojno si je tudi zelo poslabšal svoje zdravje, ki je bilo posebno rahlo pozimi 1903. Organist Luka Kramolc, oče učitelja petja na ljubljanski realki, je celo umrl. Včasih je bil sneg tolik, da niti na konju ni mogel gor. In ko so začeli na Strojni zidati šolo in bi bil moral hoditi še v šolo, je kompetiral na Ziljo pri Beljaku, ki jo je zopet dobil proti več starejšim prosilcem.

Št. Danijel je v hribih in sredi gozdov, a tako na višini, da ima lep razgled zlasti proti Peci in Uršlji gori. Njegov najbolj priljubljen prostorček je bil pri streljarni, kjer je čital in pisal. Tudi za župniščem si je uredil lepo utico in pri kapelici sv. Uršule nad njo je lopa in lipa in prav primeren kraj. Hodil je okoli večinoma v surki in čepici, kakor je 1903. na sliki v Domu in Svetu. **Studijska knjižnica Ptuj**

V začetku še ni imel svojega gospodarstva in je bil na hrani pri Mariji Klander, ki pravi, da »so gospod jedli večinoma mleko«. Živel je skromno kot vedno in bil že v začetku bolehen, zaradi česar je tudi šel junija naslednjega leta v Karlove Vare. Potem pa si je polagoma uredil skromno gospodinjstvo, posestva pa tudi pozneje ni obdeloval. Košnjo in

drugo je kar prepustil drugim ljudem. Le konja za ježo na Strojno je imel nekaj časa.

Pošta je prihajala prej trikrat tedensko s Prevalj — kakor zopet dandanes — on pa je dosegel, da so že prvega julija 1902. dobili dnevno dostavo. Tajnik občine ni hotel biti, kakor prejšnji župnik, na kar je prevzel to delo učitelj za dvajset goldinarjev mesečno. Tako se je počasi udomačeval, hodil večkrat v Pliberk in v Prevalje ter dobival tudi obiske in mnogo pošte.

A kljub preseljevanju in urejevanju je neprenehoma snoval in pisal. Že iz Kneže piše Levcu tik pred odhodom v Grebinjski Klošter, da ima »Dekadenta« »prepisanega že 74 folio strani«. Ker pa ne ve, kako bo s časom, ker bo moral tudi študirati za župnijski izpit, ne more točno obljubiti, kdaj ga pošlje. A za Matico vsekakor pošlje do junija tri črtice: Besede otožnosti, Besede moji duši in Zločin. Vmes pa je 23. marca 1901. Slovenec prinesel vest o njegovem padcu po stopnicah, bil je zaradi bolehnosti one tri tedne pred Petrovim v Karlovih Varih, kar je opisal v Miru, in pisateljevanje mu je zaradi tega zastalo. Zato je pošiljal svoje prispevke za Matico od junija do decembra. In 15. decembra 1901, ko pošilja konec Sna poletne noči, potoži Levcu: »Odkrito povedano, letošnje stvari niso kaj uspele — kakor sami vidite. Deloma delo, ki mi ni nikdar pripustilo, da bi delal in continuo, deloma pa predmeti niso srečni. In precej naglice tudi! Odslej moram pisati mirno in počasi, posebno, če se lotim večjega dela.«⁵³

Levec ga 17. decembra zahvaljuje za rokopis in pravi, da »se letošnje črtice res nekoliko ločijo od lanskih, a tako slabe pa niso, kakor« on misli.

Preko vseh ovir vztraja tako pri Matici leto za letom, četudi ga ovira bolezen in lovi čas. Zopet nov letnik — in pred nami so sedaj prvič pri Matici njegovi prispevki pod skupnim naslovom: Črtice. In toliko bolesti je v njih kot v nobeni Meškovi zbirki.

Sveže bolesi definitivnega slovesa od življenja. Kaj vse je morala čutiti mehka Meškova duša! Zlasti v prvi in zadnji črtici je iz njenih solza zložen biser ob biseru, dočim je v srednjih dveh nekoliko zabrisana ona notranja tegoba. Ni čuda, da mu je tako nevarno udarila i na telesno zdravje.

»Besede otožnosti« so prve in kot nekak motto njegovemu bolealnemu razpoloženju onih težkih dni. Najbrž so še v zvezi z Izgubljeno dušo. Spominja se besed blaženosti, ki ga ob kontrastu pekoče nesreče še tem bolj žgo v njegovi žalosti. In kot svetopisemska prilika o semenu je ob tem njegova ponazoritev človeške besede. Pri njem so se pretvorile one bajne besede v dragulj, ki je »mislil le nanj vse dni in vse noči svojega mladega življenja«. Pa ga je izgubil — in je sedaj »tako ubog«. In je začel iskati svojo srečo. Kot s svetopisemskimi preroškimi besedami nam lapidarno riše to svoje neutešno iskanje. Od tod ono razpoloženje pri njem, da jeseni mora kam po svetu, kakor pravi pozneje v Legendi o čudežnih očeh. A le grom mu kot Jehova odgovarja: »Tvoja ljubezen je mrtva . . . (zato) mrtva tvoja sreča«. In napotil se je obsojenec »raz goro upov in nad v svojo tiho, otožno samoto«. In samo jek iz nje so njegove »žalne besede tihe otožnosti«.

»Slika« nam ponazori njegovo bolealno stanje v teh dneh. Je spomin s Češke, iz Karlovih Varov. V umetniškem salonu si ogleduje slike. Gospodar ga kot duhovnika opozori na konvencionalen motiv iz svečeniškega življenja: v samostanski celici pri folijantu dremlje menih, v lunojasni noči pa stasita deva »stega roke proti samostanu«. A njemu ugaja »Št. 18. Življenje.« Sredi slike je jesen v drevoredu in ob klopici, pri kateri stoji mož — srednjih let in bolealnih potez. In njegove oči zro v daljo — na levo ali desno? Na levi je mrka poznojesenska pokrajina, na desni pa, že čisto »v ozadju, jasno sije sonce«. Tam je pomlad, mladost, življenje in vesela brez-

skrbnost. In sredi slike jesen in mož z velikim razočaranjem v svojih očeh. Kakor da bi kdaj »sam doživel že kaj takega«.

Njegovo življenje sedaj je interpretacija tej sliki. »Tudi on je užival življenje kakor drugi v njegovih letih in njegovih odnošajih. Brezskrbno je drvel z veliko množico po pisani stezi svoje mladosti. Kamorkoli je obrnil oko, vsepovsod je videl le sonce, le toploto, pomlad in cvetje.« »Pijanost je bila njegova mladost, bahantičen ples, fantastičen sen... Nekoč pa se je zdramil; a ta dan ni bil dan vstajenja, ne, to je bil zanj čas obupa.« In si predstavlja moža sredi slike v njegovem prejšnjem bogastvu in veseli družbi, dokler ni zmanjkalo vsega. Tedaj je ostal v pomanjkanju sam. A oko mu tako rado splava še v one radosti polne dni mladosti. Saj pred njim je sama žalost in starost.

Kakor je bilo zanj vse lepo resnično le v mladosti, oni daljni, svetli, neugnani, življenja polni — in bo zopet bolj in bolj, vsaj v njenem odsevu, v njenih spominih.

»R a z n e p o t i« nam razgrnejo misli, s katerimi je ubijal svojo »ljubezen in srečo« na svoji poti »za novimi cilji«. Na razstanku nam to tako točno pokaže.

Mojstersko je obdelana ona zavest, da smo po nepotrebnem napravili neumnost in zašli v neprijetno zagato. Že sinoči se je bil namreč poslovil v veseli družbi. Vse je bilo torej v redu, pa ga je le še zmotilo nekaj gospoda Tratnika, da se je danes zopet oglasil v gradu. In tu mu je zašepetala Ženi: »V prvem mraku pridite h križu nad mlinom!« Evo ga, brezupen položaj brez izhoda. Ali ga je bilo treba? In kaj sedaj? Vsi vemo, da bi bilo najboljše, ostanj doma. A dobro vemo tudi, da bi v sličnih slučajih vsi šli in bi nam prav tako narasla situacija preko glave. Danes ne več, a tedaj.

In Sonnenberg, ta vam je šele pravi bistrovidec!

Kako precizno vse prevede. Ko mu pravi Tratnik: »Moja vest je čista«, ga pritisne z njegovo sentimentalnostjo vred ob steno: »Ali hočete s tem reči, da je ne ljubite? — Vi vzkipevate? Dobro, pa recimo nekoliko mileje: Vi se daste od nje ljubiti. In Vam to laska! Vi ste sebičen in napuhnjen človek!«

In s težkim srcem gre naš Tratnik na zadnji sestanek. Resnice ji vendar ne bi smel naravnost povedati. »A še manj plemenito bi bilo, če bi jo varal!« In je govoril, da gredo poti njunega »življenja daleč narazen — in se ne morejo nikdar združiti . . .« Ker stan nalaga človeku dolžnosti. »In te dolžnosti so Vam vse?« Vprašanje, ki ve, kaj hoče. Tratniku ne pomaga njegovo izvijanje, češ, saj »sem Vam hvaležen iz vse duše za Vaše prijateljstvo — a poti najinega življenja se ločijo«. Realna ženska pamet mu da v zahvalo za njegovo filozofijo prijazen nasvet: »Pozabite, da so se kdaj najine poti na tem razpotju križale. Lahko noč!« In za razočarano Evgenijo je plalopala »dolga modra pelerina«.

O teh raznih poteh bi se dalo obširno razpravljati. A Meško jih je v svoji vezanosti le naznačil, kakor so bile v njegovem življenju. Kakor vsem drugim, so izkušnje na njih tudi njemu gotovo pomagale preko njih po začetni in začrtani poti.

»Sen poletne noči« je bizaren avtobiografski odlomek iz njegovega življenja v Št. Danielu. Po svoji miselnosti se približuje Cankarju in njegovim izgubljenim ljudem. Saj podtalni tokovi pri obeh so precej slični, le prizma (rod, vzgoja, stan), ki gledata skozi njo življenje, je različna, in dognanja življenja in njegov material sta zato drugače pobarvana in njihova aktivnost je ob tem usmerjena včasih v različne strani. A njih borba ima v bistvu isti cilj: vsak izmed njih hoče dvigniti življenje, v katerem živi, in obravnava zato motive iz svojega okolja. In nobenemu niso njih svojevrstne borbe šтели v dobro in

oba so proglašali za črnogleda pesimista. Pač tok časa, tako so pisali takrat.

In plod nerazumevanja njegovih del zaradi njegove iskrenosti in vsaj deloma direktnih in jasnih besedi na boleča mesta in pogum ob nezavesti krivde in brezmiselnost obzirnosti v hribih mu je narekovala ta njegov korajžen in oster odgovor onim, ki ga nočejo razumeti. Sicer je vse vsaj napol zabrisano — kot v belih nočeh, ki morajo biti čudovite tam sredi šentdanijelskih planinskih gozdov — a vendar je zagovor jasen: s svojim Bogom bo že sam opravil in naj se nepoklicani nikar ne postavljajo v pozo sodnikov, zlasti še ne na tak način. Pri Bogu mu bo v zasluženje prav to — »ljubezen in usmiljenje« — zaradi česar ga tu preganjajo.

Je tu višek v njegovi borbenosti, zadnji vrh njegovega napona, ki ima za ozadje življenje v teh letih. Tako s srčno krvjo pisanega sestavka ni v vsem Mešku. Prav v Snu ga vidimo tik, preden odloči v sebi to krizo. Ta je končno napravila iz njega res tako mehkega človeka, kakor ga poznamo. In namesto da bi ga razumeli, mu to še zamerimo. Njemu pa je odslej vse to tako brezpomembno. Le najvišjo zapoved Gospodovo skuša v življenju še čim bolj izpolnjevati.

V Snu so njegove zadnje pikre besede na njegovo življenjsko usodo. Kakor v vročici govori sam s seboj na tej svoji poti od Pliberka proti Št. Danijelu,⁴⁴ ki jo je prehodil čestokrat proti večeru s polnim srcem in dušo — brnečo ob sanjah vsemira — ob travnikih in gorah na desni in gričevju na levi — ter preživljal gore notranjega nemira, koprnenja in odpovedi — dokler ni ob sedanji državni meji zavil v gozd in hrib proti svojemu župnišču. Brez navdušenja gre — saj kaj ga čaka doma! Tako »hodimo mi vsi — mi izgubljeni ljudje namreč — v tihih nočeh po takih belih potih . . . V teh nočeh se pojavlja vsa naša veličina, v teh nočeh naše duše vstajajo, v teh nočeh se naša sicer mrtva srca zbujajo in misli naše vzplam-

te kakor jutranjega sonca vserazsvetljujoči žarki. V teh nočeh dvigamo iz globin naših src blesteče zaklade.«

Doma zavije še v svojo lopico, kajti »treba je še malo posedeti in pomisliti ter premisliti, čemu človek živi, čemu živi tako ločen od sveta, zakaj prihaja na dom po teh strmih in težavnih stezah tako pozno v sanjavih poletnih nočeh«. In mnogo si je upal na glas misliti Meško v onih dneh in razmerah, veliko poguma je bilo v njem, ker iz velike trpkosti je bil porojen.

In svoje bolezni se spominja. Ob duševni boli se je razbolelo tudi njegovo telesno zdravje. Razpoloženje, ki je v zbirki Ob tihih večerih že apolinično umirjeno, diha tu s svojo eruptivno silo. To so zadnji sunki viharja, ki z vso srditostjo še enkrat zadivja, predno neha. In za njim često nastopi tak jasen mir, kakor je potem v Mešku.

Na sličen način je obdelan tudi »P o t s p o k o r n i k o v«, le iz nekoliko poznejšega in zato bolj umirjenega gledanja. Iste prilike. Tudi tako lunojasna sanjava noč iz Št. Danijela. Nad vasjo na poti v hrib proti Strojni. Odpušča vsem kot svečenik in vsi lahki se pno proti vrhu. In tudi njemu odpusti Lenica vse trpljenje, ki ga je deležna zaradi njega — in oba se vsa srečna podata proti vrhu, k očiščenju in popolnosti.

In ko je tako vse pretrpel, vsem odpustil, se vsemu odpovedal — postal tudi že župnik — je polagoma prihajal tudi do Doma in Sveta. Od Grivčeve študije dalje so ga vedno bolj vabili in zahtevali. Sam Grivec, s katerim sta se spoprijateljila, mu piše 6. novembra 1900: »Ali si že kaj veliko napisal za Levca? Slišal sem, da si mu poslal dva spisa. Prosim, misli na Dom in Svet... Katoliška stvar bo mnogo pridobila, če boš odločno stopil k Domu in Svetu. Napiši kaj za prvo številko prihodnjega leta. Ti in pa Pod-

goričan sta naš ponos . . . Na dijake in visokošolce bo Dom in Svet mnogo vplival, če bo dober. Združimo se in povzdignimo ga v lepo krščansko revijo.« Aludira menda na obljubo, ki mu jo je dal, ko ga je 30. julija obiskal za nekaj dni v Št. Danijelu. In 24. decembra zopet dodaja med drugim: »Za prihodnje leto Aškerc spet oznanja, da si mu obljubil sodelovanje; mislim, da to ni resnica«.

In 9. novembra 1901. z veseljem piše: »Nad vse me veseli, da si se seznanil z našimi literarnimi krogi [ob obisku v Ljubljani 30. oktobra] oz. z D. S. ovim uredništvom. Gotovo je potrebno, da ima človek pri svojem pisateljevanju zvezo z uredništvom lista, ki je primeren njegovemu delu in peresu.«

A ni šlo tako gladko.⁶⁶ Meško kar ni imel zaupanja. Pa izpustiti ga niso hoteli. Dne 13. febr. 1901, ko piše Levcu, da se je Kostanjevec pritožil zaradi mesta v letošnjih mohorskih knjigah, in sicer zaradi njegove Pripovedke, češ, da je zašel med s t r a n k a r j e, piše o tem, da so ga hoteli »siloma potisniti v Dom in Svet — in ker takoj nisem bil voljan, so pisarili na vse kraje, naj se vpliva name. In neki gospod v Celovcu ni vedel drugega in je govoril tudi s škofom o tem. In naš škof — koliko pa pozna naše razmere! Ko sem bil zadnji teden pri njem, mi je rekel: ‚Ich habe ihre Sachen zwar nicht gelesen, aber es ist a l l g e m e i n e Meinung, daß es Schade für ihr Talent wäre, wenn sie sich nicht ausschließ-lich religiösen Stoffen zuwenden würden.‘ Čudno!«

In po Prešernovem albumu je »dobil glede ‚Hrepenenja‘ infamno pismo iz Ljubljane. Neki N. Novak (gotovo psevdonim) me je napadel s prav debelim cepcem in mi očital stvari, ki niti sanjal nisem o njih!«

Levec mu o tem odgovarja 23. februarja: »Z drjem Opekem, ki se mi kot učitelj in človek zdi prav pameten mož, sva se te dni v konferenčni sobi razgovarjala o Vas. Rekel mi je, da bi Vam bil prav hva-

ležen, ko bi mu v s a j v č a s i h, recimo vsakega polleta po enkrat, poslali kako malenkost, da bi njegov list popolnoma ne pogrešal Vašega peresa. In mislim, da mu to željo lahko izpolnite. Da je v Zvon pisati za Vas kočljiva stvar, to popolnoma razumem.« Levca pa je Meško poznal dobro in visoko cenil ter dal nanj več ko na vse druge. In zdi se mi, da mu je k Domu in Svetu še najbolj pomagala ta njegova izjava.

Ko je poslal ur. Opeki 30. oktobra v Ljubljani obljubljeno kratko črtico mesec dni pozneje, je tudi Levcu 15. decembra 1901. to povedal takole: »Gosp. drju Opeku sem poslal kratko črtico in mu pošljem o priliki spet kaj«.

In ta kratka črtica je bila »Ob tihih večerih«. In sledila ji je še »Mir božji« in parabola »O človeku, ki se je vračal«.

Njegovim »Črticam« tega leta v XV. zvezku Zabavne knjižnice Slovenske Matice se sedaj že pozna umirjenost.

Dne 17. junija je poslal Levcu »Ko so zvonovi plakali« in sporočil, da ima »v delu še ‚Smrt romarjevo‘, ki jo že dolgo nosi s seboj«. In »če napiše letos za pet pol, da se bo vsekakor potegoval za Jurčič-Tomšičevo ustanovo, ker meni, da v poslednji volji ustanovnikov ni nikjer pisano, da bi se morala nagrada priznati le eni povesti, ne pa tudi ciklu. To je igra z besedami.« In če je bila nagrajena »Iz viharja v zavetje«, poskusi tudi on svojo srečo in prosi, da ga Levec v tem podpira. Meni, da »spričo dejstva, da je vsekdar ustrezal Matici po svojih močeh, pač tudi drugi gospodje ne bodo nasprotovali«.

In takoj omeni starega Dekadenta, s katerim pa je križ, kakor pravi. »Človeka od vseh strani napadajo za krajše stvari, in pri tem se odloži večja stvar.« A prav sedaj bi mu prišel prav, ker mora kot porok za nekega g. kolega plačati 600 kron.

Pred 26. junijem je poslal nato »Za deveto goro«. Koncept »Smrti Silvestra Krajana« (Smrt romarjeva), ki pa jo prekrsti v »Cilji našega hrepenenja«, bo ta teden gotov, na kar ga pošlje. »Preprosta stvarca v malo eksotični obliki«, pravi o njem. In še 20. decembra omenja o njih, da »bi mogli biti na več mestih boljši. A poleti sem imel vedno koga tukaj in nisem mogel delati mirno.« In zraven pravi: »Kakor vidim, tvorijo Cilji našega hrepenenja sami pet tiskanih pol, vsega je nad sedem. Kakor sem že enkrat omenil, prosim, da blagovolite predlagati, naj se mi pripozna 100 for. častne nagrade. Če se je gosp. Cankar tudi oglasil zanjo, se lahko izplača nekaj z ozirom na to, da nekatera leta vobče nihče ni dobil nagrade. Kaj? Matici se 100 for. ne bo dosti poznalo, jaz pa z njimi potujem kakih 14 dni in nabere kaj novega. In dosedaj nobene nagrade še nisem dobil«.

Za prihodnje leto ima že prepisano »Legendo o čudežnih očeh«. Pozneje se »poloti zopet Dekadenta, a pod drugim naslovom«.

Tako so zopet izšle pod Levčevim vodstvom njegove omenjene tri črtice, sedaj že peto leto zapovrstjo. In ves Meškov razvoj po mladostni dobi je v tem sodelovanju pri Matici. Prav letošnje so že čisto z novih poti končnega Meškovega razvoja, prilagoditve njegovemu stanu, ki se je začela z bogoslovjem. Bila je korenito dokončana in Meško se je trudoma polagoma udomil. Pri resnem in brezkompromisnem značaju Meškovem tudi končno ni bilo pričakovati drugega. A lahko ni šlo. »Na Poljani« polaga pisatelj ob Ivana Dolinarja po spremembi njegove življenjske poti tele besede: »Ker kaj je težjega na svetu, nego dati slovo lepim sanjam, ki jih je sanjalo srce leta in leta v mameči sladkosti! Kaj je težjega v življenju, nego odpovedati se upanju na lepo in jasno, morda celo blestečo prihodnost!«⁵⁵ Zato se sedaj zopet povrača v spomine iz dijaške dobe ter tam živi v svojih mislih in delih. V Zvonovih se vrača

v domačo hišo in k svojim ljudem, Za deveto goro je spomenik Matiju Skuhali, ki je umrl nedavno in tolikokrat pravil o daljni sreči, ki je ni mogel doseči, Cilji našega hrepenenja pa so spomini iz nekdanjih ormoških in celjskih časov.

»K o s o z v o n o v i p l a k a l i«. Iz Ivanjkovec gre proti domu, da ga po daljšem času zopet obiše, in to v njegovi svečani jesenski dobi — trgatvi. Zvonovi zazvone in vsa njegova mladost se nam naniza ob njih glasovih. Že mlademu so mu govorili čudovito in skrivnostno besedo, ki je ni mogel docela doumeti. In ob njih stopnjevanem dojemanju nam riše svoje mladostne dni, ki so tako zvezani z domačim krajem in se mu zde kot njegova zlata doba. Ne bi je bilo težave, ki bi je ne prenesel, ko bi bil mogoč povratek. A ostali bodo le spomini.

In kot duhovnik je ob pogrebih često poslušal zvonove, kako so žalostno plakali. In njih stopnjevano razumevanje nam je rahlo naznačeno od tuje reve preko bratca in strahu ob materini boleznii. In kakor Gregorčič v Oljki in Schiller v svojem Zvonu, tako ob koncu s svojo lastno usodo na splošno poudari značenje plakanja zvonov za toliko ljudi. Tudi zanj. Tudi njemu bodo enkrat plakali, a ne domači in ne domačinu, tujcu in romarju se bodo glasili, nemirnemu popotniku, ki je blodil po svetu sam in nerazumevan s svojim velikim prepenenjem, tuj vsem in že željan pokoja.

»Z a d e v e t o g o r o« je oddolžitev manom pokojnega Skuhale, dobrosrčnega strička njegovega v mladostnih dneh. Nesrečneža se spominja »na samotni višini . . . šestokrat«. In »oko mu plove v dolino . . . in v mladostne dni z njihovo veliko srečo in srčnim mirom«. »In že za tistih dni se je porajalo v moji duši ono veliko hrepenenje po sreči, ki ga nosim s seboj vse dni svojega življenja.« A tedaj je bilo le v fantaziji. »Dandanes je to hrepenenje pač realno; a ostalo bo brž neutešeno do konca mojih brez-

sončnih dni.« Ker kje je deveta gora, za katero je sreča, kakor je pripovedoval Skuhalov stric. On je ni našel in tudi vroči apel ob koncu zveni brez vere, brez upanja, da bi mu jo kdo pokazal. A mladostno zaupno razpoloženje očituje intenzivnost pohajanja v one zlate mlade dni.

»Cilji našega hrepenenja« so mnogokje avtobijografski. Silvester Potočnik gori svojo zadnjo noč v vročici in kakor v filmu gre v njegovih vročih možganih še enkrat mimo njega vse njegovo življenje od tesne mladosti preko materine in Olgine smrti do njegovih zadnjih dni. Prekletstvo ga je spremljalo vsepovsod. Že od mladosti, ko mu je bil edini prijatelj lepa knjiga. In zlasti njegovo veliko hrepenenje za Olgo, zamaknjeno v onostranstvo. Ni je mogel doseči in propadal je. »Izgubljeno življenje« je tu razpredeno širše in poglobljeno. Spomni nas tudi Cirila Závozla in Celja.

V Olgi je spomin na Geršakovo Olgo v Ormožu, ki je bila dijakom dobra, v menihu pa na šentpavelske benediktince. A še več reminiscenc je raztresenih tu in tam in tudi glavni junak je marsikje čisto Meškov in Trstenjakov. Zlasti prebujanje mladega fanta je podano lepo do spoznanja, da je v ljubezni sladkost in grenkost. »Grenkost? Pravijo, da je v njej le sladkost«, ga opomni soromar. »Pravijo, res! Sladkost in sreča! A prav to je vprašanje, ali ni to velika zмотa, morda največja izmed vseh mnogoterih zmot človeštva«, odgovarja. —

A ker niti sedaj ni dobil nagrade in niti ne 100 forintov, ki bi jih bil imel za potovanje v literarne svrhe, se mu je zdelo za malo in je z Matico prekinil, čeprav s težkim srcem. To je storil sicer nekoliko laže, ker je bil sedaj že dobro vpeljan pri Domu in Svetu, a se je po skorajšnjem razočaranju zopet vrnil, ker za Levca ni našel nadomestila. A bolelo ga je tako ravnanje.⁵⁶

Tako je bil sedaj dve leti pri

Domu in Svetu.

Na Meška je zlasti vplivalo, da bo s tem lahko koristil mladini in katoliški stvari in bo to res nekaj njihovega. In ko so ga o tem nekako preverili in je v novo uredništvo kljub skepticismu dobil nekaj zaupanja, se je res ves brez rezerve in z najboljšimi nameni in močmi podal sedemindvajsetleten ves umirjen na to pot. In nekateri prispevki tega časa, te njegove nove vere in ljubezni za dobro stvar domovine in stanu, so najznačilnejši za našega Meška, kakor ga poznamo. Samo »Ob tihih večerih« so še mogočnejši in prelestnejši.

Pa tudi po svojih nazorih in svojem notranjem imperativu se jim je sedaj že lahko povsem pridružil. Saj živi le še v spominih. In ker nazaj k njim ne more, si želi le še miru, božjega miru. V svojih delih pa obdelava poleg spominov sedaj vse bolj splošne pojave naše domovine, zlasti take, ki iz sveta segajo v njegovo podeželje, kjer pastiruje, in sicer z vso skrbjo in ljubeznijo. Iz tega doživljanja mu tudi zraste njegov drugi roman »Na Poljani«. Tako je živel nekako brez večjih sprememb do svetovne vojne, ko je zopet doživel nekaj novega in silnega pri svoji ljubezni do domovine.

»Ob tihih večerih« ga uvajajo v Domu in Svetu 1902. Njegova mehka duša ljubi tihe večere, ker so misli ob njih tako ubrane in se nemoteno sprehajajo po vesoljstvu s trepetom vsemira in spomini davnih časov in večerov, žalostnih — kakor so sedanjji. A vsepovsod v njih so izpovedi njegovega življenja, čeprav odslej vedno močno zabrisane, a kljub temu značilne, zlasti v Domu in Svetu.

Po ogrski pusti hodi nekega takega večera. In »sredi tihe noči in sredi puste in ob nevidnih grobovih sem si priznal z boljo, da je moje življenje isto tako prazna in mrtvaško žalostna pustinja. Vse je mrtvo v tem življenju — vse vzore sem pokopal, vse

velike ideje in veličastne naklepe sem položil v globok grob, podrl sem oltarje svoje duše, sveta znamenja sem zdrobil in večno luč sem ugašnil.

In zdaj stopam v temni noči po mrtvi puščavi . . .«

Še začutimo včasih, da je некоč pisal o Snu poletne noči. In kako lepo ponazori pot svojega življenja z nevidnimi grobovi. Pa tudi v izklesanosti in lepi kompoziciji ter uravnovešenosti se nam javlja sedaj njegova umirjena doba. Kot v Zvonovih in zlasti v Legendi o čudežnih očeh, tako tudi tu zaokroži črtico z vizijo tistega zanj velikega tihega večera, ko se bo poslavljal od življenja.

Parabola »O človeku, ki se je vračal« je bila prvotno v sedanjiku, a jo je urednik Opeka potem prenesel v preteklost in sporazumno z avtorjem še nekatera mesta zabrisal, da se ne bi »kdo spodtikal«.

Je slična Zvonovom, le bolj celotna. Tudi v njej spozna preko vseh spominov, da zanj ni več povratka v oni sončni raj malih in srečnih otrok. In »človek, ki se je vrnil, se je zrušil na zemljo, je zakril lica z rokami in je zaihtel gorko in obupno . . .«

»M i r b o ž j i« je sedaj hrepenenje tega nesrečnega človeka. Da bi pozabil na vse. A to je mogoče le v znamenju križa. Prej v onih dneh, ki jih ne more preboleti, je pač odložil »včasih ves nejevoljen križ in krenil s steze, določene mu od usode« in gledal ono veselo življenje sonca in ljubezni, a sedaj je spoznal, da tudi vanj ni povratka, da je v njem tujec in »vsa sreča našega življenja je le v tem, da se križa ne branimo, ampak ga sprejemamo vdano in ga nosimo z ljubeznijo«.

To je rezultat njegove borbe s svetom in življenjem. Zmagal je njegov stan, ne on s svojim ljubečim srcem, hrepenočim po življenju. On je klonil »ponižan od življenja«. In ne misli več na življenje in ne

upa več in ne obupava, le miru si še želi, božjega miru, miru svojega Gospoda.

»P o d j u ž n i m s o l n c e m« so njegove avto-bijografske potopisne črtice od pomladi, ko se je zdravil v Iki pri Opatiji, kjer so imeli duhovniki svoj sanatorij. Tudi njegova telesna moč preživlja krizo, ne le duševnost. In zlasti 1903. je bil hudo bolan in so mu obljubljali, da ne pride več nazaj. V »M a l o s p o m i n o v s p o t a« 1903. nam pripoveduje o tem. Pa se je le popravil in delal neprestano preko vseh težav, da ne bi njegovo življenje poteklo brez sledu ter pomena in koristi za domovino, ki jo edino zares resnično ljubi.

Leta 1903. pa je Dom in Svet najprej prinesel njegove »P r e v a r e«, kjer v tretji osebi ob umetniku-slikarju Jakobu Zalesniku še enkrat pregleda svoja razočaranja ob domu, materi in Lenki. A vse to hoče pozabiti ob umetniškem ustvarjanju. To je edino, kar mu je še ostalo in je vredno življenja, vredno, da svoje sicer prazne dni napolni z njim — četudi pride včasih trenotek, ko se mu zazdi, da je tudi to le iluzija.

In ko tako premišlja o sebi, kaj je in kdo je, se predstavi sredi življenja v svoji žalosti: »Č l o v e k , k i s t o j i o b g r o b o v i h i n p l a k a . . . « Seveda ob »nevidnih grobovih«, kakor jih imenuje v črtici »O b t i h i h v e č e r i h«, grobovih ljubezni, prijateljstva in vse sreče. Taka je pač njegova usoda v tej novi situaciji po prejšnji borbi. Saj si želi še vsega lepega, saj je bilo že tako dolgo pusto in prazno v njegovem srcu, a ne more drugače, resnico mora povedati, kakor je ne bi rad. Njegovo srce je mrtvo in nikoli ne bo več pognala v njem »roža stolista«. Pa tudi njegova duša, misli, besede in oči »niso, kakor so bile nekdanj«. Kako bi pač bile, ko pa stoji ob grobovih in plaka. Grobovih, da se je odpovedal celo kratkemu snidenju z Nelo. »Vidiva se šele on-

kraj groba, kjer za najino ljubezen ne bo ne mej in ne ovir in ne konca in ne smrti in ne groba . . .«

Tragika Gregorčičeva in Prešernova okrog Sonetnega venca in Krsta na Meškov način. Tudi on vidi i narodovo tragiko i njegov grob, saj je živel na naši boleči severni meji. Vsepovsod grobovi. In tako stoji ob njih in plaka in čaka, da še sam leže v svojega.

To črtico so smatrali okoli uredništva za najlepšo. Kakor bi jim vsem govoril iz srca. Sicer jo je urednik nekoliko priredil po svoje, a superlativi, ki so ob Meškovi sliki v tej številki, so veren izraz priznanja in vdanosti.

A Meškovo neomejeno priseganje na katoliško pisateljstvo in sodelovanje pri Domu in Svetu gre proti svojemu koncu. Nič pomembnejšega njegovega ni več izšlo v njem do 1909.⁵⁷ Nova realistična struja tam ga tudi ni več tako umevala. In še kako sumničenje in druga razočaranja mu niso bila odvzeta. Zato se mu je interes za list polagoma ohladil. Začel je zopet pisati v vse liste, zlasti sodelovati pri Matici, a predvsem je najprej zbral svoje najboljše črtice ter se tako samostojno predstavil s svojo podobo, do katere je sedaj prišel.

Tako je ponudil Kleinmayru in Bambergu zbirko svojih najboljših in najznačilnejših črtic z vrhunca svoje dokončne razvojne faze in jo nazval po eni izmed najbolj iz njegovega osrčja prihajajočih —

O b t i h i h v e č e r i h.

Založnik jo je takoj in rad sprejel — kakor tudi Mir božji — še precej dobro honoriral in ji dal tudi lepo zunanjo obliko. Izšla je za božič 1903. in celovski Mir je prvi prinesel na Silvestrovo navdušeno očno. Zbirka je imela v splošnem izreden uspeh.

Enajst črtic je zbral v tej zbirki: dve že objavljeni — poleg naslovne še Človek, ki stoji ob grobovih in plaka — in devet novih. In vse pod enotno

ubranostjo tihih večerov, ki njemu in njegovemu delu toliko pomenijo.⁵⁸

»Dolga je še pot« je uvodna. Da nam ga predstavi na njegovi poti in v nas takoj udari na strune, ki vejejo pri njem. »Tih večer je... oko motno... noga slaba in koraki opotekajoči — a glej, cilji mojega hrepenenja so še tako daleč...« In on hoče za njimi.

»Na sveti post« je obdelan motiv zmrznjenja v snegu. Anka Slamičeva gre na badnik v mesto, da bi otrokom kaj prinesla od sestrične Tončke in še kaj tudi kupila za one bore štiri goldinarje, ki jih je prejela za poletno delo pri skopuškem Živortniku. Daleč je bilo v mesto. Tam se je zamudila. Na povratku je pričelo snežiti. Utrudila se je — sedla in v mislih pohitela naprej k otročičkom. In tako lepo je bilo med njimi. Nič niso več jokali, veselili so se svojih skromnih darilc. In kar odleglo ji je. — A Tinče, Pavelček, Peterček, Tilka in Karolina je niso pričakali. Klicalo je in potrkalo večkrat za temnim oknom, a mamice ni bilo. V pričakovanju in strahu so pospali. Zunaj pa je snežilo neprestano.

»Pozabljen« je črtica iz sličnega okolja, iz zametov na samem. Jera Močnikovica leži bolna v svoji kolibi in misli na svoje. Spominja se moža Matijca, ki je zapravil krčmo z iskanjem premogove žile ter misli na sina Karla, vagabunda, ki ni imel nikjer miru. A od obeh je že prišel spomin, torej sta oba že umrla. Le hčerka Anka, ki je »šla, zašla in se pogubila«, njena najdražja, še živi nekje. A sedaj ni tu nikogar niti ob njeni smrtni uri.

Obema črticama se pozna spočetje v onih dneh, ko so hribi okrog Št. Danijela in Strojne odrezani od sveta in bi človek lahko umrl in ne bi tega nihče vedel. In obe sta vzeti iz življenja ubogih žena, mlajše in starejše vdove, pri obeh nam je v zadnji uri prikazal vso njihovo revno in samoto. Ko je hodil v svojem poklicu po onih raztresenih vaseh in kočah,

je pač videl mnogo revščine in zapuščenosti. In njegovo srce je sočuvstvovalo z njimi ob svoji osamelosti posebno v zadnjih trenutkih njihovega bednega življenja, ki pravzaprav nikoli ni imelo drugega kot trpljenje in še v smrtni uri trepeče samo.

Motiv, ki ga je tako lepo obdelal tudi Cankar v svoji črtici »V samoti« pet let pozneje. Mnogo sličnosti je bilo v njih podtalnih tokovih, zato kljub različnosti življenja prihaja preko njiju posebnosti vedno znova do veljave ne le v načinu obdelave, ampak tudi v sličnosti motivov, ki jih obdelavata večkrat ene in iste.

Iz življenja naših deklet, ki morajo nepripravljene z doma v svet, ki jih večkrat tako kruto melje prav zaradi tega in svoje morale, sta »R o m a n c a o ž a l o s t n e m j u t r u« in naslednja. Jelica je bila mlada, pa ni imela nikogar, ki bi prišel in ji bil dober in zlat, da bi mu dala slednje vlakence svojega srca in vse svoje vroče prelesti. In tako se je sinoči lahko poigral z njo gospodarjev sin. Tako ji je padlo zagrinjalo in z rastočim dnem se ji je vedno bolj jasnili tudi njen položaj.

Iz njegove fare je bil ta cvet. Pred tremi leti je odšla vsa lepa. Obljubil ji je, da bo molil zanjo. In držal se je obljube, saj je ni mogel pozabiti. A vendar se je vrnila taka, da ga je vprašala: »A l i n i s t e n i č m o l i l i z a m e ?« Kako potem, da je sedaj razočarana, da bi umrla. Kako nam zna prikazati vse trpke bolesti mladega cveta ob prvih slanih življenja. In »moli s podvojeno gorečnostjo za vse, ki ostavljajo dom . . .« Da bi se iz »sveta brez srca« vračale na svoje »rodne domove srečnejše, kakor se je vrnila naša mala Jelica . . .« Nežna duša, ki se je odpovedala vsemu in zanjo ni več radosti, trpi z mladim dekliškim srcem, ki v svojem hrepenenju doživlja svoja prva in globoko občutena razočaranja.⁵⁹

Na posebno potenciran način je Meško v tej

svoji zbirki pokazal tako in toliko svoje umetniške subtilnosti, sublinične jasnosti in svežosti i motivno i oblikovno, da je z neodoljivo silo in entuzijazmom kot plaz vzela s seboj vse, ki so mu po naturi in temperamentu slični. Nekaka bizarna umetnost iz jasnih — bi rekel — selenističnih sfer je, spletena iz sna lunojasne majniške noči,⁶⁰ kar nam diha iz nekaterih črtic. Vse besede tu malo povedo tistemu, ki tega ne občuti. A kdor spozna ob tem v Mešku nekaj slično neodoljivega, naj ve, da je on umetnik njegove duševne konstrukcije, ki se bo ob svojem umetniku poglabljala v doslej še neslutene sinjine lepote in toplote človeškega srca. Ne le jezik, slog, misel, forma, dikcija, ampak vsa skupna vrednota pisateljevega ustvarjanja ga bo kot sorodno struno napela in vzbudila v njem tisoč najlepših rož mogot v veliko življenje, ki ga bo usposobilo za najvišji polet na njegovi poti. In to je ona najprvobitnejša in najpristnejša pot k pokulturnjenju in poduhovljenju posameznika in človeštva, ki časti umetnika za svojega tvorca in preroka.

In na tej poti je Meško čudovit pojav, a za nas Slovence pravi fenomen. Res nekaj tako specifično verno našega z vseh strani, da se tega niti ne zavedamo. On je mogoč samo pri nas in samo v naših razmerah s svojo veliko dušo nepreglednih zakladov. Ne toliko slovanski kot slovenski človek in umetnik je z vsem svojim jedrom in bistvom. Stoletja naše preteklosti se nam oglašajo po njem v vsem »slovanskem« hrepenenju naših duš. Vsa ona divna lepota naše slovenske duše in domovine nam je zakipela še enkrat v njem, preden v imperativu življenja in dobe ugasne. Zato jo umejo tudi naša preprosta vzbujena srca, a je rada vsaj deloma že odmaknjena zlikanim na tujih modelih.

In prečudovita personifikacija njegovega umetnostnega genija iz njegovega življenja je podana v črtici

Lesjakov Jakob — tradicija, sporočilo našega rodu — in mladi Leksej v tem vaškem okolju. To smo mi, prihajajoči in v zgodovino stopajoči mladi narodi — neprimerno bolj kot na Poljani. To ni le okvir — vse, kar smo in imamo iz najpristnejšega in najboljšega v svoji vsebini in domovanju, nam zveni tukaj in obeta še marsikaj. In ob vsem še trpkost mlade generacije, ki se prebuja v svoji neučakanosti v teh težkih dneh. In kot mlad umetnik Leksej je naš rod, ki so mu v njegovi nebogljenosti do svojega izraza in doma hudobno v prepade gorja zopet zakopali njegov čarni inštrument. Vse to je v njegovih spisih na samobit način sproženo v simfonijo ogromnih duhovnih prostranstev, ki so za vsem tem. Posoda vrednot, ki jim ne prideš blizu brez najsvetlejšega notranjega napona.

Leksej ni dosegel svojega sna, le v svojem srcu ga je nosil in pel je o njem, sviral, da so prisluhnili naši ljudje učencu goslarja Jakoba in ob njem zasluhtili v globine svojih imanentnih sil in lepote. Kakor sta njemu Chopinova glasba in Lenica pozneje odpirali neznane poljane in dvigali v njegovi duši zaklade harmonij, da so zaživele in zazvene v njegovi notranjosti, da ji je prisluhnil narod.

Tu je Meško najboljši. Tu živi ona klasična apolinična mirnost in uravnovešenost, ki je plod tolikega boja, zmag in porazov, ki se je tu končno sprostila v svoje zmagoslavje, ker ni hotela umreti, preden se ni razodela.

Repičevki sta ga našli Lekseja, Mina in Lona, ob robu smrekovega gozda, v mraku julijskega večera, in sta ga odgojili telesno. Kakor sanje polnočne iz vseмира mu je Jakobova pesem budila srce in ga pre-rajala. In Leničin glas je bil, za katerim je doraščal in si utiral pot v svojo notranjo resničnost. A ko je bil že na tem, da se dokoplje do svojega izraza, se je

prelomilo njegovo življenje. Tisti simbolizirani čarni inštrument, v katerem mu je zvenela Jakobova šola in Leničino prerojevanje, mu je bebast pastir — razmere življenja — izvil iz rok in raztreščil, da ga ni mogel več oživetiti. Zato tako velika njegova tožba in neutešna.

Tudi takrat, ko se je pomladnega viharnega večera vračal domov iz sveta, v katerem je pustil vso srečo. Poslovil se je od nje »Ob pomladnih večerih« kakor v Raznih poteh, ker drugače ni mogel, če je hotel res delati za domovino, kar je seve izven vsakega dvoma.

A še »Zaslanjam včasih«, nam pripoveduje dalje, o vsej oni daljni sreči in ljubezni, ki ji ni več. Ne sicer več kot nekdanj, a vendar mu je bridko ob vsem tem, »da bi zaplakal in bi legel in umrl. —«

Zato je tako težko na svetu. Kot pod njegovim nebom, na katerem mu sije le še dvoje daljnih čudežnih oči. V čudoviti Gorenjski jih je srečal nekoč v prelepi dolini med Bledom in Brezjami na onem rajskem vrtu. In sedaj živi z njim ta »Legend očudežnih oče«. In jeseni in pomladi, ko ne najde miru, gre zopet in zopet za njimi.⁶¹ In ko ga srečajo in zopet pobožajo, se vrne spet potolažen.

Čudovit šopek je zbirka »Ob tihih večerih«. Svojevrsten, pester in prepleten z vsemi čudotvornimi bojami prirode in človeških src, simfonij vesoljstva in melanholije tihih večerov, čudežnih oči in velikega Leksejevega hrepenenja. Vse vrline njegove Muze so tu najočitnejše.

Vzpodbujen po lepem uspehu tega svojega prvega samostojnega nastopa se je kmalu odločil, da izda zopet sam svojo zbirko. Zato se ni nikjer preveč angažiral in je pisal za novo izdajo svojih črtic, ki jih je 1906. zopet izdal pri Kleinmayru in Bambergu v Ljubljani. Dvanajst črtic, eno več kot prejšnja, v splošnem krajših, prvih deset novih, zadnji dve v

ponatisu iz Doma in Sveta 1902, vsebuje ta nova zbirka

»Mir božji«.

Je še bolj umirjena kot Tihi večeri in govori iz nje že njegovo monotonejše življenje po onih dnevih borb in nepokoja. Že naslov sam jo karakterizira, kakor prejšnjo. Kot fakt pretresljivo lepega slovesa od vsega je prva in kot življenje po slovesu v samoti je sedanja. Niti si ne želi več samo miru, ampak božjega miru. Bogoslovna ideologija po črki je preko življenja prišla tu že v kri in meso, v misel in srce. Svečenik se nam javlja s svojimi poti, dogajanja, opazovanja in razmišljanja v tej zbirki. Nekako uravnovešen sam s seboj in vse prepojujoč le z božjo voljo in ljubeznijo. In mladost s svojimi lepotami in reminiscencami pride zopet vse bolj do veljave.

Z Mirom začenja in z Mirom božjim se završuje zbirka v enotni ubranosti.

»Mir« je uvodnica. Spomin s Češke nam ga predstavi na njegovi tedanji življenjski poti. Lepo izdelan razgovor z razumevajočo sopotnico in mirna dolinica z vasjo in samostanom v ozadju v tistem večeru. »Tukaj bi našli mir tudi vi«, ga je skušala pogoditi. In pripoveduje nam, da je pred leti res mislil na samostanski mir, a danes ne več, ker je še »dolžnik življenju in dolžnik domovini«, kjer seje v mlada srca, ki stopajo v življenje širom domovine — »ne zvenceh in bombastičnih besed, o katerih ve srce neusmiljeno malo, ampak odkritih, govorjenih iz globočine srca, usmiljenja in dobrote polnih, kipečih svetega navdušenja, zlivajočih se samih od sebe in s sladkostjo iz srca v srce, iz duše v dušo...« Kako dobro označujejo te besede njegov pomen za mladino v onih in poznejših časih. Ne v utilitarnem vsakdanjem, ampak prebujajočem in prerajajočem se smislu. Sprejela jih je take in mu dala priznanje zanje.

A glej, vstali so — kakor pri nas na Slovenskem

posebno radi vstajajo — in ga »obdolžili greha pohujševanja«. Celo njega! Pa seveda, ni bil ne stran- kar in ne hinavec, ampak svečenik — umetnik, ki je našel svoje poslanstvo v odkritosrčnosti, »ne v zagri- njanju in prikrivanju« in je imel tudi pogum, brez vsake bratovščine v ozadju brezkompromisno pove- dati svoja dognanja in hrepenenja vsem. Bolela ga je ta obdolžitvev, a ne odvrnila od njegove poti. Saj je dobro pregledal te in take ljudi in v preroških be- sedah — kakor v začetku »Na Poljani« — izjavil svoje prepričanje v brk vsem tistim, ki niso storili še ničesar in znajo le kamenjati »vsakega, ki ni suženj- ski odmev edino njihovih mnenj, naziranj in besed.« In tako govóri duša moja »sorodnim srcem, čakajočim, hrepenečim, trpečim, ljubečim z ljubeznijo božjo. In glej, tako najdeš mir tudi sredi sveta.« S takim mi- rom začenja vsaj deloma ideološko borbena svojo zbirko. Nekaj vzgojnega prizadevanja je sicer prišlo vanj zadnje čase, a preveč strogo tega ne smemo vzeti, zlasti ne na račun umetniškega obdelovanja, ker govori tu zlasti o mladini zaradi tega, da osvetli to svoje »pohujševanje«. ⁷¹

In kakor bi hotel s celotno zbirko po vsem tem poudariti svoje drugačno stališče do problemov — bolj mladinsko — bi rekli, ne pa z vidika in vrednotenja njegovih obrekovalcev. Otroška vera in preprosto zaupanje govori iz večine. V Jesenskem hrepenenju, Mimici in Izgubljeni pa kakor bi po- držal ogledalo izmaličenosti teh obsojajočih. Tudi on sam participira med temi onesrečenimi kot človek, ki stoji ob grobovih in plaka in le še za božjim mi- rom hrepeni.

»V e r a« je zgovorna slika takega mladostnega zaupanja Cirilovega in Ankinega. To je tista vera mladosti, ki gore prestavlja. Na njegovo mladost ga spomni, ki je bila tudi tako »lepa, jasna, prazna tež- kih, morečih dvomov, velike, nebeško lepe vere pol- na...« Zlasti v Vančkovem »Romanju na Goro«

je tako lepo podana in tudi v ostalih Mladih srcih diha še mnogo tega svežega verovanja. Saj se otrok Vanček odloči — ne po razumskem preudarku — da gre še enkrat sam na Goro, da pride atej iz slavonskih šum. In že kar z njim se je vrnil! To je nova miselnost, oblikovana kar direktno, dočim je drugod njegov mladinski pokret povsem umetniški in literaren. Zlasti po vojski se je ta struja pri nas razmahnila. V ozadju ji je stal tedaj v glavnem pokret izven Slovenije, a začel je pri nas to smer Meško že skoro dvajset let prej in prav zato imel z njo toliko uspeha, ker je kot mladinska bila še predvsem literarna in umetniška. Iz istega hotenja nekako je pognala zamisel zbirke »Nežnim srcem«, ki jo je sv. Mohor potem in usum delphini preokrenil v »Mladim srcem« ter s tem glavno smer zabrisal in ustvaril nesoglasje.

»Svetišča« nam nudijo vpogled v njegovo versko čuvstvovanje. Tudi v tem vidimo znake mladinskega pokreta. Notranje doživetje in bistvenosti so poudarjene pred vsem perifernim. Zanj je preprosta cerkev, tiha kapelica — kraj močnega duševnega doživljanja. Zrasel je nekako s temi preprostimi hrami božjimi, ki so tako nagosti po Slovenskem, in poglobil se je vanje, pa so zanj oživali. In poleg njega še zlasti mladim srcem in starim, zapuščenim ženicam. Vsem je cerkev nekaj globokega, tajinstvenega, mističnega, resnega, a kapelica ob gozdu nekaj svetlega, domačega, ljubkega. In tudi k njej se zateka čestokrat v »dneh žalosti, duševne tesnobe in teme, dneh trpljenja in težkih bojev« že od nekdanj, prav kakor njegovi ljudje.

»Pot na hrib« nam pripoveduje o njegovi vsakodnevnih poti nad šentdanijskim župniščem in njenih spominih — pa bodisi, da sreča na njej svojega farana ali vodi po njej svojega gosta. Zanj in za njegove ljudi je vsa živa, za gosta lepa in za-

nimiva. Tako je z njo zvezanih vse polno utripov, ljubkih in trpkih, resničnih in le v mislih in srcu preživetih.

Poleg zatočišča v svojo mladost pa začne polagoma zopet vedno bolj — kakor pred letom 1899. — obdelovati motive izven sebe, iz življenja drugih. Seveda, gledane in vrednotene vedno s svojega vedno bolj do vseh trpečih ljudi ljubezni polnega srca, ki ga interesirajo prav za prav le dušne borbe in težave in bolesi srca, zlasti mladega in čutečega, ne še otopelega. V drugih, materijalnih težavah življenja zanj ni toliko lepote in poezije, zato jih vidimo le v ozadjih njegovih spisov. A posebno so mu pri srcu nesrečna dekleta, ki so verovale in ljubile z dušo in telesom, pa so bile varane in trpe brez konca in je življenje brez izgledov in brez vsake sreče še ves njihov delež. Njegova mehka duša se jih spominja in čuti z njimi, kakor je Gospod z Marijo Magdaleno.

»J e s e n s k o h r e p e n e n j e« je po čuvstveni stopnji nekako na začetku. Bolno in neutešno hrepenenje grajske kontese, čuvstveno razgibane, kakor so vse njegove najboljše osebe, zaradi česar se prav za prav v kmetiških snoveh tudi ni mogel nikoli tako najti. In v to romantično pokrajino je prišel slikar in sta se srečala in vzljubila. In kako čudovita je bila ona pomlad, jutra in večeri. Kako je vse zvenelo in se dopolnjevalo v čudoviti harmoniji. Kakor v sanjah. Pa je prišla jesen in je odšel. In samo jesensko hrepenenje je ostalo Bogomili. Jesenski dnevi, deževni in megleni, zavešeni in negibni, za katerimi more priti še edino le zima, to je sedaj tako adekvatno ozadje temu brezupnemu hrepenenju. Meško zna živeti in oživeti ter podati to bolešno koprnenje ujetega srca. — In vsa narava poje z njim in v njem. Kot da mu je le kulisa. Sočna pomlad, zoreče poletje in umirajoča jesen.

»P o g l a v j e o M i m i c i« je zopet iz Ptuja

in njegovih gimnazijskih časov. V ozadju je v glavnem Pintaričeva Lojzka po svoji krasoti, a po življenjski usodi njena sestra Pavla, s katero se srečamo v »Romanci o izgubljeni«. V tej so tudi dogodki čisto po resnici izvedeni. Pri Mimici so razmere, v katerih je živelo dekle doma in v njih postajalo željno življenja, v Romanci pa je dekle že na tej poti. Vse njeno čuvstvovanje in mišljenje in vrednotenje in nezadovoljnost je plastično pred nami v živahnem dijalogu. Zanimivo je le to, da Meško tako malo upošteva socijalno stran tega motiva. Konkretno ozadje ga k temu ni prav sililo in materijalist ni ter si tolmači vse iz človekove notranjosti, moči, oziroma nemoči. Saj je tudi on sam pretrpel vse več kot le gmotne krize, zaradi česar so mu več ali manj brezpomembne. Razgibale ga niso in v njegovem življenju niso uravnavale njegovih poti.

»Ljudje« so zanimiva in dobrodušna kozerija o raznih ljudeh: o dveh vlastelinih z one strani Drave tam pri Ormožu, o gospodu profesorju matematike, o dveh študentih, o poznavalcu gora in vdovinem Izidorčku. To so naši stari, tipični znanci, vedno enaki. Vlastelini jedo in pijo ter so oblastni, profesor je preresen in v oblakih, študenta sta seveda preko profesorjev, poznavalec gora se ponesreči na svojem lastnem torišču in vdova je vsa srečna, ko zopet vzame v naročje svojega nebogljence. A kako svojevrstno nam jih zna podati Meško.

»Na cesti« pa je ilustracija vagabundovega nemira — ob našem preprostem, delavnem človeku. Oba sta modra, vsak po svoje. Enemu je premalo zemlje, drugemu denarja.⁶²

Poleg črtic tega časa in zlasti obeh teh dveh zbirk pa imamo ob koncu te najbolj značilne Meškove dobe še njegov najobširnejši tekst te dobe — njegov drugi roman —

»Na Poljani«.

Po razidu s Slovensko Matico 1902. je že 1904. skušal zopet sodelovati pri njej in je pisal 24. marca Levcu: »Morda pa se najde kakšna pot, ki mi omogoči spet sodelovati pri Matici. Večjega leposlovnega dela ji menda pač ne bom mogel dati v kratkem, ker večja povest, ki jo imam pod peresom, je objavljena že gosp. Bambergu za II. zvezek. Pač pa bi poskrbel za nekaj črtic, pred vsem pa bi Vam poslal potopis v Črno goro, kamor se odpeljem velikonočni ponedeljek. Zopet namreč boleham, glava me boli že vso zimo, in zdaj tudi hudo kašljam. Morda ste brali one kratke potopise v Domu in Svetu? V tem žanru bi preskrbel nekaj za Matico, torej potopisno kramljanje — v lahkem tonu. Če mi blagovolite odgovoriti, me bo zelo veselilo.«

In 2. aprila mu odgovarja Levec, da Matici ustreže »z vsakim spisom, ki ga ji pošlje — s črticami in potopisom«. Obžaluje le, da večje povesti ni namenil Matici. A izšel je potem za to leto v Zabavni knjižnici le njegov Pot spokornikov.

In 9. junija 1905. mu piše Levec, da je njegov »rokopis poslal v oceno g. župniku Finžgarju... in ga namerava natisniti v Knezovi knjižnici«. Bila pa je to dramatska slika »Na smrt obsojeni?«, spisana in Govekarju poslana za Dramatično društvo že začetkom 1903, a se je objava zaradi težkoč pri cenzuri zavlekla in je izšla šele 1908. pri Mohorjevi družbi v Celovcu.

In 10. julija 1906. mu tajnik Lah sporoča izrecno željo g. predsednika, ki je »z izpiti in nujnimi drugimi opravki preobložen«, »da bi se vendar že skoro odločil zopet razveseliti naše društvo z rokopisi svojimi, katerih toliko časa zastonj pričakujemo«.

In 8. aprila 1907. šele piše Meško: »Imate že kako povest? Jaz dovršim kmalu za gosp. drja Ilešiča (Mat. Hrv.) neko zgodovinsko sličico, potem bom na-

daljeval prepis „Na Poljani“, okoli 300 str. kvarta, in jo pošljem morda, če ne bo zaprek namreč, do konca julija. Bilo bi za obsežno knjigo«.

Na to mu je Levec odgovoril 15. aprila: »Povesti za Knezovo knjižnico nimam še nobene, ker se Cankar et comp. puntajo zoper Matico. Hudi so nanjo, ker ni imenovala Otona Župančiča za tajnika. A mi ne potrebujemo literarnega tajnika, ampak delavnega, zanesljivega in izvežbanega administrativnega uradnika. Mislim, da smo s Podkrajškom dobro pogodili.

Ako mi pošljete povest „Na Poljani“, mi prav močno ustrezete in ne samo meni, ampak tudi mnogim Matičarjem, ki jim Cankar že preseda. Nameral sem Vas že prositi za kakšen donesek, ker že toliko časa niste mislili nič na Matico, a Vaše pismo me je prehitelo.«

Prepis I. dela »Na Poljani« je poslal Levcu nato 26. maja, II. del pa prične »takoj ta teden s prepisovanjem in popraviljanjem«. In še dodaja, da upa, da jo pač sprejmejo, »ker je menda eno boljših mojih del«. Prvi jo je dobil v pregled Finžgar, na kar jo je prebral — kakor sporoča 30. junija — še Levec »zdržema v eni sapi z napeto pozornostjo«. Dalje pravi v pismu istega dne: »Tudi jaz se skladam s Finžgarjem, da je to eno najlepših Vaših del. Sužet, značaj, občutje, jezik — vse mi ugaja. Samo želim, da v povesti zasnovani paralelizem primerno izvedete.« In celoten rokopis — ta I. del popravljen in II. del — želi »vsaj do konca julija«.

V tem je Levec odstopil in 30. julija mu piše: »Rokopis, prosim, pošljite naravnost na matični odbor. Društvenemu tajniku sem naznanil, da ste spisali na mojo prošnjo povest za Knezovo knjižnico. Kaj zdaj ukrene odbor, ne vem.«

Meško je moral tik za tem povest res poslati odboru, ker 10. avgusta piše Levcu: »Za kar sem prosil v pismu dne 5. avgusta gosp. tajnika Podkrajška,

je storil poprej že sam, da je namreč oddal rokopis Vam«. ⁶³

Tako je začetkom 1908. izšla v Knezovi knjižnici za 1907. leto Meškova »Na Poljani«, posvečena »Domovini, s sladkostjo in bridkostjo ljubljeni...« S sladkostjo ljubezni same in pri njem še zlasti ljubezni do domovine, in z bridkostjo zaradi vsega nelepega in nesvetega, ki je v njej, v domovini. In zaradi vse njene nesreče.

Kakor Kam plovemo, tako je tudi ta Meškov roman nekaj posebnega iz njegovega življenja. Kam plovemo zaključuje njegovo mladostno dobo. Ona leta v bogoslovju in še kako tik za tem je bil preveč zaposlen z učenjem in preveč odvisen ter ne še povsem na jasnem sam s seboj. Ta leta prav za prav ni odločal sam o sebi. Potem pa je prišel na faro, v življenje. Zlasti še, odkar je živel v samotnem Št. Danijelu, je mnogo razglabljal. Videli smo, da se je polagoma sprijaznil z življenjem in s svojo usodo. Bila je pač to v gorah neizogibna pot za človeka, ki je hotel biti pastir in ne najemnik. In je polagoma dosegel, da so mu njegove življenjske dolžnosti postale živa notranja resnica, ki je videla svojo nalogo v življenju vsepovsod po vsej fari. In iz tega in takega življenja in dela v njegovem poklicu je zrasel ta njegov roman Na Poljani. Je nekak njegov obračun z življenjem, njegov program, njegovo gledanje duhovnikovega poslanstva na podeželski fari.

Kje je Poljana? Vsepovsod po Slovenskem, si predstavlja pisatelj. To je naša deželica s svojimi župnijami, ki so nekaka zajednica zlasti v krajih, ki so od sveta bolj odmaknjeni. In v takem kraju je živel Meško v Št. Danijelu pet let — približno toliko časa tudi traja dejanje v romanu — in tak kraj imamo v tem njegovem delu. Iz njega je rasel polagoma ta roman — saj ga je pisal š t i r i leta — kakor ga je oblikovalo in dopolnjevalo življenje. In mnogo resničnega je v teh razmerah napisanega za tak kraj, kjer je

poleg šole ljudsko središče zlasti cerkev z župnikom, ki lahko mnogo stori, če je res delaven v vinogradu Gospodovem.

A poseben način obdelave. Impresionistično kondenzirana plastika. To ni niti realistična niti romantična zgodba, je to naš najboljši roman selskega župnika o njegovi fari, domovini v malem. Dogodki niso napisani zaradi dogodkov in kot dogodki, epika, ampak zaradi prikazovanja stvari, življenja. In vendar tu ni ničesar izmišljenega, sfantaziranega, vse je ne le doživeto, ampak čestokrat trdo in krvavo preživeto iz srca in glave v njegovem pastirovanju.

Zato je na mestu tudi prolog. Saj je bil Kristus prvi pastir in duhovnik — kakor pravi ob mladem župniku — in je on le njegov naslednik in namestnik. In po njegovem živem zgledu in besedi, kakor jo je skušal oživeti po sv. pismu, je učil in skušal biti dober pastir. Pa je videl svojo čredo, njeno voljo in nevoljo, nagnjenja in slabosti. In ni bil radikalen besedar in poveljnik, od ljubezni prepojen ljudomil svetovalec in oče je bil. Saj je v svetu mnogo izkusil in pretrpel v svojih tridesetih letih, srečo in nesrečo, sveto in nesveto, kar je le kdaj pa kdaj in le malokaterega izmed njemu izročeni prizadelo. Preživel je vse to, ker ni hodil po svetu z otrplim srcem in z golo, suho učenostjo. Zato je bil prizanesljiv pastir in mil sodnik vsem ubogim in slabotnim in vesel močnih in trdnih. Iz življenja, po življenju — za življenje! Kakor Kristus. Trideset let je rasel in videl in preživel mnogo in globoko, nato pa je govoril. In moč njegove besede je bila neodoljiva. To pravi v tem prologu in ničesar drugega. Naslednik Kristov bo govoril o svoji fari vsem svojim: bednim in srečnim, ljubljenim in ljubečim in neljubljenim in neljubečim, svetim in nesvetim in po luči hrepenečim. In vsa dognanja, do katerih se je dokopal na tej svoji življenjski poti v šolah in ko je šel »čez širni trg šumnega življenja« in ko je

razmišljal »v tihi samoti«, vse jim bo povedal. In pokazal, da je prva in največja — ljubezen. Kot je učil Kristus. Kjer je ni, tam vse hira, propada in propade, kjer pa živi, tam rasto čudežne rože življenja: sreča, blagodat.

To je tisti paralelizem, kakor ga omenja Levec in kakor ga imajo na svoj način najpreprostejše pravljice in tolikrat najboljša dela. Na eni strani življenje v ljubezni, na drugi strani brez nje. Ljubezen pri Dolinarjevih in brez nje pri Železnikih. Vse drugo poteka iz tega. Dolinarjevi prebole nesrečo, Železniki jo sami izzovejo. Srečen zakon pri Dolinarjevih, nesrečen pri Železnikih, kjer še gospodinje mro, ker niso ljubljene. Predzakonsko življenje pri Dolinarjevih in Železnikih, zlasti Petru in Malki, večkratne poroke pri Železnikih, bahaštvo in nadutost njihova. Še knjige čitajo le oni, ki poznajo ljubezen. In potem vse, kar delata oba gospodarja isto, a vsak iz drugačne notranje nuje, vse pojasnjuje v drugem delu šestokrat v različnih varijantah omenjena misel: Brez ljubezni ni življenja! Da bi vsa Poljana uvidela moč ljubezni, zahrepenela po njej in se v njej prerodila!

Vsa slovenska domovina! To ljubijo ti slovenski zavedni inteligenti na meji, zlasti duhovniki, s svojevrstno ljubeznijo. In kakor vemo o Mešku, je bil on eden najplemenitejših. V tej knjigi pravi: »Mlad duhovnik... ni bil izmed tistih, katerim je alfa in omega: jaz, jaz! Izmed tistih je bil, ki jim je vse: B o g , l j u d s t v o , d o m o v i n a.«⁶⁴ Tak mlad duhovnik je bil Meško. Celo čas provizorstva se ujema. Vdano, zavedajoč se svetosti svojega podrobnega dela, se je lotil vsega, še tako neslavnega posla, in bil dopisnik listov, knjižničar, pri obrambnih društvih in slično.

In vse to za svoje ljudi. Vanje se je tako zamislil, tako jih doživel, da mu je tudi govor poln raznih primer, kakor jih naši ljudje tako radi uporabljajo v svojem govoru. Kako pozna te svoje ljudi. Pridejo v

cerkev vsak s svojimi skrbmi, najoddaljenejši najprej. Kako mislijo pri pridigi vsak po svoje in le s svojega stališča. Še njih imena so mu vsa živa.

Je to pester mozaik življenja vse fare, mladih in starih, hlapcev in gospodarjev, zlasti z obeh Poljan, Zgornje in Spodnje, slednje še prav posebno, v vsem njihovem dejanju in nehanju. Kako je naslikano pričakovanje snega in ono razpoloženje vse dotlej, da res zapade. Kako personificira nezgode, ki posegajo včasih tako kruto v kmetiško življenje — se stre nevesele jih imenuje, ki hodijo po naši deželi.

V dva dela je razdeljen roman; prvi nam pokaže in oriše ljudi, njih značaje, razmere in predzgodovino, v drugem pa so neizbežne posledice, sreča in nesreča takega ali drugačnega ravnanja. A vsako poglavje zase je že izklesana celota, lepo zaokrožena, večkrat uvajana s splošnimi razmotrivanji.

Ime Poljana, često na Slovenskem, so mu posredovale Poljane nad Prevaljami, preko katerih je večkrat hodil in jezdil na pošto ali karkoli v Prevalje. Tam je tudi še danes velika ekonomija. In čisto v smislu splošnosti svojega romana naziva s sličnimi občimi imeni še druge kraje: Dolina, Trata, Dobrava, trg, mesto, domovina, tujina, potok, reka. Kot model za Trato fungira Toševo posestvo v Bratislavcih pod Polenšakom, ki je slovelo za njegove mladosti. Ko se je vozil s počitnic v Ptuj v šolo in si »tuji romar« zamišljal srečo, ki »je zaradi nje blagroval prebivalce ponosne domačije, z vitkimi topoli ovenčane«. In ker se mu je zdelo, da nekako propada, si jo je slikal v vstajenju.⁶⁵

Ko opisuje cerkev, pokopališče, šolo, župnišče, hribe v ozadju in dolino spodaj, ima pred seboj Št. Danijel, prejšnjega župnika Jož. Rakeba in učitelja, kar pa se tiče razpovrstitve Trate in Doline, glavnih dveh hiš v romanu, v glavnem odgovarja prvi Brumnova in slednji njihova hiša v Ključarovcih. Za trg je običajno mišljen Ormož, za mesto pa Ptuj. Pot Flo-

rijan je Kukovec, pismouk, ker je imel sveto pismo.¹² Nande Poljanec je po imenu Vinko Poljanec, župnik v Škocijanu, isti kot v Poljančevem Cencku, ki je bil že v bogoslovju v Celovcu ambiciozen fant in je danes eden izmed voditeljev Koroških Slovencev. Dolinarjev Ivan je v glavnem on sam, nekaj tudi brat Tone, ki bi naj bil šel tudi študirat. Njegova mati je bila iz Senika, torej res nekoliko iz hribov. Vilma bo menda Brumnova Otilija, Tinka pa Lojzka Pintaričeva. Kovačico z njenim možem pijancem in vdovo mizarja Petka je opazoval v Št. Danijelu. Njih usodi se lepo izpopolnjujeta. Kovačica ima svoje otroke že v svetu, vdovini šele hrepene po njem, zlasti Gabrijel.

Z n a č a j i so dobro podani. Zlasti železni Železnik na Trati; njegov brat Tomaž; miren, tih in delaven Dolinar; vztrajni in podjetni Nande od zlatolask preko božičnega stolca do Trate; pismouk Florijan s svojo lajiško apostolsko nalogo in nekakim otroškim vrtcem pri vdovinih otrocih, ki doraščajo; usoda naših izseljencev in služkinj pri Kovačici; smrt starega župnika, motiv treh kraljev in nastanek legendarnega venca okoli pokojnega župnika ter delo mladega, novega provizorja in župnika, njegovo društvo in posojilnica. Peter Železnik in žena Malka; trpinka Marija; življenjski delavnik Katre in Andreja; usoda marsikake sirote Jerice; stari, vpokojeni učitelj Močnik, ki ne more proč; naši narodni grehi: »narod lahkomiselnih razsipalcev«, pijančevanje, tujina in med inteligenco zlasti vagabundstvo.⁶⁷ Na meji so vse bolj občutili potrebo po sleherni narodovi sili.

In vse to, ker ni ljubezni: v družinah, med sosedi, po naši domovini in za nas še zlasti v tujini. Zato pred vsem njeno gorje, ki kvari in pokvari toliko naših ljudi. Le odločni Nande jo užene in Lojze se zdrav vrne.

Če bi se komu zdel roman morda nekoliko pesimistično nadahnjen, naj pomisli, da je župnik le po-

magal v nadlogah in so se le v teh ljudje zatekali k njemu; v sreči so že sami opravili. Kot vedno. A tudi te diha vse polno po romanu, toda večinoma le v srcih. Tako je pač na deželi.

E t e r i č n a ljubezen v romanu je seveda idealizirana. Takih žensk v svetu pravzaprav ni. A zanimivo: naši literati-duhovniki so jo v svojem hrepenju dvignili višje kakor ženske-pisateljice in pesnice.⁵⁹

In še zagovor — če je potreben — njegove nežnosti in tožnosti, ki je nekateri nočejo prav razumeti. On nam pogloblja naša srca čisto v smislu Cankarjeve Kamrice. In kdor enkrat občuti vso lepoto globin in višin ljubezni ob Meškovi knjigi, tega bo osvojila in mu dala mnogo. In ne bo postal mehkužen tožbar, kot ni on. Vztrajen delavec bo na življenje poti preko vseh kriz in razmer. In bridkost in nesreča, senčna stran življenja, ki nam jo kaže kot Cankar, le z druge strani, vznemiri in osvoji nekatere veliko bolj kot karkoli drugega. In za te je pisal Meško. V tem romanu pravi sam: »Bridkost je napolnila srce. A čestokrat rodi bridkost velik odpor, gneva poln, neupogljiv in gazeč vse ovire. Najčešče v srcih, od narave mehkih, če se jih rani pregloboko. Tako v srcu Dolinarjevem.« Tak je bil pač tudi Meško. In take osebe so mu ljube. Skoro vse v romanu pozitivne osebnosti so take: oba Dolinarja, Nande, Andrej, Tilka in Vilma. In vendar, kako so sami v sebi in življenju močni.

Tak je sedaj umirjeni Meško, poln dobrote in ljubezni. In prav ta roman nam ga pokaže kot duhovnika, pastirja in čuvarja svojih faranov tista leta, ko se je iskal in našel na podeželski fari in kakor ga je ta izoblikovala v svojem osredju svojemu poklicu. Podan pa ni razvoj in utemeljitev vsega tega, ampak zopet le konkreten rezultat. Ob prelomu prve dobe se je v romanu Kam plovemo poslovil od mladosti, ob končanem razvoju v drugi pa si je zopet v roma-

nu postavil program za življenje — v poklicu, nakazal svojo življenjsko nalogo, kakor jo je umeval in kakor se mu je zdela vredna, da ji posveti svoje življenje. Svojo pot in usodo je prav lepo ponazoril — za mladost ob kaplanu in ob župniku za stare dni. Svoj literarni program pa je itak že imel od odločitve za bogoslovje. In v tem izdelanem pravcu bo sedaj brez posebnih sprememb teklo mirno dalje njegovo življenje. Njegova

o s e b n o s t i n i n d i v i d u a l n o s t

v življenju in pisateljstvu sta sedaj že dovršeni in stopata taki v službo domovine. Svoje težišče imata že v Tihih večerih. Tam so vse Meškove značilnosti najbolj zgoščene in nam ga prav ta zbirka najbolj vsestransko predstavlja v naši literaturi.

V gimnaziji ga vidimo, kako se išče v svoji epski prvi dobi, ki jo barva realizem in zaključi naturalistični roman »Kam plovemo«, s katerim ji je postavil spomenik prav v dobi, ko je v bogoslovju — na prehodu — sam že iskal poti v svojo končno sprostitev. In prav zato, ker je bila ta njegova prva mladostna doba tako razgibana in neugnana, kakor je bil on sam in kakor je želel ostati, nam je laže razumljiv njegov srdit boj za nov izraz in obraz, do katerega je na vsak način hotel priti zaradi »ljubezni do domovine«, ki ji je tudi v spremenjenih razmerah — in še prav v njih — hotel pokloniti vse, kar je bilo še v moči njegove volje in sili srca. Tako smo opazovali novo usmeritev, pri kateri polagoma odмира zunanja realistična forma in prihaja do veljave notranje duhovno gledanje, pri katerem se sčasoma povsem uveljavi tisti Meškov ton, ki ga zasledimo pri njem prav narahlo že od vsega početka, a se je tako razmahnil prav v tej dobi njegove dograditve. Ta nova era mu je dala prosto pot kot nekako edino možnemu izhodu v enotno ubranost, zaradi česar se je tudi razvil v vse strani in prav on kot

najbolj značilen dal Mešku glavno oznako njegovi individualnosti v naši literaturi. V začetku je vsebinsko pobarvan z njegovimi osebnimi boji — Moje poti in Tihi večeri — ter je prav zaradi tega tako izviren, sočen, živ in prepričevalen, potem pa preide od subjektivnih tudi do bolj objektivnih snovi — Na Poljani in še dalje — kjer je že manj borben in prihaja bolj do drugih ljudi, pri katerih ni tako neizprosen, ampak prav zaradi svojih izkušenj vse bolj ljudomil, svečenik in tolažnik.

Lepo pa lahko opazujemo, kako gre pri njem življenje in literarno delo roko v roki in kako se oboje prepleta, vpliva in dopolnjuje. Ako bi ne bil šel v bogoslovje, bi skoro gotovo nikoli ne bil postal to, kar je bil že tridesetleten. (Za ta slučaj pa se nam odpirajo še vse drugačne perspektive — prav on bi nam v svoji volji in potrpljenju najbrž dal romane, ki bi jih prav brez sramu lahko postavili ob stran rusko-francoskim tako ali drugače realističnim platnom.) Sicer je res, da mu je na tej novi poti prišla črtica z vso njemu odgovarjajočo bitnostjo in tehniko ob drugi dobi tudi časovno kakor nalašč naproti, toda tudi on njej — in ako bi ji ne bilo ozadje v njegovih razmerah tako lepo pripravljeno, bi vse to najbrž ne pomenilo mnogo, ker vidimo tudi pri ostalih naših realistih, sodobnikih njegove prve dobe, kako je šla mimo njih skoro brez sledu. Cankar ni noben migljaj proti temu, ker on pravi realist sploh ni bil, kaj šele naturalist, ker tudi po svoji življenjski konstituciji ni bil za to smer, on s klanca siromakov, hrepenečih in pretečih.

Pri Mešku pa m o r a m o pri njegovem izoblikovanju upoštevati še prav njegovo voljo po literarnem udejstvovanju, in sicer v taki smeri, da pri tem ne pride v konflikt z objektivnimi normami svojega stanu. Morda ga je ta boj do vsega tega tudi prežgodaj in vse preveč okupiral, preveč utrudil, ker se nekaterim zdi, da teče pozneje njegovo življenje ne-

kako preveč tiho, mirno in nekoliko prepasivno. Morda je tu tudi tisti pojav presaditve z dežele v mesto, kakor ga omenjajo pedagogi, soudeleženi pri ponovni precepitvi in življenjski preusmeritvi s svojimi nujnimi konsekvencami poleg precej po Meškovo izdelanih — a v d e j a n j u izvedenih — strogo vzetih zahtev njegovega stanu. Morda so k temu doprinesle svoj delež tudi strožje cenzurne odredbe iz Rima 1905. leta, kakor jih omenja Ante Petravić v svoji izborni študiji o Mešku, ker jih je Meško upošteval, čeprav na Koroškem ni bilo tako strogo in je imel dobre prijatelje in zagovornike pri samem škofu. Vendar njihovo važnost zmanjšuje dejstvo, da je bil Meško že pred njimi dovršen in so izšle vsaj zanj že precej post festum, le sodelovati ni mogel več, kjer bi hotel.

A kljub vsemu je s i n t e z a njegovega življenja — kot življenja z vsemi njegovimi imanentnimi zakonitostmi sploh — njegovega hotenja in okolja z njegovim hotenjem v njegovi literarni aktivnosti tako vidna, da se nam nudi kar sama po sebi. Burna celjska doba — razmah na zunaj in realizem. Na prehodu: volja do oblikovanja ob oddaljevanju od starega in še brez novega — resnične »slike in povesti« iz domačega kraja in kakor jih je poznal iz mladosti, a skoro vse in vedno bolj pobarvane z njegovim podtalnim čuvstvovanjem, ki prihaja vse bolj in vedno bolj do veljave. (Naj ob tej »podtalnosti« takoj omenim še to: Lahko bi kdo rekel: podtalno, torej prav, da je prišlo do veljave, ker to je vsaj res njegovo. Da — toda prav ta podtalnost je bila najprej nekoliko nasilno prizvana, ker je že vnaprej čutil in slutil, kam bo šel čolniček njegovega življenja, kar mu je zlasti zaradi tega nekako značilno odpovedujoče barvalo že njegove prve umetniške izjave, potem pa ji je bil v danih razmerah vhod na stežaj odprt, da se je lahko razbohotila tudi na račun česa drugega. Prav zaradi tega vidimo, da je njegova prva doba mnogo bolj jasna in označena po vsebinski kakor po for-

malni strani, dočim je pri drugi prav nekoliko nasprotno.) In končno njegova tretja, zaključna faza: umirjen na zunaj, razgiban v svoji razbičani notranjosti prihaja do čustvene in psihološke črtice, kjer se sprosti in si prisvoji svojsko noto. Literarno bi rekli, da je tako od prve do zaključne smeri prišel od renesanse do klasicizma, vsebinsko pa: od burnosti celjskega življenja do svečenikove tihote, od rezkega naturalizma do nežne ljubezni, pri ženskah od njihove strastnosti do srčne miline. A vendar kako tu utemeljeno prihajamo od enega protislovja do drugega. Da pa tudi to prehajanje ni zahtevalo svojega, si ne bi upal trditi.

Tako se je prebijal in vil Meško do svoje individualnosti v naši literaturi, do katere se je prav s svojo voljo tudi prebil tako nedvomno, da mu jo mora priznati vsakdo, saj pravi Petravič v svoji študiji 1923, da mu težko iščemo primere v tem oziru tudi pri drugih narodih, ki so ga prav zaradi tega toliko prevajali — ako se jim seveda ta njegova individualnost prilega. Formalno nam je tudi razumljiva, vsebinsko pa je z vsemi njegovimi motivi v glavnem rezultat njegovega poklica in še vsega, kar je ta favoriziral — včasih tudi preveč in preko mere in na škodo drugega. Tako je on, ako hočemo že rabiti ta izraz, k a t o l i š k i p i s a t e l j bolj kot vsi drugi, ki so propagirali to smer, izvzemši Silvina Sardenka. Pa taka karakterizacija je seveda sicer neporabna, čeprav pri njem skoro malo manj, kakor za nas slična, da smo Slovenci ali katoliški ali pa nas ni. Nekateri ljudje se pri nas tako radi zadovolje s katoliškim znakom in vse drugo navržejo, kakor se je to tako in često pokazalo tudi pri Mešku.

Da omenim še njegov jezik. Realist kleše pregnantno in adekvatno, simbolist označuje impresijonistično. Drugo je končno postal on. A čudno ni, ako je morda vsaj nekoliko nijansiran od prvega. Prav njegovi participi — se mi zdi — imajo delno

svoj izvor v tem. Meško jih uporablja namreč zato, da se izogne predolgim stavkom. In nekak spomin proti njim mu je menda ostal prav iz te prve dobe, dočim mu je pero v drugi hotelo za njimi, ker moderna se jih seve ni branila. Pa tudi zvočnost, ritmika, plastičnost, ki je je poln njegov govor, mu je zvenela v teh deležnikih na —oč in —eč. Klasičen primer je n. pr. v Vojaku Ivanu: »In šli so — pojoč in vriskajoč, a s solzečimi se srci . . .« To je nekaj res Meškovega. In kako plastično je povedano. V »pojoč in vriskajoč« kar čutimo harmoniko. Sicer je njegov govor lepo oglajen in mirno teče. Besedni zaklad pa je pester, kakor sploh pri moderni.

V ostalem nam ga je dobro označil Izidor Cankar v svojih Obiskih, kjer omenja tudi njegovo večkratno prepisovanje samega sebe, v čemer se kaže njegova vestnost do dela, s katerim služi domovini.

Literarno delo mu je namreč služba domovini. To pa je zopet značilnost iz tistih časov, ko je bil pri nas vsak politik tudi literat, kar v Meškovih mladih dneh na naši severni meji še ni bilo neaktualno. Vošnjak, ptujski dogodki pred 25. leti. Vendar pa ta njegova služba domovini pri njem ni taka kot v prejšnjih časih pri drugih in še pri Vošnjaku — snovna — ampak kakor jo je gledala moderna, v narodovi bitnosti in notranjih zakonitostih poleg umetniške obdelave. Larpurlartizem je sicer poznal, saj je kar ex abrupto tudi predaval o njem, a sam se k njemu ni nikoli prišteval. — Šele po dobojevanju svoje individualnosti in življenjskega ravnotežja, ko je bolj obrnil oko od sebe v slovenski svet okoli sebe in videl do dna vso našo narodno tragiko, ki jo je ob butanju nemških valov resnično in globoko občutil, kar mu lahko verjamemo, je v svojih dramah službo domovini pustil do besede včasih tudi na škodo dramske učinkovitosti in zakonitosti. A to je bilo tedaj v zraku. Saj so epiko polirčili, zakaj ne bi še dramatike. In Župančičeva

Veronika Deseniška zaradi svoje lirike gotovo objektivno ničesar ni izgubi, ampak prav nasprotno, čeprav je nemogoča pri ljudeh, ki lirike že same ali ne občutijo ali pa ne prenesejo. In pri Mešku je bilo to prav tiste čase, ko je sodeloval pri Domu in Svetu in mu dobra tendenca ni bila tako daleč. A drugod kot pri dramah in ne zaradi drugega kot domovine Meško ni šel preko meje, ker je pisal po svojem doživetju in pregnetenju, po notranjem imperativu, kjer pri umetniku ni mogoča tendenca, ampak le ideja dela.

Da nima velikih in novih idej, sem slišal. Za nas razumljivo, v kolikor je res. Najprej so bile pri naši moderni sploh odrivane v ozadje zaradi konkretne borbe z vsem starim in okostenelim, potem pa je veljala za našega Meška katoliška dogmatika, kjer je vse točno določeno in opredeljeno, on pa preko nje ni smel in pozneje tudi ne hotel ter mu zato ni preostajalo drugega, nego te katoliške zakonitosti aplicirati na življenje, kar mu je seveda nudilo široko polje in je tudi često storil ob prikazovanju vseh, zaradi vsega nekrščanskega v svetu trpečih, ki nam jih je slikal s takšno ljubeznijo — saj je bil često sam izmed njih. Zlasti v hrepenenju svojega srca varana in ogoljufana dekleta nam je znal približati. Lahko si jih je namreč predstavljal ob svojem razočaranju. — Splošno moremo sicer reči, da je tudi tako opozarjanje na neskladnosti v zvezi z idejnim delom, če pri tem pokažemo tudi na nova pota, kakor je to često storil Cankar. Meško je v tem oziru opozarjal seveda na večno veljavna katoliška načela, ker pri ideologiji oltarja, ki ga je zastopal in od njega živel, ni hotel biti najemnik. Specifično naša poteza, ki bi bila prav lepa, ko bi bila malo bolj samostojna, vsaj toliko kot pri Mešku. A kakor sem že omenil: vse to naše duhovno življenje, o katerem govoriti in pisati je še danes sila riskantno, nam je on s svoje strani tako nazorno ilustriral, da je s tem napravil velik korak naprej, ker pred njim ni klonil,

ampak nam ga je pokazal in s tem pri mnogih preprečil, da niso zapadli njegovi trpkosti, temveč šli z zavestjo dalje lepšo pot. To je Meškova velika zasluga, to njegov za nas dragocen obolus progresu, čeprav se komu zdi, da ni povedal nič velikega in novega. Prav ob vplivu Papinijevem in Wittigovem po svetovni vojni pri nas je ta njegova smer že v začetku našega stoletja prav zelo nova in posebno za nas važna.

In razumljivo nam bo prav s te strani, da je med našo moderno imel prvi za seboj tako široko četo častilcev in čitateljev, ki je nanj prisegala, govorila z njegovimi besedami, a po njih smislu že drugače ravnala. In prav ta njegova ideološka stran v moderni literarni obliki je bila, ki je kot povodenj potegnila za seboj mlade ljudi tudi daleč izven literarnih krogov, čeprav je mladina vedno blizu literaturi. To je pri Mešku tista konkretizirana osebna nota, kakor si jo je prikrojil čisto v smislu moderne, ki je storila to čisto po svoje še marsikje od eseja do pravljice. In prav borbenosti naturalizma, ki je v naši literaturi šele prvi bojevito nastopil, moramo v precejšnji meri pripisati Meškovo korajžo in samozavest ob prepričanju, da je resnica in pravica na njegovi strani, kar je bilo seveda res, kakor danes že lahko ugotovimo. In zdi se mi, da je za to splošno človečansko Meškovo borbo vse bolj lahko prišel do veljave naslednja leta Ivan Cankar. Tako se ta dva naša glavna zastopnika moderne v naši literaturi lepo dopolnjujeta v marsičem.

Da ni Meško danes več tako glasno čaščen in upoštevan nam je razumljivo, ker si je ideološko že priboril svoje upoštevanje, danes aktualnih vprašanj pa ni obdelaval v taki meri, ker je dorasel pred 30 leti, je bila vmes svetovna vojna in imamo danes zopet nove težave, ki nas gnjavijo — čitamo pa večinoma rajši prevode.

A prav ta njegova občečloveška in človečanska nota ter intimna lepota njegove knjige bo i interesno i literarno poleg njegove individualnosti povzročila, da bo ostal v prvi vrsti naših umetnikov, pa naj potem mi sami ostanemo tako ali drugače.

LJUBEZEN DO DOMOVINE.

Tak je bil naš Meško tridesetleten pred tridesetimi leti — dograjen.⁶⁸ V višino in globino odslej njegovo delo ne bo šlo več, le še v širino, a v to pa tako, da je prav za prav ni snovi, ki je ne bi obdelaval ter je tako oplodil slednjega našega človeka, ki je bil uglašen na njegovo umetniško struno, pa naj bo tu ali preko morja. Sodeloval je vsepovsod, ponatiskovali so ga in skoro vsakemu uredniku je kaj poslal. Vendar pa se bo kljub temu še nekajkrat kosal s sočnostjo onih najbolj njegovih, najbolj umetniških in najmočnejših svojih let — Meškovich let v naši literaturi — in to zlasti v Legendi o umrli in zopet oživelih ljubezni ter v Našem življenju.

Za nas pri njem sedaj ni nobene problematike več. Kar je že, to bo ostal. Je zrel človek in umetnik. Znan nam je njegov svetovni nazor in poznamo njegov značaj. Človek duše in srca, ne teorije. Imamo ga kot na dlani. Ob svoji razviti osebnosti in literarni individualnosti bo pisal dalje z vest svoji edini življenjski ljubezni do domovine, kakor se je bil zaklel dvajsetleten. Skromno bo živel daleč od sveta kot doslej, šel še kdaj na kako potovanje, sicer pa ne bo storil v svojo osebno zabavo prav ničesar.

Preostane mi sedaj za zaključek ob tej priliki le še kratka naznačitev njegovih dni in del v teh zadnjih tridesetih letih — za vse njegove častilce in čitatelje.

Živel je v tej dobi na Zilji, kjer je bil inštaliran 2. septembra 1906, kakor sam piše v tamkajšnji župnijski kroniki.

Marija na Zilji, kjer ga je obiskal tudi Izidor Cankar, je župnija pol ure od Beljaka proti Baškemu jezeru. Nekako kmalu za Vrbskim jezerom. Precej

veliko posestvo je dajal v najem, čeprav mu je bilo včasih žal, sam pa je imel le gluho staro kuharico in kozo za mleko. Na nekoliko dvignjenem mestu za župniščem nad Dravo na oni strani proti Beljaku je imel tu svoj prostor, kjer je delal, razmišljal in čital. Ljudje so ga imeli radi, zlasti Bačanje. In tudi on jih je bil vesel, ker so bili bolj zavedni Slovenci. Tudi pot po gozdu do tja mu je ugajala. V šoli pa je bil v splošnem strog. Učil je pol ure slovenski, pol nemški. Tudi slovenske knjige je izposojal mladini.

Na Zilji se nista razumela le s protestantom in gostilničarjem Moserjem, ker je hotel 1911. pri cerkvi napraviti mlin, česar Meško ni pustil, ker bi motil službo božjo. Komisija se je postavila na Meškovo stališče. Pa so mu nagajali. Tudi 3. aprila 1913. pri pogrebu protestanta Bergerja, ki je prodajal protestantske biblije, so šli trije kmetje kar v cerkev in zvonili; njega prav takrat ni bilo doma, a je pred odhodom naročil cerkovniku. Pa so rekli, da je župan ukazal. Meško, fin in nežen človek in brez vsake zaslombe, sam, pa v tako vročem obmejnem pasu med večino pohlevnih Slovencev in peščico Nemcev-protestantov in divjih nemčurjev. A delal je vztrajno in ni klonil pod nobenim pritiskom, če je le imel kaj opore v zakonu.

Pa tudi sicer se je mnogo upal. Če se zamislimo v one čase nemškega pritiska pred in med vojno tam na Koroškem, nam bo vsaj deloma razumljiva bridkost, s katero je 1909. zapisal v kroniko: »Pri konferenci 7. VII. je g. dekan in za njim vsa nemška avantgarda napadla mene, ker pišem slovenske matrike. A to vse te Nemce vendar nič ne briga! Žalostno pa je bilo, da pri tem niti eden slovenskih duhovnikov ni upal reči ne besedice! Koroški Slovenci!« Edino stari nemški župnik Schreiber iz Trebnjega ob Beljaku se je potegnil zanj, češ, da ima po njegovem mnenju pravico pisati v slovenščini. Trunk, ki tudi ne bi bil molčal, je bil tedaj že v Ameriki. V

matrikah je kar pisal slovenska imena v slovenski ortografiji in vse slovenski, in sicer prvega pol leta 1909. Imena je sedaj pisal zopet v prejšnji nemški obliki, ostalo slovenski kakor prej. Kronike in drugo je vedno in vsepovsod začel pisati slovenski, kamor je prišel, tudi če prej tega ni bilo. Na Zilji so te knjige še vse ohranjene kot v Škocijanu in seveda v Št. Danijelu, le v Tinjah je kronika izgubljena, a spisek pridig je ohranjen. Zlasti mnogo preganjanja je bilo med vojsko in tik po njej. Tudi Meškovi spisi govore o njem.⁷⁰ Vse premalo se zavedamo, koliko so takrat nekateri naši ljudje pretrpeli zaničevanja in krivice samo zato, ker so tiho ljubili in delali za svoj narod.

V postu 1916. Kar nenadoma in na tihem je prišlo ponj z vozovi kakih dvajset orožnikov in ga odpeljalo v Beljak. Ljudje niso ničesar vedeli in so začeli nekateri kar jokati. Avstrijci so doživeli na Laškem poraz, pa si ga niso znali razložiti. Tu je nekdo denunciral, da je videl ponoči v zvoniku luč in da so tako z župnikom Trunkom na Peravi in odvetnikom dr. Ghonom, ki je bil laškega rodu, na ta način dajali Lahom znamenja. Ni bilo seveda nič res. Na pustni večer je, kakor pripoveduje Miha Grafenauer, tedanji organist na Peravi, res šel nekdo po note na kor v zvoniku. In celo to so opazili. A Hochmüller pravi, da so si bili takoj na jasnem, da je krivec med Nemci, če je bilo kaj na onem porazu, kar se je pozneje menda res izkazalo.

V Beljaku so jih zaprli v prejšnjem hotelu »Pri tigru« ob pošti pri Dravi. Imeli so vsak svojo sobo in Meško tudi vojaško hrano — k čaju krompir in še dvakrat dnevno črno kavo. Stvar je zgledala zelo resna. In negotovost jih je mučila. Meško je mislil, da pridejo na vislice,⁶⁹ kakor pravi Grafenauer. Ob neki priliki so se tudi spovedali med seboj. Obiskati se jih ni upal nihče, vse se je balo. Pometali in ribali so si sami. Poslanca Grafenauerja in župnika Sturma so po

dveh dneh odpravili v Gradec in nato na Dunaj. O stvari so pisali tudi češki časniki in je bila tudi interpelacija v parlamentu.

Na Jožefovo so ga izpustili, a na Zilji ni smel biti. Vojaška oblast je namreč zagrozila, da ga takoj zopet zapre, ako se ne umakne z Zilje. Najprej je bil poslan v planinsko župnijo Javorje pri Črni, nato pa ga je gostoljubno sprejel župnik Bayer, Čeh, v Grabštajnu. Pozneje je bil dva meseca v gorski vasi Korte, tri ure nad Jezerskim, tik pod Obirjem, in nato zopet dva meseca pri proštu Gregorju Einspielerju v Tinjah. Od konca oktobra 1916. do začetka avgusta 1917. pa v Apačah, na prevesu Podjune in Roža. V avgustu 1917. se je smel vrniti na Ziljo. Decembra 1918. je enkrat za dva dni zbežal pred tolpo v Št. Jakob k župniku Ražunu, na predvečer sv. treh kraljev 1919. pa preko Karavank. Časopisi so pisali, da je ubit. Ljudje so takrat tam naenkrat kar podivjali. Kradli in razbijali. Naslednjega jutra so ga vsi divji iskali v župnišču in pri znancih. »Kar na prvi paum bi ga obesili«, mi je pripovedovala Slovenka na Zilji. Razbili in razmetali so mu vse in pokradli. Še več let po tem je neki sosed javno hodil okoli v njegovi suknji. Pa je imel tedaj od okrajnega načelstva dovoljenje, da sme bivati na Zilji in se mu ne sme ničesar zgoditi.

Meška potem ni bilo več na Ziljo. V coni A so bile itak le Bače. Gostoljubno streho je našel pri oo. frančiškanih na Brezjah, kjer je ostal do avgusta. Smolej v Ameriki je zbiral zanj in ga vabil tja, pa se ni mogel odločiti. Tako je 16. avgusta 1919. nastopil kot namestnik prošta Gregorja Einspielerja proštijško župnijo Tinje v coni A, kjer je v neznosnih razmerah ostal do plebiscita. Proštija je bila razbita in brez oken; stanoval je v neki luknji v kaplaniji, kamor so enkrat celo streljali skozi vrata. Kadar je bilo le mogoče, se je mudil zunaj pod lipo, od koder je lep razgled, ter tam čital in pisal. Živel je strašno skromno,

skoro ob samem mleku in kavi. In 9. septembra 1920. sta bila z bogoslovcem Trabesingerjem še prav nečloveško napadena nad gostilno Korpič v Dolini, ko sta se vračala iz Celovca. Meška so vsega zmlatili, da je bil ves krvav in skoro v nezavesti. Zaradi tega dogodka je ljudi doma v pridigi zaveril, da je greh, ako ne glasujejo za svoj materin jezik in narodnost.

Po plebiscitu — 10. X. 20. — je bil do božiča v Leonišču v Ljubljani, nato pa do konca junija 1921. zopet na Brezjah. Od tu je tudi šele resigniral na Ziljo, ker so bile politične prilike take, da na vrnitev ni bilo misliti.

V juliju 1921. je bil kaplan v Dravogradu, a od 1. avgusta 1921. je župnik gorske župnijice Sele pri Slovenjem Gradcu pod Uršljo goro.

Meško je fin gospod so mi pravili po vseh krajih, kjer je služboval. Po vojni se ni niti pritoževal nad tem, kar so mu določili predstojniki. Še celo rekel je, da je zadovoljen. Kaj bi razlagal, saj dobro vedo, kaj so Sele za pisatelja. Pozneje so nekateri hoteli, da bi postal monsignor. Pa ni. Le dekan še pozneje. Ni verjetno, da bi na Selih imeli še kdaj dekana.

Tako živi svoje borno življenje sedaj. Niti za knjige in časnike nima. Mesečno dobiva 600 Din plače. Ob petdesetletnici se ga je javnost res spomnila: g. Arnuš je s pritegnitvijo ženskih društev zbral zanj 34.000 Din. A to hoče imeti Meško le za knjige.

In še vedno pridno dela kljub vsemu in se zanima za vse novo na literarnem polju pri nas in drugod. In se v svoji samoti veseli vsakega napredka in prospeha svoje domovine.

Svojega dela se sicer zaveda, a se zaradi njega ne tolče samozavestno na prsi, presojo o njem pa prepušča drugim in času. Tudi sicer svoje sodbe ne vsiljuje.

Tako živi na Selih on, ki se je v mladih letih odločil za »ljubezen do domovine« in se ji ni v de-

j a n j u izneveril vse življenje, čeprav je moral prav zaradi tega marsikaj prenesti.

N j e g o v o p i s a t e l j e v a n j e

v tej dobi pa je tako obsežno, da ga povsem ne moremo niti prav pregledati. Vsepovsod je sodeloval in narod je tako čital in užival njegove plodove — tu in onkraj morja. V Ameriki so naši listi kar ponatiskovali brez vprašanja in honorarja. Mnogo ga je tudi prevedenega, zlasti pri Čehih skoro v celoti, pa tudi pri Slovakah, Srbih in Hrvatih, Poljakih, Rusinih, Špancih, Angležih, Italijanih, Lužiških Srbih in drugod. Ogromno je napisal te čase in še vedno piše in prodira med svoj narod in v tuja slovstva.

Samo v posamezne skupine si pregledno razdelimo njegovo delo.

Svojevrstni subjektivni Meško iz prešnje dobe še se nam kaže najbolj v Legendi o umrli in zopet oživelih ljubezni, v Marijinih kiparjih in v Našem življenju.

Umetniški tvorec — slično kakor v času Slik in povesti pri Slovenski Matici — v Požigalcu, Dveh slikah in Slikah 1918.

Pisec zgodovinskih slik: Črna smrt, Kobilice, Drama izza davnih dni, Marija Magdalena.

Dramatik: Na smrt obsojeni, Mati, Pri Hrastovih.

Mladinski pisatelj: Mladim srcem, 1911, 1914, 1922, Volk spokornik, Našim malim, Mladini.

Avtobijografske so zlasti: Iz raja mojih dni 1918. in Mladost 1928.

In še cela vrsta potopisov, meditacij, nabožnih spisov in pridig. Lepe so zlasti Legende o sv. Frančišku.

Tudi kritično se je nekoliko udeleževal mimorede in napisal nekaj memoarskih člankov in nekaj ocen.

Nežnemu umetniku naših src želimo za njegovo 60letnico, da bi bil vsaj kolikor toliko srečen v svoji skromnosti pri svoji ljubezni do domovine.

Ko bo naša domovina, edino njegovo življenjsko vodilo, za katero je delal in trpel vse svoje življenje, velika in močna, bo v njej tudi vse bolj upoštevano živelo njegovo delo.

OPOMBE.

1. Ks. Meško. Črtice. 1931. (Slovenske gorice.)
 Fr. Baš: Prlekija. G. V. 1928. Prleki. II. 1931. št. 5.
 Janko Glaser: Pohorske poti. 1919. (Klopotci.) Čas — Kovač 1929. (Jesenska pesem.)
 Rudolf Maister: Kitica mojih. 1929. (Ciklus: Slovenske gorice.)
 Stanko Majcen: Ciklus »Zemlja«. DS 1923.
 Miran Brankov (dr. Franc Mohorič) Pesnitve 1916. II. (Lozinke.)
2. Dr. Fran Kovačič: Slovenska Štajerska in Prekmurje. 1926. Zgodovina lavantinske škofije. 1928.
 Janisch: Topogr. u. stat. Lexicon von Steiermark. 1885.
3. Dr. Fran Kovačič: Herman Jurij in njegova gimnazija pri Sv. Tomažu nad Veliko Nedeljo. ČZN 1926. (ČZN 1927: Dodatek. M. Zemljič.)
4. Ks. Meško: Iz raja mojih dni. Vrtec 1918. Str. 102.
5. Mat. Zemljič, župnik pri Sv. Tomažu mi je poslal po ondotnih knjigah (Krstna od 1758. dalje) sledeči rodovnik:

Blaž Meško, colonus	—	Gera Magdič
/		
Štefan Meško colonus ex Germ seu Klu- čarovic	—	Uršula, roj. Štiberc
/		
Rojen 24. XII. 1771, poročen 3. II. 1796		
/		
Štefan Meško Rojen 9. XII. 1806, poročen 14. II. 1826	—	Urša, roj. Gašparič iz Seanec
/		
Anton Meško Rojen 7. VII. 1840, poročen 1. II. 1864, umrl 17. XII. 1924.	—	Marija, roj. Obrán iz Senika Rojena 15. IV. 1839, umrla 10. XI. 1905
6. Jelena (Lepa), žena Dmitra Zvonimira, je bila hči ogrskega kralja Bele I. iz zakona s hčerjo Meška II.
 Ime samo izvaja univ. prof. dr. Franc Ramovš iz Měch.
7. Na Poljani. 1907. Str. 56.
8. Marija, roj. 2. V. 1866. še v stari hiši, ki je bila tam, kjer so sedaj hlevi in še malo niže.
 Alojzij, roj. 7. V. 1869. Kovač, ož. v Hranigovcih 27.
 Anton, roj. 4. IV. 1871. Bivši dež. poslanec. Ož. v Lahon-

- cih 12. Za god je pošiljal pisatelju verze. Kaplan dr. Jože Meško je njegov sin.
- Franc Ksaver, roj. 28. X. 1874.
- Ivan, roj. 8. VI. 1880. Sedanji gospodar. Ož. z Matildo Kosi iz Savec.
- Filip, roj. 30. IV. 1883. Kolar v Ptuj. Ož. z Majcenovo iz Seancev.
9. Ks. Meško: Iz raja mojih dni. Vrtec 1918.
10. V šoli pri Sv. Tomažu še vedo za mesto na oknu, kamor je deval liter. Če je prišel krst, je pustil šolo in šel k botrom v gostilno. Imel je strica zdravnika. Žena je bila iz Središča. Tudi brat Jakobe je bil bolj čudaški. Pasel je doma in tudi kaj delal včasih, sicer pa se kar kam zgubil in se skrival, ker so ga dražili. Pisatelj je mislil nanj pri svoji vaški sliki »Norec«. Radi obeh je njih mati veliko trpela. Prim. »Moj prvi učitelj« v Slov. VI. in »Za deveto goro« v Zab. knj. 1902.
11. Železnik v romanu »Na Poljani«. Otilija se je omožila k Rajhovim v Lahonščak.
12. Pot Florijan v romanu »Na Poljani«. Glej Mladika 1932: Pismouk.
- G. minister dr. Vekoslav Kukovec pa je doma v pol ure oddaljenih Koračicah. Je pet let mlajši in sta drugovala v dijaških letih.
13. V »Poti čez travnik« je obdelan njegov sosed Mrak.
14. Rojena 10. marca 1875. pri Sv. Tomažu 12. Poročila se je z nadučit. Sivkom in umrla na njegovem naslednjem službenem mestu v Št. Juriju ob južni železnici. Njen oče je bil trgovec, poštar in gostilničar ter kot bogataš velik mogočnej na deželi. Precej ga je v drami »Pri Hrastovih«.
15. Iz katalogov, ki mi jih je dal prijazno na razpolago g. naduč. Fr. Poplatnik in po njegovi ugotovitvi v šol. kroniki, je hodil v domačo šolo dobra tri leta:
1. IV. 1882—1883. v I. razred. Učitelj Franc Megla do I. II. 1883, na kar je supliral Skuhala do 1. X. (avg. in sept. so imeli počitnice). Popoldanski pouk. Izostal 13 opr. in 1 neopr. šol. dan.
- 1883—1884. v I. razred, 2. odd. Učitelj Skuhala, nato Stvarnik. Dopoldanski pouk. Zamudil le en dan šole.
- 1884—1885. v II. razred, 1. odd. Učil naduč. Majcen. Popoldanski pouk. Izostal 2 šol. dneva (neopr.).
1. IV. 1885. — 1. IX. 1885. v II. razred. 2. oddel. k Majcenu. Popoldanski pouk. Izostal 2 šol. dneva, 1 opr. in 1 neopr.
- Neopr. dni je v katalogih vse polno.

Slovnico, prostor. risanje, prirodoslovje, zemlj. z zgod. ima vedno dobro, drugo prav dobro (razen rač. v 4. letu). Drugo in četrto leto ima zapisane rede le za 1. in 2. četrtletje. V drugem morda Skuhala ni vpisal redov, v četrtem pa je odšel v Ptuj.

16. Zato ono o prijokanju domov s culico v Ormoških spominih ni res. Prišel je domov le na trgatev, ker so imeli sredi oktobra enkrat od sobote do srede nalašč za to prosto.
17. Nezak. sin ženske, ki je bivala v kaplanovi viničariji na Kostanju in se menda pisala Poznič.
18. Gl. razne letnike Mentorja, zlasti IV.—X. in XVI. ter Mladiko 1928. V Ptujju je od lakote včasih kar jokal.
19. Prof. Kolarič je bil prvi in dobil srebrno medaljo, drugi pa 5 gld.
20. Gl. Mentor XVI. Str. 190.
21. Gl. Kol. Mohorjeve družbe 1914.
22. Stanoval je v Ptujju.

IV. razred (1885—86.) v začetku pri Bunzanu, nato pri Neži Freund v Kukovčevem mlinu v dan. Muršičevi ulici 26. Razrednik mu je bil ravnatelj Jakob Ferk.

I. gimnazija (1886—87.) v začetku pri lončarju Schubertu in kopalcu vodnjakov Satlerju zunaj na Ljutomerski cesti, a še pred zimo se je preselil v mesto k Evi Appel pod gradom. Za razr. je imel prof. Želesingerja, matematika, zavednega Slovence. Stanoval je v Nar. domu in bil poročen z Vošnjakovo iz Celja. Ravnatelj je bil Tschanet ves čas.

II. gimnazija (1887—88.) pri Neži Freund, s katero se je tudi preselil iz Kukovčevega mlina k mostu.

III. gimnazija (1888—1889.) pri Ivanu Lovrenčiču, pos. in mlinarju v dan. Muršičevi 9. Pouka je zamudil 4 ure. Tega leta jih je tudi zvabil v čoln gospodarjev vajenec, ki je bil iz Rucmanec, in bi se bila kmalu ponesrečila oba z Dav. Majcenom. Gl. Mladini 1927. (Na Dravi.)

IV. gimnazija (1889—90.) pri hiš. pos. Evi Appel v Grajski ulici 1. Razrednik dr. Al. Unterhuber. Zamudil 33 ur pouka.

O Ptujju malo pred Meškom je med tem izšel v ČZN 1933. Murkov članek »Spomini na Ptuj«.

V Celju je stanoval:

V. gimnazija (1890—91.) najprej pri postreščku v Janičevi hiši na Glavnem trgu, nato pri Antoniji Žagar, zasebnici v Prešernovi ul. 6. V drugem semestru pa pri nekem kočijažu v Kovaški ul. Razr. Gubo. Ravn. Končnik. Zamudil 18 ur.

- VI. gimnazija (1891—92.) pri Mariji Lah, urad. sopr. na Krekovem trgu ob oglu z Gubčevo ulico. Razr. Knittl. Zamudil 9 ur.
- VII. gimnazija (1892—93.) v Weinerlovi hiši na Glavnem trgu 17 pri davč. eksekutorju Matiju Kolerju. Zamudil 5 ur.
- VIII. gimnazija (1893—94.) pri Neži Rener na Ljublj. cesti 17. Zamudil 3 ure (vedno opravičene).
- O Celju in okolici je pisal Fekonja v DS 1895. in 1897.
23. Bile so tri: Mici, Pavla in Lojzka, prava krasotica, s katero sta se rada videla. A je bila nesrečna družina. Oče je bil sollicitator (vodja pisarne) pri odv. Horvatu v Ptuju. Bil je dobro plačan. V Lojzko je bil pozneje zaljubljen njegov celjski sošolec Drevenšek, poznejši ur. Štajerca, ko je prakticiral v Ptuju. A se je radi oficirjev ustrelila. Gl. Mir božji (Romanca o izgubljeni).
24. Kontrolor Čuš v Mariboru se spominja tudi, da je šel okoli stražen glas o marib. matematiku Hirschlerju, ki zlasti prišlecev ni maral. Dr. Vrečko v Celju jih je, kot se spominja Meško, med letom sicer strašno zmerjal, a ob koncu leta le vse spustil.
25. Meško je imel vedenje befriedigend. A v katalogu je prečrtano in popravljeno v entsprechend s pripombo: »Correxit für den Ordinarius M. Kurz wegen disziplinarwidrigen Verhaltens am 14. Juli.« Tako mi je sporočil g. ravnatelj Zupan, ki mi je poslal tudi prepise spričeval.
26. Mentor IV. Naš literarni klub. Ime je sicer imel, a če je bilo res Lipica, se pisatelj ne spominja več. Najbrž ne.
27. Menda po Tavčarjevem Septimiju Severu. Poslal ga je SN, a objave nisem mogel najti. Najbrž ni izšel.
28. Mladini 1927. (Seidlov vir.) Predvsem Pustoslemšek je pisal v Vesno poročila o dijaških razmerah.
29. Znan in dober mož. Vzgojil je Gregoreca. Mešku bi bil že v drugi šoli dal neko štipendijo, ko bi bil hotel iti v mariborsko dijaško semenišče.
30. Mentor V. »Domovina se je maščevala.« Je mlad umrl.
31. Nazaj ne bo ga več nikdar.
- Zakaj solzi se ti oko,
Dekletce mlado, dekle milo,
Kaj pač se ti je pripetilo?!
Zakaj solzi se ti oko?
- Za ljubim točiš te solze,
Ki v boju je brezupen pal,
Ko srce tvoje je spoznal?
Za ljubim točiš te solze?

Nezvesta bila si mu ti!
Zato si smrti je želel,
Zato v vihar je divji šel!
Nezvesta bila si mu ti!

Nazaj ne bo ga več nikdar!...
Na širnem polju križ stoji,
Pod njim ljubeče srce spi...
Nazaj ne bo ga več nikdar.

Jaroslav.

32. Kakor mi je pravil g. min. Kukovec, je v duševnem oziru nanj precej vplival, ker je bil duhovit človek. — Sicer pa so štajerske primicije vse nekaj drugega kot kranjske nove maše. (Gl. Kraigherjevega Kontrolorja Škrobarja.) Dijaki so na njih vedno igrali svojo šolo. Meško je bil vedno Marulek — ki vse prav pove.
33. To je njegov psevdonim tega leta. Impuls zanj je dobil bolj v posebnosti dijaškega življenja. Ker so tovariši za Jaroslava vedeli, ni hotel, da bi mu zagodli kaj sličnega, kakor so v začetku osme tov. Končanu: Vzeli so mu 16 strani dolgo povestico, napisali »roman« in jo poslali ur. Funtku, nato se mu pa smejali, ko ga je ta v listnici zdelal. Sicer pa je Meško svoje delo vedno skrival pred sošolci, kakor pravi župnik Poplatnik, ki je z njim stanoval, da prav za prav nikoli niso prav vedeli, kaj dela.
34. Slovan 1915. »Anton Aškerc.«
35. Soš. Drevenška je reprobiral na dva meseca, ko mu je razrednik že pisal spričevalo.
36. Najboljši red — vorzüglich — ima le v slovenščini. Za nalogo so pisali pri Zavadlalu: Ljubi domače, spoštuj tuje. Ustmenega izpita ni imel. Lobenswert ima v nemščini, grščini (iz nje je delal ustni izpit), zemljepisu z zgodovino in verouku. Latinščino ima befriedigend in v matematiki edini genügend. Pridnost ima zadnja leta befriedigend, kakor vedenje.
37. Mladika 1928. »Mladost.« V. (Sicer je še z nekaterimi tovariši mislil, da bi se na pravo preživljal s pisateljvanjem, a mu je Hribarjev primer vzel vsako veselje do tega.)
38. Šel je ponj v Ormož k dr. Heissu, v katerega je imel zupanje. Hodil je k njemu večkrat, ker je mislil, da je bolan. In mu je svetoval zdravljenje z grozdjem, ki je bilo prav tedaj v modi.
39. Res je to težko razumeti pri naši sicer dobri slovenski materi, ker vemo, da eksistirajo — kot izjeme? — tudi Cankarjeve matere, ki so vse nekaj drugega, zaradi česar tudi človeku toliko pomenijo in jim je Cankar iz-

- klesal res zaslužen spomin v naši literaturi. Pa seveda, saj tudi one druge niso vse to same po sebi.
40. V bogoslovju jo je tudi čital enkrat na sestanku, ko pod Koroščevim predsedstvom niso imeli drugega programa. O Kersnikovih Rojenicah se pisatelj spominja, da so mu ugajale.
 41. ČZN 1928. Mat. Munda: Zgod. pregled literarnega in društ. življenja v marib. bogoslovju. (Po en izvod pretipkanih Meškovih pesmi v Lipici imata Študijski knjižnici v Ljubljani in Mariboru ter Slovanski seminar ljubljanske univerze.)
 42. Iz. Cankar. Obiski.
 43. Bežek Aškercu. Pisma imam po prepisu pok. prof. Jemca, ki jih je za svojo prof. nalogo dobil od insp. Westra.
 44. Primerjaj: Slovan I. »Romanca o beli cesti.« Onega leta ni bilo snega in je bilo mnogo prahu.
 45. Niti Aškerc ni tedaj zvedel zanj. Dne 16. jan. — po izidu prve številke — mu namreč piše Bežek: »Karel Dolenc je res psevdonim; a on si je izrecno izpogodil incognito.«
 46. Kot tekma pri Tolstojevi »Ani Karenini«.
 47. In sicer v tretji štef. letnika 1897—98, kakor mi je sporočil bogoslovec Jožko Komar, sedaj že kaplan v Tinjah, ko mi je poslal njen prepis.
 48. Levčevo in Meškovo korespondenco z Lahovimi in obema Resmanovima pismoma mi je dal na razpolago v svojih prepisih univ. prof. dr. Ivan Prijatelj.
 49. DS 1920, 23.
 50. Po opombah župnika Ledvinke v knjigi pridig.
 51. »Mir« 14. febr. in 25. aprila 1901.
 52. »Mir«: 17. okt. farni izpit, 21. nov. razpisan Št. Danijel, 30. jan. 1902. imenovanje in 6. marca inštalacija. (Finžgarju piše Meško 4. XII. 1901: »Za farici bom kompetiral. A sliši se, da me nameravajo poklicati v Celovec za stolnega ceremonijarja. A branil se bom z vsemi štirimi. Dosti dela, nič časa za pisanje in grozna odvisnost.«)
 53. Zanimivo je, kaj pravi v tem pismu o Cankarju: »Tujec sem dobil v četrtek, a prebral sem jih šele kakih 20 strani, ker mi primanjkuje časa. Kakor sem rekel že zadnjič: Gospod Cankar je izvrsten pisatelj — kot mi ni ugajal — le njegova satira in sarkazem mi ne ugajata. Seveda je potrebno tudi to. A jaz si mislim pri takih rečeh: Kaj to tebe briga! Sicer pa vsak po svojem temperamentu, to je najbolje. Tolstoj ne piše kakor Turgenjev, Hauptmann ne kakor Sudermann, Pierre Loti ne kakor Zola. Glavno je, da je stvar res umetniška.« In 17. VI. 1901. mu piše zopet o njih: »Tujci mi izvrstno

ugajajo; je slična ideja, kakor v mojem Dekadentu, a v izpeljavi sva si seveda različna. Sicer pa je gosp. Cankarju lahko pisati: čas, življenje, čtivo, ki si ga le sam poželi in ki mu daje novih misli. A tukaj v gorah — Bože! Vsi jadramo bržkone v oni sarkazem, ki nam ga podaja že Tone Medved.«

Tuji so bili tiskani tega leta v K. K. na prvem mestu.

Naj ob tej priliki omenim še, kar mi je pripovedoval g. pisatelj Finžgar: Cankar, ki mu nežna Meškova lirika in tožba ni bila po naturi, mu je izjavil pozneje enkrat, ko mu je na njegovo vprašanje zatrdil, da je v življenju prav tak kot v knjigi, naslednje: »Če je pa v življenju res tak kot v knjigi, potem je vse v redu.« Dr. Krek pa se mu je ob neki priliki izrazil: »Ob tihih večerih niso po moji naturi, a jih le rad in večkrat berem.«

Pa še to: Za Karlove Vare je dobil od države malo podpora.

54. Ur. Opeki je 4. dec. 1902. pisal: »Živi in mrtvi.« Pozneje se je zanj še večkrat zanimal Fr. Grivec, a z Matico je končno obtičal. Rokopis onih 74 folio strani, od katerih so prve štiri izgubljene, je sedaj v mariborskem arhivu — kakor tudi mnogo Meškove korespondence, ki sem jo štirikrat prinesel s Sel, ko sem bil pri njem na razgovoru, čeprav le bolj o življenjskih podatkih, ker o svojih delih, njih ideji in celo osebah pisatelj zelo nerad govori. To je naloga drugih, pravi. Tudi pritožuje se zaradi svoje življenjske poti ne.

55. Na Poljani 1907. Str. 93.

56. Nagrado 300 for. je dobil Cankar, ki je baje grozil s samomorom, če mu je ne dajo. A Meško tega ni mogel pozabiti. Ko je zopet sodeloval pri Matici in izvedel iz časnikov, da je Levec odložil predsedstvo SM, mu je 26. julija 1907. pisal: »Obžalujem ta korak. Ker jaz sem Vam hvaležen za marsikaj, dasi sem bil nekaterekrat tudi ranjen, na pr. glede one častne nagrade, katere polovica bi bila pristojala pač meni, ker sem napolnil dve Knezovi knjižnici ob času največje potrebe in sta našla prav ta dva zvezka največ čitateljev ter sta bila prva razprodana. A to je zdaj že minilo! Ne denar, omalovaževanje me je ranilo! — Zato Vam izrekam zdaj še enkrat srčno zahvalo!... Z najodličnejšim spoštovanjem vedno hvaležnovidani Meško.«

Na Zabreznici, kjer je bil na počitnicah, mu je Levec štiri dni nato o tem pisal: »Da ob svojem času niste prejeli častne nagrade, verujte mi, nisem kriv jaz. Ko bi vedeli, kako težko je bilo zadnja leta izhajati s to pisano množico matičnih odbornikov in odborovih strank, ne bi

devali tega na moj rovaš. Zgodila se je marsikatera nespametna stvar, ki je nisem povzročil jaz, naposled je pa krivda le zadela mene kot društvenega glavarja... Vi ste mi bili vedno jako simpatičen človek in pisatelj, in od vsega srca me veseli, da se tudi zdaj ločiva v prijateljskem soglasju. S posebnim spoštovanjem vernovdani Fr. Levec.«

Težave pa je imel Levec že prej in je na pr. 9. junija 1905. pisal Mešku: »P r e d s e d s t v o Slovenske Maticе sem odložil zaradi zoprnih dogodkov na zadnjem občnem zboru.«

57. »V kupeju« 1905. je doživel Fr. Neubauer in Mešku le pripovedoval. — Pri Slovanu pa ga ni zadovoljil Župančičev esej »Črtica«.
58. Gl. Mentor 1911—12. Iveri III. (v začetku).
59. Zanimivo je, da sta v našem slovstvu o dekletu najlepše pisala prav Meško tu in na Poljani in S. Sardenko v svojih Dekliških pesmih. Le na nekaj mestih se jima približuje Kmetova. (Na pr. v Večernih pismih.)
60. Legenda o čudežnih očeh. Str. 53.
61. Ono o »Vagabundenfieber« bo tudi resnično in ne ben trovato. Dne 1. dec. 1901. piše namreč Opeki: »V prvi polovici novembra se me je spet lotil Vagabundenfieber in sem se 14 dni klatil po Koroškem.« In v Legendi o čudežnih očeh pravi, da jeseni ne vzdrži doma.
62. Bili so to večinoma razni rokodelci in falirani ljudje, ki so se klatili po deželi in tudi v župniščih iskali razumevanja — z uspehom in brez njega. Za delo jim seve navadno ni bilo, le za požirek žganega in denar. Svojevrsten in star je kontrast v mišljenju in vrednotenju takega brezdomca in zgaranega kmetskega očanca, ki pa s prejšnjim večinoma vedno sočuvstvuje.
63. Še prej je ponudil rokopis Moh. družbi. Pa so se menda rajši odločili za Detelovo Novo življenje. Dr. Ehrlich je pozneje rekel, da tam sploh ni bilo celotnega dela. Pa sicer se je pri Mohorjevi razumel le bolj z Rozmanom in Sketom, z drugimi manj. In eden izmed teh drugih in vodja malega semenišča v Celovcu sta celo jemala dijakom Meškove knjige, češ, saj se mu meša.
64. Primerjaj Cankarja v Podobah iz sanj. Tudi njegova Bela krizantema velja za marsikoga teh obmejnih.
65. Bratislavci (Braclavci) št. 42. (Prej 30.) Karel Vičar, rojen 1850. na Polenšaku 35, sedaj na Zasadi, mi je pravil 22. maja 1932, da so prišli sem že pred njegovo vednostjo iz Meliča, občina Juršinci, župnija Sv. Lovrenc v Sl. goricah. Njih oče je imel tri sinove: Jožeta, Andraža in Tono. Jože je ostal na stari domačiji v Meliču (sedaj

Galič Franc), Tona je odšel v Pitomač pri Gjurgjevcu v sev. Slavoniji, fara Klošter, Andražu pa je na sodnijski dražbi kupil oče od prezadolženih Vipavcev to posestvo. Hiša in hlevi, vse je bilo leseno. Hiša je stala tam preko sedanjega svinjaka na pašniku. A Andraž je postavil polagoma vse novo in zasadil palme. Ribnik je bil že prej. Andražev oče je umrl okrog 1870.

Marija Herga iz Bratislavec 41, roj. 1870, pa mi je pravila: Odkar sem začela delati, sem bila pri njih kuhana in pečena pri dobrem in slabem. Oče Andrej so me imeli radi in mi zaupali. Oni so nam naredili vse, mi smo pa njim pomagali. Kar se jaz spominjam, je stalo posestvo prav tako. Skedenj je od 1845, hiša pa menda postavljena ali vsaj prenovljena 1875, ker ima to letnico. Kovačnica je bila zgrajena nekaj let po njegovi prvi poroki (1857), vinograd, vrh in mlin pa še pozneje. Sploh je vedno gradil. Bil je štirikrat oženjen. Prva žena mu je umrla na porodu dvojčkov. Vseh svojih sedem otrok je imel od svoje druge žene Katrije Osojnik iz Gerincev pri Ptuju. Z njo je tudi vse zgradil. Umrla je 1888.

Palm je bilo 36. A med vojsko je župan Šorej ukazal, da so jih morali podreti vseh 22 na oni strani poti, je povedala sedanja gospodinja Marija, roj. Florjančič iz Brezovec, obč. Polanci, ki je 1904. prinesla za doto 3000 glđ. In še je dodala, da je med vojsko prišlo vse hudo najprej in v obilni meri nad njeno hišo. Bila je pač sama z otroci, ker mož Franc je odšel k vojakom in je pogrešan od 30. avg. 1914. Ko bi bil še župan, bi mu ne bilo treba k vojakom. Pa so se prav aprila prej vršile volitve in ni dobil večine, čeprav je bil župnik na njegovi strani, ker so mu ljudje zamerili, da je dovolil zidati novo župnišče. Po vojski sta bila še oba najstarejša sinova naenkrat pri vojaki in posestva ni mogoče več tako držati kakor včasih. Je ga 63 oralov in plačuje do 5000 Din letnega davka.

A Andraž, začetnik na tem posestvu, je bil od sile prebrisan in izurjen. Vse je skušaval, če bo šlo ali ne. Ker je bilo pri mlinu premalo vode, je napravil črpalko na jermen, da bi črpala vodo nazaj in kamen gnala, pa je zmogla le eno. Imel je ročno mlatilnico. Celo koruzo je poskušal z njo mlatiti, pa so jo potem le morali s cepi. Voze in poljsko orodje in sploh vse si je sam napravil. Bil je splošno spoštovan mož. Pri cerkvi je bil on vse. Tudi predsednik krajnega šolskega sveta je bil in je prišel tudi v šolo nadzirat v širokih bregešah in rumeno našitem kožuhu, da so imeli otroci pred njim velik strah. Sam je znal podpisati le svoje ime. Bil je resen človek

in ni trpel zlasti jezikavih žensk. Jeze ni kahal nikoli. Če se je s kom skregal, se je obrnil in bil zopet dobre volje. Živel je od 1831 do 29. III. 1904. Na veliki četrtrek je bil pokopan. Peljali so ga s štirimi konji na njegovem vozu. Po pogrebu je strašno padal dež in sneg. Posestvo je dobil najmlajši, 1881. rojeni Franc.

66. Dne 15. I. 1901. piše Finžgarju, ko gre za sodelovanje pri DS, da sodi on od daleč marsikaj drugače kot oni v Ljubljani. »Dalje je g. Aškerc negoval moj talent že v dijaških letih. Zvon me je vzgojil ter sprejel moj Hrast in Trnje in lovor v istem času, ko me je rajni Lampe zavrnil od DS s prav zaničljivim pismom. Zato bi ne bilo čuda, če bi se tu in tam spomnil tudi Zvona.«
67. V tem tiči ost proti Cankarju in njegovim osebam. Cankar pa je nanje drugače gledal in so mu bile zelo drage. Tudi Meško je prehodil njihovo pot v Št. Danijelu, kakor nam to pokaže Sen poletne noči.
68. Pisatelju Finžgarju omenja 21. IX. (1907.): »Pri nas ‚duhovnikih‘ se dela v obče brž do 30. leta najintenzivnejše.«
69. Pozneje iz Tinj je Meško pisal, da bi se pustil pobiti za vero ali narodnost, a kar tako za nič pa ne. Tudi škof mu je rekel: Dobro, da vas niso, ker oživeti vas ne bi mogel nihče. — Pozaprlji pa so takrat vse bolj znane Slovence, le Hochmüller je imel zaslombo in ostal na svobodi.
70. N. pr. »En dan.« (Naše življenje 1922.) »Na begu« (Kol. Moh. 1921.) je točen opis poti preko Karavank 6. I.
71. A ko so ga obsojali, mu je nemški škof rekel, kakor piše Finžgarju v nedatiranem pismu: »Ich habe mir die Sachen übersetzen lassen, aber nichts schlechtes darin gefunden.« Naj le piše, seveda previdno. Prestavil je najbrž prošt Einspieler, seve tako, da je bilo za Meška prav.

Izleti v Meškove kraje:

- a) Iz Ormoža ali iz Ljutomera (Miklošič) preko Ceroveca (Vraz) in Žvaba (Raič) v Ključarovec, nato Sv. Tomaž, Bratislavci in Velika Nedelja.
- b) Labodska dolina—Strojna—Št. Danijel—Poljane—Prevalje. (In preko Kotelj na Sele pod Uršljo goro.)
- c) Sinča ves—Škocjan—Tinje. (Na Koroškem.)
- č) Beljak—Marija na Zilji—Bače. (Na Koroškem.)
- d) Slovenji Gradec—Sele—Uršlja gora.

GRADIVO IN VIRI.

Pregledal sem matrike pri Sv. Tomažu, vpisnice po šolah, Meškov službeni list do 15. avg. 1913, vse ohranjene župne knjige (zlasti kronike in knjige pri-dig, v kolikor so iz njegovega časa, posebno one, ki jih je sam vodil) v Št. Danijelu, Škocijanu, Tinjah in Mariji na Zilji.

Prehobil sem vse važnejše postaje njegovega življenja in kraje, kjer se vrši dejanje njegovih večjih del ter povsod govoril z ljudmi, v kolikor mi je bilo mogoče. Je pa njegovih znancev in prijateljev z njegove življenjske poti od Sv. Tomaža do Sel obila žetev.

Prepisal sem si poleg njihovih izjav v svojo beležnico iz ohranjenih župnih knjig skoro doslovno vse, kar je on sam napisal vanje. Večinoma je tudi šele on začel voditi vse te knjige v slovenskem jeziku.

Prečital sem kupe korespondence, njegove in njegovih dopisnikov. Imam pa še nekaj izrezkov iz časnikov, ki sem jih dobil pri g. pisatelju, a jih z mariborskimi sredstvi, na katera sem v prvi vrsti navezan, nisem mogel še določiti.

Bibliografijo sem sestavil, v kolikor mi je bilo mogoče. Za češkoslovaške tekste so mi poslali dopolnitve: dr. J. Pata, A. Horsak, V. Měrka, dr. J. Skrbinšek, dr. Berkopec.

P. S. Vsem, ki so mi šli pri zbiranju gradiva in izdaji pričujoče študije kakorkoli na roko, zlasti pa g. pisatelju samemu, se pri tej priliki še enkrat prav iskreno zahvalim.

N. B. Vsakršnakoli pojasnila tudi v bodoče še vedno rad sprejemam in dajem.

Anton Oven, prof. klas. gimnazije v Mariboru.

Začetek pomladi 1934.

BIBLIJOGRAFIJA.

(Običajni tisk = pesmi, razprto = proza, debelo = samostojna dela.)

Celje. 1892. Sedmošolec.

Vesna I. Št. 12. Jaroslav: Nazaj ne bo ga več nikdar. (V listnici št. 11. odgovor Jaroslavu.)

1893.

Vesna II. Jaroslav: Solze. Tožba. Svaritev.

Matura. 1894. Maribor.

Vesna III. Ahasverus: Brata. Čez polje. Čemu? Prepelica — orel.

Domovina IV. Št. 23: Vila. Humoreska. Spisal Aleksander Orlov. Št. 29: Ljubezen do domovine. Spisal Franc Aleksander Meško. S sledečo: Vse to bodeš moral pustiti. Št. 30: Na grobeh.

Lipica XXIII. Št. 1: Proslov. Brata (Vesna III.). Obrazi. I. II. (Čemu? Vesna III.) III. Mladost. Št. 2: Jesenska slika. Bitka. Št. 3: V sveti noči. Dobljeni mir. Št. 4: Luč (LZ 1900. KMD 1899. MH 1906.) Balada o holniku. Balada o zimi (Zima. KMD 1904.) Št. 5: Mornarska. Vprašanje. Smrtni klic. (LZ 1895.) Št. 6: Balada o svetišču. Ura. (LZ 1900: Zunaj noč in burja.) Št. 7: Ptici. (LZ 1896.) Št. 9: K Tebi. Pri reki.

1895.

LZ Carmen: Dekličje oči. Pri viru. Nekdaj — sedaj. V burji. Nesreča. Smrtni klic.

Domovina. Št. 1: Ob božiču. Božična slika. Spisal Aleksander M. Orlov. Št. 24: Črtice. Spisal Fr. Aleksander M. I. Upanje. II. Nevihta. III. Odhod. IV. Zavist. Št. 28—30 in 32: Iz naše vasi. I. Nočni čuvaj. Slika. Spisal Aleksander Orlov.

Lipica XXIV. Št. 1: V bratski slogi. Lastna krivda. Št. 2: Nekomu. Št. 3—4: V samostanskem vrtu. (Odlomek.) (Uvod in 13. odstavkov po 2 do 4 kitice. Del desetega v LZ 1900: Največji greh.) Št. 7—8: Ave Marija. (KMD 1899: Zdrava Marija.)

1896.

- LZ Carmen: Ptici. Sneg. — Aleksander Orel: Hrast. (SN 31. dec.) Alojzij Nigrin: Trnje in lovor. Odlomki iz umetnik. dnevnika. (SN 4. II. 1897. LZ 1897, 185.)
 Lipica XXV. Št. 2: V burji. (LZ 1895.) Št. 3: Pevcem. V meri ruskih narodnih pesmi. (KMD 1898: Pesem.) Št. 4: Božična noč.

1897. Celovec.

- LZ Karel Dolenc: Kam plovemo? (SN 13. I. 1898. Sl. prehled 1899, 342. Ivan Cankar: DS 1920, 23. LZ 1934, 158.)
 Bratoljub 1897—98. Št. 3: Vrnitev. (Zora 1898.)
 SN št. 30—33. Repičeva Tonica. Spisal Aleksandrov. (V LZ 1934, 165, omenjena noveletka. Cf. podl. Ljubljansko blato v SN 1897, št. 46.)

1898. Škocijan.

- KK V. Fr. Ks. Meško: Slike in povesti. Drama v vasi. — Bolnik. Študija. — Sestanek. Črtica. — Berač. Slika. — Zaradi mačke. Črtica. — Bajka o kreposti. Črtica iz mestnega življenja. — Srakoperjeva hruška. Slika iz vasi. — V salonu gospe Sokolove. Slika iz malomestnega življenja. (SN 14. III., 28. IV. in 3. V. 1899. LZ 1899: Knezova knjižnica. Anton Aškerc. DS 1899, 288. — Slovenka 1899: Anton Knezova knjižnica. Marica.)
 LZ Karel Dolenc: Bolnik. Človek. Življenjska borba. — Dogodek. Karel Senčar: Kako so sveži bili, kako nežni cveti. Silhueta. — Osamelec: Moj prijatelj. Spominčica. (Ni Jos. Kostanjevca, kot je v kazalu.)
 DS Meško: Gozdni izprehodi. V kapelici. Na potovanju. Zadnje jutro. Pesmi samotarja. Pred tvoj oltar. — Poletel bi, poletel bi. Silhueta.
 Slovenka II. Karel Dolenc: Srečanje. Souvenir.
 KMD: Pesem. (Motiv iz ruske narodne pesmi.)
 Zora (Dunaj). Karel Dolenc: Vrnitev.
 Fr. Vidic. O novejši slovenski literaturi. Mladost (Dunaj). Str. 37.
 Karel Glaser: Zgodovina slovenskega slovstva. IV. 52.
 »Mir« 20. VII: Nova maša in imenovanje. Dne 19. nov. dopis iz Škocijana.

1899.

- KK VI. Fr. Ks. Meško: Slike in povesti. Vojak Ivan. Slika. — Spoznanje. Silhueta. — Pravica do sreče. Slika iz delavskega življenja. — Pot čez travnik. Slika iz vasi. — Moja mati ni poštena. Silhueta. — Moje poti...

- Odlomki iz življenja. — V Koroških gorah. Slika. — Izgubljeno življenje. Slika. — Ciril Závozel. Slika iz mestnega življenja. (LZ 1900. Zbašnik. SN 19. IV. 1900. E. Kristan. KO 1900. IV: Grivec: Za novimi cilji.)
- LZ Karel Dolenc: Na vasi. Idila. — Fr. M.: V m r a k u.
- Slovenka. Pavel Dolenc: Moji stih. Šopek. Prevara. Pismo rad bi pisal. Potočkova pesem. Uveneli šopek. V hladnici sem slišal. — R a d i t o a l e t e.
- DS: Prijatelj.
- KMD: Zdrava Marija. V tujino. (Motiv iz ruske narodne pesmi.) Luč.

1900.

- KK VII. Fr. Ks. Meško: Iz mojega dnevnika: Izgubljena duša. Gozdna romanca. Življenja večerna molitev. (DS 1901, 374.)
- Drama na seli. Z slovinskoga preklav Ilko Kuziv. Lviv 1900. (Z uvodom.)
- Nagula, silskij obrazok Ilko Kuziv. (Norec. Cir. Rusinski prevod. Prej v časn. »Delo«. (Glej LZ 189.)
- S p o m e n — c v i e e c e M H: Pšenično zrno. (SN 14. maja 1901. LZ 1901, 430.)
- LZ C a r m e n : Luč. Največji greh. Slovo. Slutnja. Zunaj noč in burja. — Erih: Ob Klopinskiem jezeru. — Karel Dolenc: Bil je človek. — Meško: Hrepenenje. (V Preš. albumu.)
- DS: Oblakom. Bolnik. Jutro. Na nebes.
- KMD. Ti boš sodil. Življenja pot. Oče in dete. (Motiv iz ruske narodne pesmi.) Sveta noč. (Ilustrirano.) — N o r e c. Slika iz vasi. (SN 6. dec. 1899.)
- SV LII: Petelin in gosak. Črtica iz vasi.
- II. nar. koledar: Zapuščena. Ob potoku. (SN 1899.)
- Mir. Št. 19—27: Naše romanje v Rim. Št. 48—50: Ob stoletnici Prešernovi.
- Fr. Grivec: Za novimi cilji. KO.

1901. Št. Danijel.

- KK VIII. Fr. Ks. Meško: Črtice. Besede otožnosti. Slika. Razne poti. Sen poletne noči. (LZ 1902. Fr. Govekar. Slovenka 1902. Dr. Iv. Merhar. SN 21. V. 1902. Südsteir. Post 1902. S DS 1902, 371. Perko.)
- KMD Na materinem grobu. In te steze. Zvečer. — P r i p o v e d k a.
- Mir. Št. 29—30: V Karlovih Varih.
- Prusik B. prevel Srakoperjevo hruško v Česká Revue, št. 3. (LZ 1901, 218.)

1902.

Zab. knj. XV. Fr. Ks. Meško: Črtice. Ko so zvonovi plakali. Za deveto goro. Cilji našega hrepenenja. (LZ 1903. Dr. J. Tominšek. DS 1903. Jelšanov. Prosvjeta. 1903. 454. Barle.)

DS Ob tihih večerih. Črtica. — O človeku, ki se je vračal... Parabola. — Mir božji. Črtica. — Pod južnim solncem. Potopisne črtice.

Slovan I. Romanca o beli cesti.

KMD: Božična noč. Oblakom. Jutro. — Zadnji večer. Črtica. — Poljančev Cencek. Sličica iz življenja malih ljudi. (SN 14.—15. X. 1901. Slovenka. Dr. J. Tominšek.)

Ormoški spomini. Mladost. Spomini.

Mir: Dopisi iz Št. Danijela.

Bož. Flegerič: Fran Ks. Meško. (Bijografski podatki, slika roj. hiše in njegova fot. v Orm. spomilih.)

1903.

DS: Prevare. Človek, ki stoji ob grobovih in plaka. Malo spominov s pota.

KMD: Na nebu. — Stari Gašpar. Božična sličica. (Mir 21. VIII.)

SV: V tihi noči.

Mir: Dopisi. Nekaj nepodp. podlistkov. V Leonovi slav. štev. njegova prva dva članka.

Fr. Vidic: Naše nove knjige. DS. Str. 185. Slika in superlativi.

Fr. Vidic v Slov. prehledu V. 309.

1904.

Ksaver Meško: Ob tihih večerih. Kl. Bamberg. Dolga je še pot. Ob tihih večerih. Na sveti post. Legenda o čudežnih očeh. Pozabljena. Ciganček. Zasanjam včasih. Romanca o žalostnem jutru. Ali niste nič molili zame? Človek, ki stoji ob grobovih in plaka. Ob pomladanskih večerih. (Mir 31. dec. 1903. Rozman. LZ: J. Tominšek. DS: Opeka in Al. Merhar. Slovan II. 59. in 121. Hrv. Prosvjeta 3: Barle. SN: 87, 88. Slov. prehled 1905. Vidic: Sl. literatura 1904. KO 79—90, 203—217. Terseglav. Pedag. letopis 1913. Agr. Tagblatt. Franz Ksaver Meško. Neubauer.)

Zab. K. XVII. Pot spokornikov. (LZ 1905. J. Tominšek.)

DS: Lastovkam naproti. Potopisne črtice.

LZ: Simonu Gregorčiču.

Sn III. Zimske sanjarije. Na cesti.

KMD. Povejte mi. Ah, te noči. Snu. Zima. — Sosedov Peterček.

KCM: Zapadla zvezda.
DP I. Sam?

1905.

DS: V kupeju. Črtica s pota. (Ponatis N. Domovina 1906. Št. 243—244. Amerika.)
LZ: Barkariolovo hrepenenje.
Mir 52. Moji mali. (Ponatis N. Domovina 1906. Št. 40.)
DP II. Razni boji. Izprememba.
SV. Kozaško slovo.
Fr. Ilešič: Ocrtnajnovije slov. književnosti. Hrv. Kolo. 390.
J. Tomiňšek: Četrtoletja... LZ 733—734.
Ivan Prijatelj: Literatur der Slowenen. Österr. Rundschau III. 465.

1906. Zilja.

Ksaver Meško: Mir božji. Kl. Bamberg v Lj. Mir. Vera. Pot na hrib. Jesensko hrepenenje. Poglavje o Mimici. Romanca o izgubljeni. Svetišča. Romanje na Goro. Ljudje. Na cesti. O človeku, ki se je vračal. Mir božji. (LZ 1907. Tomiňšek. Slovan. Ad. Robida. DS 710—11, 780. [Lampetova.] Mir 45: Fr. Neubauer. S: 247. SN: 262. Čas 1907: Fr. Grivec. Slov. přehled 1907, 190. J. Páta 296. Südöst. Stimmen 128.)
LZ: Mislim. Popotnikova pesem. Pridem k tebi. Življenja darovi. — Demonske oči. Poglavje o Rozki.
Sn V. Zvečer. Gregorčičevi verzi o Mešku. — Otroci.
KMD: Žari zapad. Pesem. Sreča. Najboljše srce. — Popotnik.
DP III. Ob jezeru. Pogled v dušo. Mir.
Fr. Ilešič. Cvičće slov. pjesništva. M. Hrv. (Meško: Že stoletja. Zunaj noč in burja. Luč.)

1907.

Ksaver Meško: Na Poljani. KK XIV. (Slovan V. 315. SN 22. I. 1908, izid. Mir 18. IV. 1908. Fr. Neubauer. Sn VI. M. Govekarjeva. DS 1908. — m — LZ 1908. Tomiňšek. S 1908, 72: Finžgar. SN 1908, 73: F. Kopal. Savremenik, Zagreb, 1908: Tomiňšek. Zora XIV. 152—154, 176—177: Jason Saveljev: Življenje na Poljani značilno za Slovence. Studija — Slov. přehled 1908. Nový věk 1908, 40. Linhart.)
ZK XIX: Drama iz davnih dni. (Slovan 1908: Robida: DS Iz. Cankar. LZ: Dr. Merhar. SN 1908, 72: Kopal Domovina 26. VI. 1908. Dr. A. Dolar.)
LZ: Čas in mi. Nazaj v planinski raj. Simonu Gregorčiču. V uri bridkosti. — Simon Gregorčič.
Naš dom, I (Maribor): Vančkovo božično pismo božjemu Detetu.

DP IV. Med žitom.

SV. Ob zatonu leta.

Mir. Dopisi z Zilje njegovi.

Den v prilogi št. 110. in 117. Pátov prevod Romance o beli cesti. Jitřenka, Polička 15/9, 1/10 Slova smutku. 3 in 10/11: Byl člověk.

1908.

K s. Meško. Na smrt obsojeni? Dramatska slika v treh dejanjih. Moh. družba v Celovcu. (Naš list 11. okt. 1907. Izdalo je. (Kaj dela cenzura?) Naš list 1908. 50: Ivan Lah. S 21. I: Premijera. 22. I: Ad. Robida. 30. I: Terseglav: Naše premijere. DS: Ad. Robida. DS 1909: Dr. Lenard. LZ: Dr. Zbašnik. LZ 1909, 56. Slovan 1909, 29. Sl. přehled 377. Fr. Vidic. Straža 1909. 4. S. S — S. Gospodar 1909, 1: Gabrijel Majcen. Zora XV. 79. Wollman: Slovinské drama. 1925.)

Sn VI. Moj prvi učitelj. Črtica. (Meškova slika.) Epilog k dram. sliki Na smrt obsojeni?

LZ. Naš dan. Pozdrav iz daljave. — Najžalostnejša noč.

KCM: Bolnikova velikonočna. — V pomladanski noči. Pot z zaprekami.

Zora XV. Spomini iz za dnih dni.

Mentor I. Spomini.

DP V. Fantovska.

Mir 13. VI. Slovenci v Lurdu. 20. VI. Slovenci v dun. jubilsprevodu. 29. VIII. in 5. IX: Starši in sin. Izv. pov.

Gregorčič: Poezije IV. Meškov uvod. (Mir 6. VI. Čas.)

LZ 63: Meško v Čehih. (Na sveti post. O človeku, ki se je vračal.)

Meditace 287. Linhart prevel: Meditacija jesenskega večera. (Posvečeno »Meditaciji«.) Prevod Jos. Páta: Toužení. Čes. Slovo, Praha 3. V.

1909.

Meško. Obrázky a povídky. Prevel Jos. Páta. Uvod Jan Máchal. Nakladem J. Otty. Světová knihovna. 735—737. (Slovan 320. DS Lenard. Sl. přehled 1910, 143.)

DS: Meditacija jesenskega večera. (Češki prevod v Meditace. DS. 94.) Pomladanska meditacija. Meditacija ob nevihti. Meditacija pred križem.

Sn. Moja pot. — Tujina. (Mati I. 4—5.)

LZ: Jesenska žalost. Ko bilo bi. Tebi. Dolenc: Nočni pozdrav. — Ocena Kraševčevih Utrinkov. Gregorčič v češčini.

Zora XVI. Pisma. V počitnice. Mati II. 7.

KMD: Večer pred potujčenim mestom. — Razni ljudje. Izgubljenec. Anarhist. Socijalist. Spokornik. Berači in vababundi. Janezek.

Mentor II. Vrnitev. Božična silhueta.

SV. Slovenci v Lurdu. (DS. Lenard.)

DP VI: Narodna.

Straža 77, 79: Malo spominov na Poljake. — Na potu in doma. (31. dec.) Št. 99. do 101: Rokovat misli o Meškovem delu.

LZ 79: Den, Praha 1909, Jos. Páta: O Mešku članek, slika in prevod: Bil je človek. Str. 576. Linhart študijo v Meditace II. 7. in Slike in pov. v Svět. knihovni. Meditace II. 203: Življenja večerna molitev v prevodu. Jos. Páta: Východ. kraj. 25. IX. Nemocný, Jitřenka, Polička št. 3—7.

1910.

K s. Meško. Za tichých večerů. Bitnarova knihovna vybrané četby III. Prevel Rudolf Linhart. Praha. (Zora XVI. Vlast 1912.)

DS. Meditacija malih in teptanih. Sodba.

LZ. Klic z narodne meje. (Sedem sonetov.) Mrtva sreča. Sonet. (Poslanica O. Župančiču.)

DP VII. Vzdihi. Pomladnja žalost. Pesnik. Vinograda. Misli.

Mentor III. Značaj.

KMD. Grobni napis.

Fr. Kidrič. Slov. přehled. Slov. lit. 1909. str. 330.

LZ 63. Slov. pisatelji med Čehi: Eva 11—12: Najžalostnejša noč. Prevel Linhart.

DS 288, 368: Meško v češčini. Savo Zorič. Str. 239: Meško v švedskem pr.

1911.

K s. Meško. Mladim srcem. I. Moh. dr. v Celovcu. II. Šantl. Romanje na Goro. Poljančev Cencek. Zgodba o Martinku, otroku, ki je iskal raj na zemlji. (LZ: J. Wester. Uč. tovariš XI. F. Plemič. Popotnik: P. Flere. Slovan: Dr. Ilešič. DS 1912: J. Debevec. Pedag. letopis 1912: J. Brinar. Veda 1912: Glonar. [Mir 1. IV. Meško: Brez naslova. SN 8. IV. Glonar: Poslano. Mir 21. IV. Meško: Brez naslova II.] Slov. přehled 1912. Glonar. Nový Obzor 1912, 9. Linhart. Jutro 3. XI.)

ZK XXIII: Črna smrt. Zgodovinska povest. (LZ 1912: Kobal. DS 1912. Iz. Cankar. Slovan 1912: A. Rušar-Melik. Čas 1912: Perko. Veda 1912. Glonar. Zora: Remec.)

DS: Legenda o umrli pa zopet oživeli ljubezni. Žanjica.

KMD: Ob vrnitvi. Narodna. Antonu Medvedu. Na nabor. Pro-

dajalci grozdja. Kam? Grobni napisi. Sv. Jurij. Povest.
Anton Medved.

Mentor IV. Naš literarni klub. Iveri. (Quidquid agis.
Pismo za božične počitnice. O knjigah in ljudeh. Za živ-
ljenje.) Glad.

DP VIII: Skupno gorje. — Nemo: Žalost.

Iz. Cankar: Obisk pri Mešku. DS. (S sliko. — Glej Obiske.)

1912.

DS: Jesen. V uboštvu in hrepenenju. Črtica. Po-
žigalec. Študija.

LZ Karel Dolenc: Sužnjem.

DP IX. Jaz in ti. — Nemo: Ob spominih. Pesem.

KMD: Gorje. Misli.

SV Po stopinjah Gospodovih. Spomini na slov. je-
ruz. romanje 1910. (LZ: A. Debeljak. DS 1913, 36.)

Mentor V: Delo. Pametiva. Domovina se je
maščevala. Prostost. Veličina.

Sl. Branik, št. 1—2: Naši narodni grehi.

Mir 17: Ocena Finžgarjeve: Naša kri.

1913.

DP X: Večer. Dve pismi. Stara pisma. Samoten popotnik.
Pomlad na grobih. Dvojna pomlad. Moja krivda. Bolnikove
pomladne sanje. Mir in boj. Ob odru ponesrečene deklice.
Večer po nevihti. Pesmi delavcev: Pesem trpina v fabriki.
Pesem cestarjeva. Pesem kamenarjeva. — Dve materi.
Slika.

DS: Blagoslovljeni. Božična slika.

Mentor VI: Romanje k Sv. Trojici. Molk. Beseda
na pot v počitnice.

Gorotan, koledarček:

Zofka Kvedrova: Slovenski svečeniki pisci. Savremenik 3.
(Slovan 348.)

1914.

Ks. Meško. Mati. Dramatska slika. (LZ Lokar. DS Debevec.
Mentor. Čas. Wollman: Slov. Drama. — Edinost v Trstu
3. III. 1909. o predstavi.)

Mladim srcem II. Moh. dr. v Celovcu. Videl sem srečo. Blejsko
jezero. Moji mali. Sosedov Peterček. Ciganček. Petelin in
gosak. (LZ Nik. Voznik. DS Iz. Cankar. Mentor — n. Čas:
Perko.)

Povesti in slike. Ur. in uvod napisal dr. Grafenauer. Zbirka
slov. povesti 4. Štiri smrti. (Drama v vasi v KK 1898.)
Pot čez travnik. Požigalec. (LZ 1915.)

LZ Karel Dolenc: Indski motiv. Jesenska romanca. Ob koncu

- leta. Zaman. — Črtice. 1. Bridkost. 2. Ob oknu. —
 Legenda o deklici, ki ni mogla jokati.
 DP XI. Tožba in odgovor. Posvetitev. Balada o smrti. Getze-
 mani. Narodna. Vizija. Prepozno. Drama v lovčevi koči. —
 Bolnika. Slika.
 SV. Kobilice. Zgod. slika iz 1672. (DS Iz. Cankar. LZ
 587.)
 Lit. pratika: Pismo. (Predelano v Listkih 1924: Ob
 šumenju brez. In v SK Glasilu Jednote. Čas: Res in
 Perko.)
 Koledarček Učit. doma v Celovcu: Kako je Tonček za
 svojo narodnost prvič trpel. Slika iz koroške-
 ga vilajeta. Sinček vdovin.
 Kol. Ave Marija (Amerika): Brat Kandid.
 KMD: Dva vzorna moža. Prošt Lovro Serajnik. Dr. Jo-
 žef Vošnjak. (Slovan 28.)
 Mentor VII: V deželi svetnikov in umetnikov.
 (Odl. potopisnih črtic.) Anton Verovšek.

1915.

- LZ: Sin. Slika iz težkih časov.
 Sn. Anton Aškerc.
 KMD: Sanje. (Slovan. Čas: Perko.)
 Jos. Páta. Dvě matky, Čas, Praha, 8. 5.

1916.

- Meškova knjižnica I. zv. Izdal Narodni Vestnik v Ameriki.
 Uredil Smolej. Vsebina: Sin. Slika iz težkih časov. (Gl.
 LZ.) — V težkih urah. Iz zapiskov umrlega prijatelja.
 — V bližini sovražnika. Črtica. — Pesmi:
 V težkih dneh (v avgustu 1914). Spokornikova molitev.
 Skrbno jih čuvaj, srce! V mraku.
 Dve sliki. Leonova družba v Lj. Njiva. Starka. (DS 1917.
 Debevec. Slovan 1917: Albrecht. LZ 1917. Glonar. Čas
 1917. —n— Mentor IX. Pregelj. Češka rev. Archa.)
 LZ: Nekoč je bilo. — Prešernov servis. Prešernova še
 neobjavljena pesem.
 V zbirki Tisíc nejkrásnějších novel pri Vilímku v Pragi:
 Víra. Prevel Jos. Páta. (Z uvodom.) Slovan 61. Meško med
 Čehi. (Pátov čl. o Materi v Času 8. avg. pop.)
 Carniola: Meško med Čehi.
 Lužičko-srbski prevod J. Nowaka v čas. Lužica.

1917.

- DS: Frančišek in oljka. Legende o sv. Fran-
 čišku.

KCM: Sreča. (Iz cikla: Pesmi mladeniča.) V trpljenju. Miru.
Vihar in mir. — Odpusti. Črtica.
Begunski koledar:

1918.

ZK XXVII. Slike. Mož z raztrgano dušo. Drama na morju.
Starca Matije pravica. Gorje. Sreča. Bedak Martin. La-
komnik. Marijina kiparja. (LZ 1919. Funtek. [Pripis J. A. G.
Gl. ČZN 1923, 56. Glaser.] DS 1919. Jože Lovrenčič.)

Njiva. Feldbücherei 10 Armee. 24. Beljak.

Vrtec. Sestram bolestim. O zadnjem listu stenskega koledarja.
— Iz raja mojih dni. Na grobu in v sobici
sv. Alojzija.

DS: Otilija. Novela.

KCM: Prevara. (Iz cikla: Pesmi mladeniča.) Večerni tišini. Glu-
hi bogovi. — Česa si človek želi.

KMD: Kmetska. Slutnja. Minilo.

Mentor: Iz Podjune v škofjo Loko.

Mir 2: Juri Šenk umrl.

Glasnik sv. Franje. (Zagreb.) Franjo i pastir Barba-
no. Franjo i bolesni mladić. Prevel Jakša.

Museum 1—2: Meditacija pred križem. Medita-
cija malih in teptanih. Meditacija ob ne-
vihti. Posvečeno Al. Kuharju. Zemanek prevel in ob-
javil v 3—4 št. tudi pregl. študijo o Mešku. (6 strani.)

Kraj, poljski polit. in lit. list 28. II. o Cankarju, Aškercu in
Mešku.

1919.

DS: Življenje. — Legende o sv. Frančišku.

KCM: Spomin. (Iz cikla: Pesmi mladeniča.) Narodna. Deviza.
Iv. Grafenauer: Kratka zgodovina slovenskega slovstva.

1920.

Das Paradies auf Erden. Der kleine Zigeuner. Zwei Kinder-
geschichten von Meschko. Mina Conrad Eybesfeld. Frei-
burg. (LZ Funtek. Stimmen der Zeit 5. zv.)

KCM: Pesmi iz prognanstva.

Straža 30: Domovina. Št. 85: Ciganka. Št. 115: Živ-
ljenje ga je ponižalo.

Dr. Ivan Prijatelj. Slovenska književnost 84.

Iz. Cankar. Obiski. (Nova knj. 5.) Meško na str. 109—124.
(DS 1921. Fr. Koblar. S 266: Fr. Stele. Čas 1921. Pregelj.
Hrv. prosvijeta 1921. Lj. Maraković.)

Ivan Pregelj: Svetovna vojna in slov. slovstvo. Čas 79—81.

Iv. Grafenauer: Kratka zgodovina slov. slovstva. II. izd.
277—279.

- Cvetko Golar: Sto let slovenske lirike. Meško: Pridem k tebi. Jesenska romanca. (LZ J. Glaser.)
 V. Měrka: »Viera«. Prvi slovaški prevod Slovenský Východ 16. VIII.

1921. Sele pri Slovenjem Gradcu.

- DS: Pri Hrastovih. Drama. (Wollman: Slov. drama 1925. Jos. Páta: Nové slovinské drama Meškovo. Več. Nár. Listy, Praha 8. 11.) Mrak. Črtica.
 Mladika II. Gorica: Zvečer. Njen grob. Moj grob. Groza. Učiteljica v gorski vasi. Za naše malčke: Lahko noč.
 KMD: Na begu. Grobni napisi.
 Glasilo KSK Jednote v Ameriki je prinašalo vse leto Meškove pridige.
 Der Gral št. 11—12: Die Entwicklung der slowenischen Literatur von ihren Anfängen bis zur Neuzeit. Objavil tudi nekaj črtic v prevodu.

1922.

- Ks. Meško. Naše življenje. Črtice in slike. Nar. založba v Lj. Begunci. Zablodli. Pri materi. Koroške elegije. Kostanji. Zadnja ura Mateja Prosenca. Zapiski izza velikih dni. Mrak. En dan. Otilija. (LZ 1923. Zorec. DS 1923. Velikonja. Mladika: Lovrenčič. Jutr. Novosti 66: Albrecht. Nár. listy 1923. Jos. Páta.)
 Volk spokornik in druge povesti za mladino. Zvezna Tisk. v Lj. II. Fr. Podrekar: Volk spokornik. Zgodba o trdosrčni deklici Svileni. V kresni noči. Klopko. Pravljica o oglarjevi hčerki in zakletem kraljeviču. Zgodba o junaškem petelinu. Moderni vrabčič. Zgodba o deklici, ki ni mogla jokati. O ptičici, ki je morilca preganjala. Zakaj je dren tako krivenčast. Otrok in zvezde. Pametiva. Sklepna pesem pisateljeva. (DS: A. M.)
 Mladim srcem III. Moh. dr. Dve zgodbi o lilijah. Jokajočemu otroku. Vprašanja. Pšenično zrno. Mamici. Srečnemu otroku. Naši mali. Nikar ne hodi doli k vodi, otrok moj. Stara legenda. Tvoji koraki, mamica. Gospod in Peter orjeta. Sanje. Ciganka. (LZ 1923. I. P—k. DS Velikonja.)
 DS: Samsonova smrt. Jutro. — En dan.
 KCM: Na življenja cesti.
 KMD: Sv. Frančišek in gobavec.
 Ks. Meško: Pozdrav Jugoslovana Lužiškim Srbom. Česko-lužický Vestník. III. Dolnjelužiški prevod M. Witkoje, Dolnosrbske basne. Budyšin 1925 in 1931.
 Seifert J. L.: Literaturgeschichte der Čechoslowaken, Südslawen u. Bulgaren. Kempten.

1923.

Ob tihih večerih. II. izd. Kl. Bamberg. (Glej 1904.) (LZ: I. Zorec. Mladika: Finžgar. DS: Velikonja. SN: Zbašnik Fr.)

DS: Noč.

Mladika IV. Nebeški poeti.

KCM: Mir božji.

Ante Petravič: Četrte studije i portreti. Split. Str. 151—182: Ksaver Meško, slovenski pripovjedač. (Dobra študija. Redki primerki knjige.)

Jos. Páta: o setkané s Meškem v Lublani 1921. Čas. Tur. Praha XXXV, 1923; tudi ponatis.

Jos. Páta. Prevod: Moderní vrabčák: Světozor, Praha, XXIII, 1923, št. 15.

1924. Petdesetletnica.

Listki. Splošna knj. 36. Izd. Z. T. K. v Ljubljani. Črtice: Ob šumenju brez. Koroške poti. Nekdaj je bilo. Na življenja cesti. Koroški prazniki. Legenda o umrli in zopet oživelih ljubeznih. Pri trapistih. Odpusti. Kaj si človek želi. Noč. Kadar bo listje padalo. V jeseni. Jutro. Mrtvi in živi: Anton Aškerc. Peter Bohinjec. Simon Gregorčič. Anton Medved. Anton Verovšek. (LZ 1926. P. Karlin. DS 1925. Fr. Koblar.)

Mladika V. Jesenski večer. Pismo prijatelju. — Legenda o deklici, ki je rada plesala.

DS: Jesen.

»Rano«. Měrkov slovaški prevod v »Vatri«.

»Cesta na Kopec«. Měrkov slovaški prevod v Slov. Východu 20. VII.

Fr. Koblar: Ksaver Meško. Misli ob jubileju. DS.

Pri Hrastovih v gledališču v Lj. 23. oktobra in Celju 28.

N. Subotić: Pedesetgodišnjica slovenskog noveliste Ksavera Meška. Jadran 31. oktobra.

U. Urbani v Piccolu v Trstu piše za petdesetletnico.

Pozor v Pragi: Uprchlíci in Poslední hodina Matěje Proseny. Častní oběť Slovenjega Gradca, Sel, Sv. Tomaža, Ormoške čitalnice ob njeni 40 letnici, Slovenjgraške čitalnice in J. k. a. d. Zarja.

Otto F. Babler, prevod: Proč je dřín tak zkrivený? Čes. scena, Olomouc XII, št. 11.

Jos. Páta, Drama na moři. Čs. Republika 13. in 20. jan.

1925.

Našim malim. Učit. tiskarna v Ljubljani. (Mladika 1926. Ač, SN: [Zbaš]-nik.)

DS: »Solnce, solnce!«

Mladika VI. Legenda o sv. Agnezi. Legenda o sv. vitezu Juriju.

KCM: Nebeški poeti.

Fr. Wollman: Slovinské drama. Bratislava. (O dramah obširno.)

»Pri šumění břiz.« Měrkov češki prevod. Moravskoslezský deník 2. VIII.

»Na ceste života.« Měrkov slovaški prevod. Slovenský Východ 4. X.

»V jeseni.« Měrkov slovaški prevod. Slovenský Východ 25. X.

1926.

Naš život. Přeložil Antoř Horskák. Il. R. Šubic. Nakl. J. Birnbauma v Brtnici.

Matka. Dramatický obraz o třech jednáních. Přeložil Antoř Horskák. V Uh. Hradišti. Nakl. K. Novotný. (Tu in v Lipníku jo igrali.) (Oc. obeh: Jutro 9. X. in 5. XII. Sl. přechled 1926, št. 1. J. Páta. Nár. Listy 19. X. 1926. Jos. Páta. Nár. politika. Našinec Vlast, majska štev.)

Mladika VII: Boj z življenjem. Sužnji? Pri materi. Na Oljski gori.

KCM: Bol. Odpuščeno. Pri mrtvi materi.

Kor. Slovenec 30—33: Pod južnim solncem.

Fr. Sušnik: Koroški motivi. S 200.

B. Borko v Taboru:

Meško, častni občan Slovenjega Gradca. (8. nov. 1924. Gaspari.) V Sl. Gradcu je tudi Meškova ulica.

»Noc.« Slovinská knížka. Moravska Ostrava. Prevel V. Měrka.

»Odpust'.« Měrkov češki prevod. Moravskoslezský deník 24. IX. Sl. Východ: Volákedy to bolo (4. VII.) Čo si človek praje (25. VII.). U Trapistov (8. VIII.). Až bude padat' listie (29. VIII.) Měrkovi slovaški prevodi.

1927.

Kam plovemo. Prosveti in zabavi 15. Predelan natis. Izd. Zveza kulturnih družtev. (Dom in Svet 1928. T. Debeljak. LZ 1929. J. Vidmar. Mladika: Pregelj. Nar. listy avg. Penížek.)

Mladini. K. K. v Gorici. Uvod V. Bele. Il. M. Bambič. S slika in faks. P e s m i c e. Ob novem letu. Otroci se igrajo skrivanko. Otrok ob potoku. Pomlad. V maju. Kaznovanemu otroku. Zdrava, Marija! Fantu v spominsko knjigo. V sveti noči. Večer. Mladostni spomini in črtice: »Sonce, sonce!« Darovi. Učeni pogovori. Naš Nacek. Na Dravi. Seidlov vir pri Celju, Legenda o deklici, ki je pre-rada plesala. Na rake. Povodenj. V noči skrivnosti in ču-dežev. Tine.

Legende o sv. Frančišku. Gorica. Gor. Moh. dr. (LZ Borko.)
DS: E n o d o p o l d n e. (Poglavje iz Mladosti.) K r i ž a n a
A n k a.

Mladika VIII: Moje življenje. Zamaknjenost. Pesem. (S sliko
Sel.) M a t i. Dram. praljica po Andersenu.

KCM: Zoreče žito. Napis na grobu.

»Křižovaná Anka.« Měrkov češki prevod. Moravskoslezský de-
ník 25. XII.

Angleški prevod Človeka z raztrgano dušo v Great Stories of
all Nations selected by Maxim Lieber ande Blanche Colton
Williams. Zal. George Harrap et Co. »The Man with
the Ragged Soul.« Prev. Helena P. Hlacha (Hlača).
Tudi nekaj stavkov karakterizacije.

Otto F. Babler prevel Cencek Poljanců, Praha 1927.

Měrkovi slovaški prevodi: Slovenský Vychod: »Pri
šumení briez (13. III.). Odpust' (3. IV.). »Noc« (17. IV.).
Dlhá je ešte cesta (4. VII.). — »Pri matke« v reviji
»Strom«. »Materčina« in »Křižovaná Anka«, s p i s a n i z a
»V e s n o«. Obe ilustr. Šantl. Že tega leta je dr. Vojtěch
Měrka, ravnatelj trg. akademije, v Košicah predaval v ra-
diju o Meškovem delu. Še pozneje je predaval v radiju:
»Meško in Šarlih« (češki nat. pisatelj) in »Meško, Lah in
Grum«. Tako je bil menda prvi, ki je o Mešku predaval
v radiju.

1928.

Na Poljani. II. izd. Cirilova tisk. v Mariboru. (Mladika 1929.
J. Pogačnik. LZ 1929, 690. Vidmar.)

Legende o sv. Frančišku in druge. Druga izd. Cirilova knj. 27.
Maribor. (Ref. Jos. Páta, Lidové Listy, Praha 19. XI. 1929.)

Mladým srdcím. A. Horsák. II. Šantl in Vavpotič. V Brtnici na
Moravi. Birnbaum.

Vlk kajčnik a jiné příběhy. Přel. J. Skrbínšek. Uvod J. Páta.
Zal. J. Birnbaum v Brtnici. (Uvod separatno. Doslej naj-
večja češka študija o Ks. Mešku z biblijografijo prevodov.)
(Lidové Listy v Pragi 2. XII. DS 1929. 156.)

Legendy o sv. Františku. A. Horsák. Veselí na Moraví. (Jos.
Páta, Lid. Listy, Praha, 4. VII. 1928.)

Mladika IX: M l a d o s t. (Avtobijografska.)

Mati. Dramatizacija po Andersenu. Celje.

Mentor XVI: Prof. Martin Cilenšek.

Letopis M. Sr. 317: M l a d o s t. (Prevod.)

KCM: Korotan.

Mariborer Zeitung 24. dec.: A b g e i r r t. (Prevod črtice: Za-
blodli.)

Ivan Grafenauer: Frančišek Ksaver Meško. Let. M. srpske
št. 317.

Slovenský Východ: »V poblúznení.« (2. II.) »Korutanské sviatky.« (14. II.) Měrkova prevoda v slovač.

1929.

Legende o sv. Frančišku in druge. Druga razš. izdaja. Cirilova knj. v Mariboru. (Mladika 1930. Finžgar. Lidové listy 19. nov. Páta.)

Mládeži. Přel. J. Skrbinšek a Fr. Hermann, Praga. Knjigarna Francl. (J. 18. IV. 1930. J. Páta, Nar. Listy, Praha, 30. IV. 1930.)

Mladika X: Madež. Marija Magdalena.

Odmevi I. 1.: Slovenske gorice. (Črtice 1931.)

1930.

Odmevi. I. 2. Ob zvonjenju na starega leta večer. (Priložena slika.) I. 3. Mati in lastovke.

Naš rod 1929—30: Otroci čeblija zapuščeni materi. Vigred: Molila je zame.

1931.

Črtice. Cirilova knj. 68. zvezek, Maribor. (Prej v Sl. Gospodarju.) Njiva. Črna smrt. Drama izza davnih dni. Slovenske gorice. Marija Magdalena. (S 12. I. 1932. Oven. Jutro 5. II. 1932. Naše Kniha v Pragi XIII. 8. Josef Páta: Duše slovinskeho kraje a lidu. S sliko.)

Legenda o sv. vitezu Juriju. V knjigi »Ovadah«. Knj. zal. »Sigma« v Gorici.

Naš rod II: Maj. Naš Peter.

Lj. S. Jankovič: Iz slovenačke književnosti.

Ilustracija III. 5. (Slika s citatom.)

»Mati — mrtva.« (Matka mrtva.) Sl. noviny, št. 18, 19.

»Pri materi.« (U matky.) Sl. noviny, št. 20.

»Mati v bolesti.« (Matka v nemoci.) Slovacké Noviny, št. 21.

1932.

Obrazký. Prel. Antoš Horsák. Společ. Knihtiskarna v Přerove. (J. 27. X.)

Matka. (Po Andersenu.) A. Horsák, Melodram J. Bartl. Tiskem K. Hylskeho. (Češkoslov.-jihosl. revue II. št. 9—10. Pátova kritika.)

»Marija Magdalena.« (Marie Magdalena.) Slovacké Noviny, št. 24—29.

KCM: Zadnje dejanje Petra Petrena.

Mladika: Pismouk.

Vrtec: Prvi razred. (S sliko.)

Kresnice: Mladostno navdušenje. (S sliko v lesor.)

1933.

- Vlk kajucnik. Slovaški prevod. (S 29. IV. Slovaško književno pismo.)
 Kor. Slovenec. 18. I. Naši možje.
 Vrtec: Je bila pač — mati. Moderne hlače. Zima — pomlad.
 Društvenik (pril. Domoljuba): Matere.
 Odmevi II. 3: Spet doma.
 Oven: Ptuj in Meško. ČZN 233.
 S 16. II. Neubauer: »da« v Meškovih spisih. 20. IV. Vlom v župnišče na Selih. 15. XII. Meškov misterij: Henrik.
 Bijogr. leksikon. (Prof. naloga A. Ovna o Mešku je v Študijski knjižnici v Lj. in Mariboru.)
 Dr. V. Měrka predaval 1. IV. v Nitri v »Krožku P. O. Hviezdoslava« o Meškovem delu.

1934. Šestdesetletnica.

- DS: Henrik, gobavi vitez. Božični misterij v štirih slikah.
 Grazer Volksblatt 14. marca: Franc Ksaver Meško. Besuch beim bekanntesten Dichter der Slowenen. Von Hans Birnstingl.
 Mladika 134. Leonora Lavrinova: Meškova slika.
 D o d a t e k : Antoš Horsák, višji žel. uradnik v Uh. Hradišče 2, ima v rokopisu preloženo že nekaj let: Kam plujeme? (izide skoro). Mir boží (izide jeseni). Z meho deníku. Črty. Listky. A tudi Henrika, gob. viteza je že prevel in izide še letos ter ga bodo vsaj v radiju igrali za božič. Pravkar pa prevaja Na Poljani.

KAZALO

važnejših imen v tekstu.

- Andrejčkov 77.
Arnuš 11, 49, 128.
Aškerc 16, 17, 27, 33, 35, 37, 38, 42, 49, 59, 75, 89.
Bežek 37—39, 42, 46, 47, 49, 55.
Byron 21.
Cankar 16, 40, 42, 46, 68, 77, 86, 91, 99, 109, 115, 117, 121, 122.
Cankar Iz. 120, 124.
Chopin 18, 101.
Cilenšek 14.
Čuš 15, 18, 22, 47.
Dickens 22.
Einspieler 82, 127.
Fenelon 49.
Finžgar 75, 108, 109.
Flegerič 19.
Funtek 19.
Geršak 25, 93.
Gjalski 21.
Govekar 16, 42, 45, 46, 52, 75, 108.
Grafenauer 126.
Gregorčič 16, 27, 33, 35, 36, 92, 97.
Grivec 46, 74, 75, 88.
Heine 21, 30.
Hoffmann 12.
Hribar 15, 18, 22, 27, 30—32.
Ilešič 108.
Jaklič 76.
Jenko 20, 35.
Jurčič 12, 16, 27, 31, 42, 77.
Kersnik 16, 27, 31, 42, 44, 77.
Končnik 22, 26.
Korolenko 21.
Kostanjevec 76, 89.
Kostić 32.
Kristan 67, 75.
Kukovec 8, 114.
Lah 53, 75, 108.
Lampe 37, 47, 52, 76.
Lermontov 21.
Levec 46, 48, 51—56, 60—62, 67, 75, 76, 83, 88—91, 93, 108, 109.
Mahnič 16, 22, 74.

Majcen 7—9, 46.
Marica 67.
Masaryk 16, 29.
Medved 36, 75.
Merhar 75.
Modrinjak 12.
Murn 19.
Neubauer 46, 50.
Opeka 75, 89, 90, 95.
Orožen 9.
Papini 72, 122.
Páta 75.
Petravić 118, 119.
Pintarič 9, 14, 43, 66, 107, 114.
Podgoričan 88.
Podkrajšek 109.
Poljanec 81, 114.
Prešeren 17, 20, 35, 97.
Pustoslemšek 15, 17, 22.
Puškin 21.
Raič 3, 27.
Resman 45, 50, 54.
Sardenko 119.
Scheffel 21.
Schiller 13, 92.
Scott 12, 14, 22.
Shakespeare 22.
Sienkiewicz 22.
Smolej 127.
Skuhala 7—9, 39, 40, 92, 93.
Strakoš 13.
Stritar 12, 16, 54.
Strosmajer 13.
Tavčar 16, 42, 52.
Tomažič 47.
Tominšek 75.
Trošt 76.
Trstenjak 30, 43, 52, 93.
Turgenjev 28, 31, 37, 48, 68.
Ušeničnik 47.
Vidic 67, 68, 75.
Vošnjak 14, 27, 44, 64, 120.
Vraz 3, 4.
Vrhlický 34.
Weber 21.
Wittig 72, 122.
Župančič 16, 19, 35, 68, 109, 120.

KSAVER MEŠKO.

KRAJ IN ROD	3
MLADOST IN ŠOLE	6
BOGOSLOVJE IN PISATELJEVANJE	25
MEŠKO	71
LJUBEZEN DO DOMOVINE	124
OPOMBE	131
IZLETI V MEŠKOVE KRAJE	140
GRADIVO IN VIRI	141
BIBLIJOGRAFIJA	142
KAZALO VAŽNEJSIH IMEN V TEKSTU	158

